

WIE IS DE BAAS OVER JOUW DNA?

Een kwalitatief onderzoek naar de perceptie van beleidsmedewerkers van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en rechtsfilosofen op de moraliteitskwesties privacy en surveillance bij forensische genetische genealogie

Quint van den Heuvel - 5695392

Masterscriptie Communicatie, Beleid en Management

Bestuur en Organisationswetenschap
Universiteit Utrecht

Eerste lezer en begeleider: Dr. M.H. Winnubst

Tweede lezer: Dr. P.G.E. Wijntuin

Voorwoord

Deze masterscriptie betekent voor mij het einde van een periode. Niet alleen de periode waarin deze scriptie tot stand is gekomen, maar mijn gehele studententijd. Dit is de realiteit van studeren, het is ineens afgelopen. Wetende dat dit moment zou gaan komen, heb ik mezelf voor de laatste keer kunnen opladen om met volledige motivatie deze masterscriptie te schrijven, en ik ben trots op het resultaat. Nu is het tijd om de Universiteit Utrecht achter mij te laten. Het werkende leven ligt voor mij, en wellicht begint dit in een sector die mij door het schrijven van deze masterscriptie nog meer heeft geïnspireerd.

Voorafgaand aan het schrijven van deze masterscriptie raakte ik geïnteresseerd in opsporing van criminelen. Toen in december Riduan T. werd gearresteerd las ik hier veel verschillende artikelen over en kwam ik tot de conclusie dat ik mijn masterscriptie over opsporing van criminelen wilde gaan schrijven. Na overleg met mijn begeleider Madeline Winnubst kwam ik tot de conclusie dat internationale opsporing lastig was. Zij stuurde mij toen een artikel over forensische genetische genealogie. Na het lezen van dit artikel wist ik het zeker: dit wordt mijn scriptieonderwerp.

Ik wil mijn begeleider Madeline Winnubst hiervoor bedanken. Ik wil haar ook bedanken voor haar begrip, geduld en tijd. Aan het einde van het scriptieproces werd de tijd een probleem voor mij en Madeline heeft, naar mijn idee, erg haar best gedaan om mij te helpen het traject toch te kunnen afronden. Hiervoor veel dank. Tot slot wil ik haar bedanken voor alle feedback die ik heb mogen ontvangen. Dit heeft ervoor gezorgd dat ik mijn scriptie met veel vertrouwen inlever.

Ik wil ook de respondenten van dit onderzoek bedanken. Zonder hen zou dit onderzoek niet mogelijk zijn geweest. Ik wil ze bedanken voor hun tijd en actieve deelname aan de interviews. Dit heeft ervoor gezorgd dat ik het interviewen als leerzaam en leuk heb ervaren.

Tot slot wil ik mijn ouders bedanken voor alle steun die ze mij hebben geboden tijdens mijn studentenjaren. Ik had me geen betere thuissituatie kunnen wensen en jullie vertrouwen in mij heeft ervoor gezorgd dat ik dit nooit zou willen schaden. Ik hoop dat jullie het ook als een mooie periode hebben ervaren.

Quint van den Heuvel

Samenvatting

Dit onderzoek gaat over een nieuwe vorm DNA-onderzoek aan de hand van privé DNA-databanken bij het oplossen van cold cases. Dit is een manier van DNA-onderzoek die erg succesvol is gebleken in de Verenigde Staten. In een jaar tijd zijn hier meer dan 70 cold cases opgelost. Aan deze opsporingsmethode, die forensische genetische genealogie wordt genoemd, zitten ook nadelen. Vooral ethische dilemma's moeten worden besproken. Dat zal in dit onderzoek worden gedaan. Forensische genetische genealogie (FGG) is onderzoek aan de hand van privé gegevens. DNA kan worden gezien als het meest privé wat een mens bezit, het blijft een heel mensenleven hetzelfde en kan niet worden veranderd. Het is tevens familiair, familieleden delen een stuk van elkaars DNA. Dit is een belangrijk aspect van het debat wat bij DNA-onderzoek wordt besproken (Guillén et al., 2020). Dit debat wordt door FGG aangewakkerd en uitgebreid. Doordat er bij FGG gebruik wordt gemaakt van privé DNA-databanken. Dit worden ook wel hobbydatabanken genoemd en ze zijn bedoeld voor burgers die geïnteresseerd zijn in hun herkomst. Dat deze DNA-databanken voor forensisch onderzoek wordt gebruikt, kan hierom worden bekritiseerd. Bij het gebruik van FGG komen de ethische vraagstukken hierdoor onder andere voort uit privacy en surveillance gerelateerde onderwerpen. Deze twee concepten worden in dit onderzoek moraliteitskwesities genoemd omdat ze worden beoordeeld op basis van ethische inzichten.

In dit onderzoek is op kwalitatieve wijze onderzocht wat de perceptie op deze moraliteitskwesities is. De onderzoeksvraag luidt. "Wat is de perceptie van beleidsmedewerkers van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en rechtsfilosofen op de moraliteitskwesities privacy en surveillance bij forensische genetische genealogie?". Om deze vraag te beantwoorden is gebruik gemaakt van een media analyse van internationale krantenartikelen en van twaalf semi-gestructureerde interviews. De media analyse is uitgevoerd om dit onderzoek een extra perspectief te bieden naast dat van de twee respondentengroepen. De respondentengroepen voor dit onderzoek zijn gekozen omdat beide groepen een rol zullen spelen bij de toepassing van FGG in Nederland. De beleidsmedewerkers dienen beleid op te stellen over FGG en de rechtsfilosofen zullen vanuit ethisch oogpunt de wetgeving rondom FGG belichten.

Voor dit onderzoek is ten eerste literatuuronderzoek gedaan naar FGG en in het bijzonder naar de relatie tussen FGG en privacy en surveillance (Guerinni et al., 2018; Meulenbroek & Aben, 2019; Melendez, 2020). Het begrip surveillance bracht een extra dimensie in het vraagstuk aan. Surveillance gaat over het ongezien 'in de gaten houden' van mensen. DNA-onderzoek blijkt hiervoor een methode die bijdrage kan leveren aan dit principe. Zowel privacy en surveillance worden in dit onderzoek

opgevat als ethische dilemma's. Ethiek kan worden gezien als de leer van het goede en kwade (MacIntyre, 1998). Moraliteit is hierbij de beoordeling van een handeling op basis van goed of fout. Voor dit onderzoek zijn drie verschillende ethische stromingen belicht: het idealisme, het utilitarisme en de deugdenethiek (MacIntyre, 1998). Dit is gedaan om tijdens de interviews te achterhalen vanuit welk ethisch denkbeeld de respondenten de moraliteitskwesaties privacy en surveillance percipiëren.

De belangrijkste inzichten van dit onderzoek zijn gebaseerd op de manier waarop de moraliteitskwesaties privacy en surveillance worden gepercipieerd. Ten eerste kan er worden gesteld dat privacy vooral wordt gelinkt aan het ontbreken van toestemming bij het toepassen van FGG. Wanneer een opsporingsdienst FGG gebruikt, is hiervoor door de gebruikers van de privé DNA-databanken geen toestemming verleend. Dit geldt ook voor de verwanten van deze gebruikers. Hierdoor wordt dit aspect opgevat als privacy schending. Ten tweede blijkt uit dit onderzoek dat surveillance waarschijnlijk geen grote invloed zal hebben op de Nederlandse burgers. Dit is gebaseerd op de aanname van respondenten dat de meeste burgers geen crimineel verleden hebben en hierdoor geen angst zullen hebben om traceerbaar te zijn. Voor criminelen in Nederland geldt wel dat surveillance een belangrijke rol kan hebben. Deze criminelen zullen naar verwachting gedragsverandering vertonen door de preventieve werking van FGG. Deze preventieve werking komt door surveillance. Tot slot is er uit de media analyse gebleken dat er een praktische oplossing is voor het probleem rondom privacy. Een opt-in optie bij een privé DNA-databank kan ervoor zorgen dat DNA-donateurs de baas blijven over hun eigen DNA. Ze kunnen zelf kiezen of ze hun DNA-beschikbaar stellen voor forensisch onderzoek. Deze opt-in optie zorgt op deze manier voor een bepaalde mate van toestemming. Verwanten van de DNA-donateurs hebben nog steeds geen inspraak. Aan hen wordt er niet gevraagd of ze hun DNA willen afstaan voor forensisch onderzoek.

Inhoudsopgave

Voorwoord	0
Samenvatting	2
1. Inleiding	7
1.1 Forensische genetische genealogie	7
1.2 Probleemstelling	8
1.3 Doelstelling	8
1.4 Vraagstelling	8
1.5 Relevantie	9
1.6 Leeswijzer.....	9
2. FGG in breder opzicht	10
2.1 Proces van opsporing met behulp van FGG.....	10
2.2 FGG in perspectief.....	11
2.3 FGG internationaal.....	13
2.4 Privacywetgeving	14
3. Literatuurstudie	16
3.1 Ethiek en moraliteit.....	16
3.1.1 Idealisme	16
3.1.2 Utilitarisme.....	17
3.1.3 Deugdenethiek	18
3.2 Toepassing van moraliteit op FGG	19
3.3 Privacy-effect van FGG.....	20
3.4 'Policy Paradox'	23
3.4.1 'Equity'	24
3.4.2 'Efficiency'	25
3.4.3 'Welfare'	26
3.4.4 'Liberty'	26
3.4.5 'Security'	27
3.5 Werking van privacy paradox bij FGG.....	27
4. Methode	29
4.1 Onderzoeksbenadering	29
4.2 Literatuurstudie.....	29
4.3 Empirisch onderzoek	30
4.3.1 Media analyse	30
4.3.2 Semi-gestructureerde interviews	31
4.4 Analyseren van de data.....	34
4.5 Kwaliteitscriteria van het onderzoek.....	34
4.5.1 Betrouwbaarheid en validiteit.....	34
4.5.2 Rol van de onderzoeker.....	35
5. Media analyse	37

5.1 Ethiek en beleid in de massa media	37
5.1.1 Canada.....	38
5.1.2 India.....	39
5.1.3 Verenigd Koninkrijk	41
5.1.4 Duitsland	42
5.1.5 Samenvatting	43
6. Resultaten interviews.....	44
6.1 Leidende ethische stroming onder respondenten	44
6.1.1 Idealisme, noodzaak en betrokken partijen.....	44
6.1.2 Utilitarisme, de meerderheid en het individu	45
6.1.3 Deugdenethiek, persoonlijk geluk en communicatie met burgers	46
6.2 Privacy en surveillance	47
6.2.1 Toestemming en huidige situatie	47
6.2.2 Surveillance en het gedrag in het dagelijkse leven	48
6.2.3 Privacyaspect van DNA in relatie tot de privacy paradox.....	49
6.3.4 Beleidsvorming, redelijkheid, transparantie en vrijheid	50
7. Analyse	52
7.1 Ethische denkwijze	52
7.1.1 Belang van het individu	52
7.1.2 Het uitvoeren van een ‘goede’ handeling	53
7.1.3 Ethiek en beleid.....	53
7.1.4 Samenvatting	54
7.2 Privacy en surveillance als moraliteitskwesaties van FGG	54
7.2.1 Toestemming voor DNA-onderzoek.....	54
7.2.2 Transparantie van overheid en burger.....	55
7.2.3 Impact	56
7.2.4 Privacy in de huidige maatschappij, gedrag en preventie.....	56
7.3 Redelijkheid in relatie tot moraliteitskwesaties	57
8. Conclusie.....	59
8.1 Overeenkomsten en verschillen tussen theorie en empirie	59
8.1.1 ‘Pijn en Genot’ en deugdenethiek.....	59
8.1.2 Betekenis van surveillance bij FGG.....	60
8.1.3 FGG en beleid	61
8.2 Betekenis van FGG in het buitenland voor Nederland.....	61
8.3 Antwoord op de hoofdvraag	62
8.4 Aanbevelingen.....	62
8.4.1 Aanbeveling 1.....	63
8.4.2 Aanbeveling 2.....	63
8.4.3 Aanbeveling 3.....	63
9. Discussie	64
9.1 Interviews.....	64
9.1.1 Selectieproces	64
9.1.2 Interviewlocatie.....	64
9.2 Onderzoeksresultaten	65
9.2.1 Media analyse en interviews.....	65
9.2.2 Subjectiviteit bij interpretatie	65
9.3 Suggesties voor vervolgonderzoek.....	66

10. Literatuurlijst	67
11. Bijlage	74
<i>11.1 Topiclijst</i>	<i>74</i>
<i>11.2 Artikel.....</i>	<i>76</i>
<i>11.3 Respondentenlijst.....</i>	<i>77</i>
<i>11.4 Codeboom</i>	<i>77</i>

1. Inleiding

Jarenlang dacht Joseph James DeAngelo dat hij nooit gelinkt zou worden aan tientallen moorden en verkrachtingen die Californië in zijn greep hield in de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw. De moorden en verkrachtingen die hij pleegde werden niet opgelost en werden cold cases. Meer dan veertig jaar na zijn eerste vergrijp werd DeAngelo echter alsnog gearresteerd en schuldig bevonden (Guerinni et al., 2018; Meulenbroek & Aben, 2019; Melendez, 2020). De aanhouding van DeAngelo kan worden gezien als een nieuwe fase binnen het domein van forensische opsporing, omdat de werkwijze die werd gehanteerd bij de forensische opsporing van deze zaak anders was dan de standaardaanpak bij een cold case. Er werd "out of the box" gedacht.

1.1 Forensische genetische genealogie

De Amerikaanse opsporingsdiensten hadden het DNA van 'The Golden State Killer', zoals de misdadiger werd genoemd voordat hij een echte naam kreeg, op verschillende plaats delicten aangetroffen. Toch leidde dit nooit tot een match met DNA dat zich in hun eigen forensische databanken bevond. In deze DNA-databanken is alle DNA opgeslagen van mensen die ooit in aanraking zijn geweest met justitie. Totdat een nieuw aangesteld cold-caseteam een nieuwe tactiek bedacht. Deze nieuwe tactiek bestond uit het gebruik maken van DNA-databanken die veel meer DNA-samples bevatten dan de eigen forensische databanken. Deze databanken die, zonder dat te weten, onderdeel werden van forensische onderzoek waren privé DNA-databanken (Guerinni et al., 2018; Meulenbroek & Aben, 2019; Melendez, 2020). Zulke privé DNA-databanken zijn databanken dat DNA van burgers kan testen wanneer zij hiervoor betalen. Het zijn derhalve commerciële bedrijven die ontstaan zijn vanuit interesse in het achterhalen van stambomen. Burgers kunnen hun DNA opsturen naar deze DNA-databanken en krijgen na een aantal weken een overzicht met matches met verwanten om zo hun stamboom in elkaar te kunnen zetten. De DNA-databanken zijn commerciële bedrijven die niet zijn ontstaan vanuit een juridische noodzaak. Dat de overheid zo'n databank hier wel voor gebruikt zorgt voor een spanning. Het gebruik van een overheidsinstantie van een commercieel bedrijf gebeurt wel vaker. Zo maakt de Nederlandse overheid bijvoorbeeld gebruik van private ondernemingen die straatmeubilair leveren (Erdi, 2020). Dit soort samenwerking is vaak transparant voor zowel overheid, het bedrijf en de maatschappij. In het geval van de DNA-databank is de databank zelf niet op de hoogte, laat staan de maatschappij. Dit is een eerste kritiekpunt. Het tweede punt is dat DNA niet enkel van een individu is, het is ook gedeeltelijk van verwanten van een individu. Mocht één familielid DNA uploaden, dan doet hij of zij dit eigenlijk voor een hele familie. Onderzoek via een DNA-databank levert resultaten op van personen die niet weten dat ze in de databank staan, en hier ook geen toestemming voor hebben gegeven.

Minister Grapperhaus heeft in een brief aan de Tweede Kamer gemeld dat hij wil onderzoeken in welke mate Nederland gebruik zou kunnen maken van deze nieuwe techniek genaamd forensische genetische genealogie (FGG) op basis van privé DNA-databanken (Grapperhaus, 2020). Dit is de aanleiding om de bovenstaande kritiekpunten te onderzoeken. Naast juridische kritiekpunten over toestemming van de DNA-databanken zelf en van gebruikers roept het gebruik van FGG ook ethische vragen op. Er kan worden afgevraagd of FGG niet te ingrijpend is. Wanneer burgers aan de hand van hun DNA te traceren zijn, geldt dit hun leven lang. DNA verandert nooit. Dit kan worden gezien als een vorm van surveillance (Lyon, 2007). Dit is het concept wat uitgaat van een constante wijze van toezicht en monitoring door een onzichtbare entiteit. Het traceren van personen op basis van DNA zou hier een vorm van kunnen zijn. Daarnaast kan het verwantschapsaspect van DNA ethisch worden belicht. Is het te verantwoorden dat een verwant van een burger die DNA afstaat aan een privé DNA-databank hier geen inspraak op heeft? Deze verwant komt immers ook onder surveillance te staan.

1.2 Probleemstelling

Dit onderzoek zal gaan over de ethische dilemma's die kunnen ontstaan bij de toepassing van FGG. Hierbij zal de juridische kant ook worden belicht. Door dit te belichten kan er een beeld worden geschetst over de gevolgen die de toepassing van FGG kan hebben. Het is noodzakelijk om dit onderzoek te doen omdat er middels dit onderzoek duidelijk kan worden gemaakt wat de toepassing van FGG zal betekenen voor Nederland. Het kan leiden tot een hoop opgeloste cold cases, maar de ethische kwesties moeten hierbij niet worden vergeten. Weegt het oplossen van cold cases bijvoorbeeld op tegen het ontstaan van surveillance voor een hele maatschappij? Dit onderzoek zal afwegingen als deze proberen uiteen te zetten.

1.3 Doelstelling

De ethische dilemma's bij FGG komen voort uit bijvoorbeeld surveillance en privacy gerelateerde onderwerpen. Dit onderzoek heeft als doelstelling om deze dilemma's te achterhalen en om vervolgens te onderzoeken hoe deze dilemma's worden gerecipieerd. De perceptie is erg belangrijk wanneer er over ethiek wordt gesproken. Er kan een bepaald dilemma zijn vanuit theoretisch oogpunt. De vraag is of zo'n dilemma belangrijk kan worden genoemd wanneer deze niet als dilemma wordt gepercipieerd door bijvoorbeeld burgers. In dit onderzoek zal daarom worden onderzocht hoe de perceptie op deze dilemma's is en wat er over de moraliteit van deze dilemma's kan worden gezegd.

1.4 Vraagstelling

De twee belangrijkste morele kwesties van FGG zijn surveillance en privacy. De perceptie hierop kan verschillend zijn. Voor dit onderzoek is daarom gekozen om twee groepen respondenten te onderzoeken. De onderzoeksvraag luidt hierdoor als volgt: "Wat is de perceptie van beleidsmakers en rechtsfilosofen op de moraliteitskwesties privacy en surveillance bij het gebruik van forensische genetische genealogie?". De keuze voor de twee groepen is gebaseerd op het feit dat beide groepen

een rol van betekenis spelen bij een eventuele toepassing van FGG. De beleidsmakers zullen het beleid rondom FGG opstellen. Er zal gebruik worden gemaakt van de 'policy paradox' om beleid rondom FGG te onderzoeken (Stone, 2012). De rechtsfilosofen zullen de opsporingsmethode vanuit juridisch ethisch oogpunt bekijken. Hierbij zullen surveillance en privacy worden besproken (Guillén et al., 2000; Lyon, 2007). Om de onderzoeksvraag te beantwoorden zal er gebruik worden gemaakt van een dubbele analyse. Er worden interviews afgenomen met de twee respondenten groepen en er wordt een media analyse uitgevoerd. Deze media analyse zal zorgen voor een internationaal perspectief op de moraliteitskwesies. Dit kan hierdoor voor dit onderzoek als derde onderzoeksperspectief gelden, naast dat van de beleidsmedewerkers en de rechtsfilosofen. Uiteindelijk kan hierdoor worden bepaald of het een goede stap is voor Nederland om FGG toe te passen.

1.5 Relevantie

Dit onderzoek is maatschappelijk relevant omdat FGG mogelijkheden biedt om de ongeveer 1500 cold cases in Nederland te reduceren. Elke cold case die wordt opgelost is in zekere zin winst. Dit onderzoek levert bijdrage aan de beoordeling van deze 'winst'. Weegt het oplossen van cold cases op tegen surveillancevorming en privacy schending voor een hele maatschappij?

Daarnaast is in de Nederlandse academische wereld de impact van FGG met behulp van privé DNA-databanken voor een maatschappij niet helder. In de literatuur worden voornamelijk vraagtekens gezet bij de privacy van burgers (Kloosterman, 2018; Meulenbroek & Aben, 2019). Er zijn wellicht minder opvallende gevolgen die grote impact kunnen hebben bij de invoering van FGG. Deze zouden kunnen worden achterhaald in dit onderzoek. Daarnaast is er nog geen onderzoek gedaan naar de visie van deskundigen op het gebied van beleid en ethiek op de toepassing van FGG. Dit onderzoek is daarom van toegevoegde waarde voor het academische debat over FGG als opsporingsmethode.

1.6 Leeswijzer

Het onderzoek naar de perspectieven van rechtsfilosofen en beleidsmakers op de moraliteitskwesies van FGG zal worden opgebouwd aan de hand van deze volgende structuur. Om te beginnen zal er in een contexthoofdstuk in worden gegaan op onderwerpen die gerelateerd zijn aan FGG. Dit zullen onder andere wetgeving en internationale inzet van FGG zijn. In dit hoofdstuk zal de opsporingsmethode ook nog beter worden uitgelegd. Hierop volgend zal er een hoofdstuk worden gewijd aan literatuur omtrent FGG. In dit hoofdstuk zullen de begrippen moraliteit, surveillance en privacy worden behandeld en zal worden ingegaan op de 'policy paradox'. Dit hoofdstuk zal worden opgevolgd door het methoden hoofdstuk. Hierin zal een toelichting worden gegeven over de onderzoeksmethode en de aanpak van het onderzoek. Vervolgens worden resultaten en de analyse beschreven. In deze hoofdstukken zullen de meest belangrijke bevindingen worden gepresenteerd en vervolgens geanalyseerd. Tot slot wordt er in de conclusie antwoord gegeven op de onderzoeksvraag en in de discussie gereflecteerd op het onderzoeksproces.

2. FGG in breder opzicht

Om forensische genetische genealogie met behulp van privé DNA-databanken beter te begrijpen is het waardevol om in te gaan op een aantal onderwerpen. Ten eerste zal het proces van FGG worden uitgediept. Hierin zal worden uitgelegd wat de stappen zijn die worden ondernomen tijdens opsporing aan de hand van FGG. Door het proces van FGG duidelijk uit te leggen is het vervolgens eenvoudiger om de moraliteitskwesaties binnen dit proces te herkennen. Ten tweede is het interessant om te bekijken in welke mate FGG internationaal wordt toegepast. Dit kan inzicht geven in de perceptie die in andere landen heerst omtrent de moraliteitskwesaties van FGG. Wanneer veel verschillende landen FGG reeds toepassen zou het bijvoorbeeld kunnen betekenen dat er internationaal niet veel aandacht is voor de moraliteitskwesaties, dit geldt andersom ook. Weinig toepassing kan duiden op veel aandacht voor de moraliteitskwesaties. Tot slot zal er aandacht zijn voor de wetgeving omtrent privacy in het land van oorsprong, de Verenigde Staten, en Europa. Bij een eventuele toepassing van FGG zal wet en regelgeving leidend zijn. Het proces van handelingen bij toepassing van FGG met behulp van privé DNA-databanken begint zoals eerder vermeld met DNA dat wordt gevonden op een plaats delict en eindigt bij het identificeren van de dader. De handelingen hiertussen maken FGG met behulp van privé DNA-databanken afwijkend van andere opsporingen op basis van DNA.

2.1 Proces van opsporing met behulp van FGG.

De nieuwe vorm van DNA-onderzoek, ook wel FGG (*Forensic Genetic Genealogy*) genoemd, is een samenstelling van meerdere facetten van forensisch speurwerk (Meulenbroek & Aben, 2019). Na het opstellen van een DNA-profiel van een onbekend persoon, meestal gevonden op een plaats delict, wordt het profiel vervolgens door de forensische databank van de overheid gehaald om een match te vinden. Wanneer dit geen resultaat oplevert, kan een privé DNA-databank uitkomst bieden. Het opgestelde profiel wordt onder een pseudoniem in een privé DNA-database geïmporteerd. Op deze manier weet de databank niet dat het DNA-sample van de overheid komt en zullen de medewerkers van de databank het opgestuurde profiel als elk ander sample behandelen. Dit is het begin van de genetische analyse. Tijdens deze genetische analyse wordt het DNA ontleed. In een privé DNA-database is DNA opgeslagen van allerlei burgers die ooit geïnteresseerd zijn geraakt in het achterhalen van de eigen stamboom. Door het DNA-profiel te uploaden in deze database, wordt het profiel vergeleken met alle DNA die in de database aanwezig is. Er is een grotere kans dat dit een match oplevert dan wanneer deze DNA in de forensische DNA-databank van de overheid wordt geüpload. Dit komt omdat er in de privé DNA-databanken veel meer DNA is opgeslagen (Hill & Murphy, 2019). Een match vindt vaak plaats omdat DNA van personen tot in verre verwanten overeenkomt. Zodoende kan een persoon worden geïdentificeerd wanneer er maar een kleine percentuele match is. De kans op

een 100% match is zeer klein aangezien een dader vermoedelijk nooit zijn eigen DNA zou uploaden (Meulenbroek & Aben, 2019). De kans op een kleinere percentuele match is wel groter door de mogelijke aanwezigheid van DNA van verwanten. Heeft de opa van de vermoedelijke dader bijvoorbeeld een achternicht die haar DNA in de database heeft geüpload, dan zal het DNA van de vermoedelijke dader hier voor een klein percentage mee overeenkomen. Na het vinden van de match kan er worden overgegaan op het genealogische gedeelte van het onderzoek (Meulenbroek & Aben, 2019). Er wordt een stamboomonderzoek gedaan van de vermoedelijke dader door alle verwantschappen in kaart te brengen. Door het in kaart brengen van deze verwantschappen ontstaat een lijst met namen die in de juiste percentuele mate van verwantschap overeenkomen met het DNA van de onbekende vermoedelijke dader. Tot slot volgt er een tactisch opsporingsonderzoek. Dit wordt ook wel het 'traditionele politiewerk' genoemd, waarbij alle namen worden gescreend en beoordeeld op mogelijke betrokkenheid. Het zou mogelijk kunnen zijn dat er meer personen bestaan die een gelijke mate van verwantschap hebben met het matchpercentage. Door logisch te redeneren kan dit worden uitgezocht. Hierbij wordt er bijvoorbeeld gekeken naar leeftijden, woonplaatsen en andere variabelen die nuttig kunnen zijn om verwanten te onderscheiden. Wanneer dit aantal is teruggebracht naar een enkel individu dient de opsporingsdienst DNA te verzamelen van dit individu om het te vergelijken met het DNA dat jaren terug op de plaats delict is gevonden. Om dit DNA te verkrijgen worden vaak slimme manieren bedacht die zich in het grijze gebied van wet en regelgeving bevinden, zoals het verzamelen van weggegooide kauwgom of een koffiebekertje. Wanneer uit een test met beide DNA-samples een 100% match komt weet men dat het de dader heeft gevonden (Meulenbroek & Aben, 2019).

2.2 FGG in perspectief

Nu duidelijk is gemaakt wat er precies tijdens het proces van FGG wordt gedaan kan er enerzijds verder worden ingegaan op de meerwaarde van FGG en anderzijds op de betekenis van dit proces voor de moraliteitskwesaties. Door dit uiteen te zetten zal er duidelijk worden gemaakt wat de balans tussen voor- en nadelen van de toepassing van FGG is.

Het toepassen van FGG om cold cases op te lossen, is een effectieve wijze van opsporing gebleken. Het heeft een veel groter bereik dan de DNA-databanken van de overheid en is net zo nauwkeurig doordat de banken door professionals worden gerund (Guerinni et al., 2018). Het grote verschil met een forensische DNA-databank van de overheid is voornamelijk de omvang van de databank. Wanneer er bijvoorbeeld wordt gekeken naar de DNA-databank van het NFI (Nederlands Forensisch Instituut) valt het op dat hier slechts 30.000 DNA-samples zijn opgeslagen. Sommige privé DNA-databanken hebben miljoenen samples (Hill & Murphy, 2019). Hierbij moet worden vermeld dat dit Amerikaanse DNA-databanken zijn. Dit is daardoor niet te vergelijken met de Nederlandse DNA-

databank van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI). De effectiviteit van de privé DNA-databanken is voor opsporing in de Verenigde Staten hoger in vergelijking met Nederland. Uit onderzoek is gebleken dat ongeveer 60% van de Europese inwoners verwant zijn aan burgers van de Verenigde Staten (Erich et al. 2020). Op termijn is te verwachten dat dit nog toeneemt doordat mensen zich steeds meer verspreiden over de wereld. Met deze kennis kan worden gesteld dat, ondanks dat de privé DNA-databanken zich in de Verenigde Staten bevinden, de effectiviteit van het oplossen van cold cases met FGG voor Europese landen ook hoog kan zijn. 60% van miljoenen samples is een stuk meer dan de 30.000 samples in de forensische databank van het NFI. Dit is een groot voordeel van deze nieuwe opsporingstechniek.

De keerzijde van de opsporing met behulp van een privé DNA-databank is dat DNA niet alleen informatie over de persoon van wie het DNA afkomstig is bevat, maar indirect ook van de verwanten van deze persoon. Hierin schuilt een paradox die niet simpel te ondervangen is. Het opsporen van misdadigers is duidelijk een positief effect. Uit een onderzoek onder Amerikaanse burgers blijkt ook dat zij dit opvatten als positief. De eventuele privacy schending wordt voor lief genomen of de mate van deze schending is niet duidelijk (Guerinni et al., 2018). Om uitspraken over de mening van Nederlanders omtrent FGG te kunnen doen, zou een dergelijk onderzoek in Nederland moeten worden gedaan. De verwachting is dat hier ongeveer eenzelfde soort resultaat uitkomt. In het Amerikaanse onderzoek kwam naar voren dat men voorstander was van FGG. Het is niet voor te stellen dat burgers deze mening zouden hebben als zij exact zouden weten wat FGG met behulp van privé DNA-databanken daadwerkelijk inhoudt en welke risico's er zijn. De Amerikaanse burgers zien voornamelijk het positieve resultaat: minder misdadigers op straat. Het risico dat hiervoor een groot deel van hun vrijheid wordt afgenomen, is voor hen wellicht niet duidelijk. Tot op zekere hoogte zijn mensen bekend met het feit dat FGG een inbreuk op privacy is, ze weten kennelijk niet in welke mate. Wisten zij dit wel, dan was de uitslag van het onderzoek wellicht anders geweest. De paradox die schuilt in het gebruik van FGG komt in beeld wanneer er wordt gekeken naar het aantal mensen dat kan worden opgespoord aan de hand van een enkele DNA-sample. Zo'n DNA-sample is een stuk DNA afkomstig van één persoon. Doordat verwanten van een persoon deels over hetzelfde DNA beschikken, zijn deze personen ook traceerbaar. Deze verwanten hebben echter nooit toegezegd om hun DNA te delen. Daarnaast zorgt opsporing aan de hand van privé DNA-databanken ervoor dat alle donateurs van DNA en hun verwanten voor de rest van hun leven traceerbaar zijn. Dit zijn kwesties die verder uitgezocht dienen te worden omdat toepassing van FGG in Nederland overwogen wordt. Het kan hiervoor van waarde zijn om te achterhalen hoe buiten Nederland over dit soort kwesties wordt nagedacht en in welke mate FGG in het buitenland wordt toegepast.

2.3 FGG internationaal

FGG met behulp van privé DNA-databanken bevindt zich in de Verenigde Staten in een uitvoerende fase (Guerinni et al., 2018; Wickenheiser, 2019; Melendez, 2020). Het gebruik van FGG is erkend en de meeste mensen zijn op de hoogte van de ‘samenwerking’ tussen de databanken en de opsporingsdiensten. Dit is mede het resultaat van grote media-aandacht. Wanneer een grote crimineel als “The Golden State Killer” wordt opgepakt, moet dit worden vermeld in media. Doordat het na zoveel jaren opeens is gelukt om hem op te pakken moet de methode ook worden vermeld. De bekendheid van de opsporingstechniek heeft zich verspreid over de rest van de wereld. In verschillende landen is het verhaal van ‘The Golden State Killer’ in het nieuws geweest (Independent, 2018; Frankfurter Allgemeine, 2018; NOS, 2018; 7News, 2019). Dit zou kunnen zorgen voor een trend waarin deze landen ook de mogelijkheden van FGG bij opsporing zullen gaan bekijken. Minister Grapperhaus heeft dit zoals eerder besproken recent gedaan. In zijn brief aan de Tweede Kamer spreekt hij over een ‘interessante methode’ die wellicht in Nederland gebruikt kan worden. Hij bespreekt echter ook dat er vraagtekens dienen te worden gezet bij een aantal privacy- en ethiekkwesties (Grapperhaus, 2020).

Als Nederland uitzoekt of het toepassen van FGG mogelijk is, dan zouden meer landen dit kunnen doen. De overheid van het Verenigd Koninkrijk heeft niet openlijk gesproken over de mogelijkheden van FGG, zoals de Nederlandse minister dit heeft gedaan. Het Verenigd Koninkrijk loopt al jaren vooraan als het gaat om het gebruik van DNA-technieken (Davidowitz, 2019; Granja & Machado, 2020). In het Verenigd Koninkrijk wordt niet openlijk gesproken over FGG, maar vanaf 2018 zijn er een aantal cold cases opgelost door ‘verbeterde technieken’ (Independent, 2019). Dit zou op toeval kunnen berusten, maar het is aannemelijk dat het Verenigd Koninkrijk de mogelijkheden van FGG wel degelijk heeft getest. Ook in Duitsland is er steeds meer berichtgeving over opgeloste cold cases door toedoen van ‘verbeterde technieken’ (Hannoversche Allgemeine, 2019; Merkur, 2020). In tegenstelling tot beide Europese landen komt Australië wel openlijk uit voor het gebruiken van privé DNA-databanken (ABC, 2020). In Australië werden, zoals in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk, meer cold cases opgelost. In tegenstelling tot het Verenigd Koninkrijk en Duitsland, is Australië open over de toepassing van een nieuwe techniek die ook is gebruikt bij het opsporen van “The Golden State Killer”. Wat de reden is voor een land om te benoemen dat het gebruik maakt van FGG is niet duidelijk. Het zou verband kunnen houden met wet- en regelgeving of met de visie op de moraliteitskwesties.

Uit het bovenstaande wordt duidelijk dat FGG niet overal wordt erkend, maar de techniek bevindt zich waarschijnlijk wel in een testfase of zelfs al in een uitvoerende fase. De aandacht die minister Grapperhaus heeft voor FGG is te verklaren en is misschien wel noodzakelijk. Door meer succesverhalen die gerelateerd zijn aan FGG is het onvermijdelijk om als land hier de mogelijkheden niet te van bekijken. Het is hiervoor belangrijk om inzicht te hebben in de wetgeving omtrent privacy.

Dit zal een belangrijke rol spelen wanneer FGG wordt toegepast. De wetgeving omtrent privacy in de Verenigde Staten, waar FGG wordt toegepast, wijkt af van de wetgeving in Nederland. Dit kan een belangrijk punt zijn wanneer het over toepassing van FGG gaat.

2.4 Privacywetgeving

Met de bekendheid van de mogelijkheden van FGG bij de opsporing is het logisch dat hier een kritische noot bij wordt geplaatst. Nieuwe methodes dienen immers goed bekeken te worden voordat deze kunnen worden geïmplementeerd. Bij de verkenning van nieuwe methodes dienen privacyvraagstukken zich vaak aan (Clements, 2019). Doordat DNA berust op persoonlijke gegevens, is dit een logische ontwikkeling bij de verkenning van FGG. Het gebruik van FGG met behulp van privé DNA-databanken dient op een juiste manier overeen te komen met wetgeving omtrent privacy van een land. In de Verenigde Staten is de algemene wet die persoonsgegevens beschermt de 4th amendment wet. Deze wet houdt het volgende in.

“The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no warrants shall issue, but upon probable cause, supported by oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the person or things to be seized” (U.S. Const. amend. IX).

De 4th amendment wet geeft inzicht op welke manier de Verenigde Staten om dienen te gaan met privacy. Uit deze wet blijkt tegelijkertijd dat er een grijs gebied is. ‘Probable cause’ is een uitspraak die ruimte laat voor eigen invulling van bijvoorbeeld een rechter. Als een rechter vindt dat DNA-onderzoek dient te worden uitgevoerd omdat daar noodzaak voor is, dan kan de wet niets tegenhouden. De 4th amendment is derhalve een wet die veelal onder druk is komen te staan middels de vorderingen binnen DNA-onderzoek (Clements, 2019). Bij FGG toont de invulling van het grijze gebied zich vooral bij de laatste stap binnen het proces van opsporing. Hierbij dient DNA te worden verzameld van de persoon waarvan de opsporingsdiensten denken dat het een dader is van een misdrijf. Deze aanname berust uiteraard op nauwkeurig gedaan DNA-onderzoek en is vaak juist. Toch is DNA verzamelen iets wat niet zomaar kan. Zoals de wet ook aangeeft, is een mens veilig in eigen omgeving en de baas over eigen materiaal. Een rechter zou dus een bevel moeten geven om iemand te dwingen DNA af te staan, of ‘verkregen’ DNA rechtmatig te verklaren. Hierdoor kan de wet van het 4th amendment gezien worden als een rookgordijn voor sommige zaken. Het is enerzijds een strenge wet die mensen bescherming biedt voor privé zaken, maar anderzijds kan een rechter deze wet eenvoudig de rug keren (Clements, 2019). In de Verenigde Staten is FGG hierdoor goed mogelijk omdat er op basis van ‘probable cause’ makkelijk een schending van privacy mag plaatsvinden. Dit is in Europa anders.

In Europa is de wetgeving omtrent privacy de afgelopen jaren drastisch aangepakt. Een algemene Europese wet, in Nederland de 'Algemene verordening gegevensbescherming' (AVG), is opgesteld voor de bescherming van persoonsgegevens. DNA-profielen zijn persoonsgegevens en het gebruiken van DNA valt onder deze wet. Een belangrijk aspect dat voor moeilijkheden kan zorgen wanneer er gebruik zou worden gemaakt van FGG met behulp van een privé DNA-databank is de hoeveelheid persoonlijke gegevens die bekend worden van mensen die niet relevant zijn voor het onderzoek (Aben, 2019). Persoonlijke gegevens van deze personen kunnen op allerlei manieren uitlekken of bekend worden. Dit is juridisch maar vooral moreel niet juist. Een ander punt dat tegen de AVG ingaat, is het feit dat DNA-materiaal van een onbekende persoon terecht komt in een databank die niet beschermd wordt door een overheid. Ondanks dat het materiaal waarschijnlijk van iemand is die een misdrijf heeft gepleegd, het is niet toegestaan dit materiaal zomaar te gebruiken. Zoals blijkt uit bovenstaande punten zorgt de huidige AVG voor belemmeringen bij het gebruik van FGG. Om FGG daadwerkelijk in Nederland te gaan gebruiken zou deze wet hierom wellicht moeten worden aangepast (Aben, 2019). Tot slot is er nog een ander rechtmatig punt dat voor belemmeringen kan zorgen. Mocht Nederland bijvoorbeeld de "Golden State Killer" manier willen toepassen, dan is het plaatsen van DNA onder een pseudoniem in een Amerikaanse databank niet rechtmatig. Het gaat dan in tegen het internationaal recht omdat de databank zich op grondgebied van de Verenigde Staten zou bevinden. Hierover zouden afspraken moeten worden gemaakt (Aben, 2019). Om FGG in Nederland te laten werken zijn een aantal zaken die bekeken dienen te worden, waaronder de privacywetgeving doordat deze niet hetzelfde is als in de Verenigde Staten. FGG kan hierdoor niet op exact dezelfde manier worden uitgevoerd als in de Verenigde Staten wordt gedaan. Toch hebben andere landen, die ook te maken hebben met de AVG, hiervoor waarschijnlijk een uitweg gevonden.

3. Literatuurstudie

In dit hoofdstuk zal relevante literatuur rondom forensische genetische genealogie worden besproken. Hierbij zal er eerst worden ingegaan op verschillende ethische stromingen. Ten tweede zal er worden ingegaan op surveillance in combinatie met privacy. Tot slot volgt de uitleg van de policy paradox.

3.1 Ethiek en moraliteit

Voor het onderzoek naar ethische overwegingen bij het gebruik van FGG met behulp van privé DNA-databanken, is het noodzakelijk om een analytisch kader te creëren rondom het concept moraliteit. Moraliteit is een belangrijk onderdeel binnen de ethiek omdat het een beginpunt is waar vanuit een oordeel kan volgen over een handeling of gedrag. Ethiek is algemeen gedefinieerd als de leer van goed en fout. Moraliteit is hierbij de beoordeling van een bepaalde handeling omtrent het goede of foute. In dit hoofdstuk zullen een aantal belangrijke stromingen binnen de ethiek worden behandeld. Deze stromingen hebben allemaal een eigen kijk op het begrip moraliteit, en hoe dit in praktijk kan worden gebracht.

3.1.1 Idealisme

Een belangrijke denker op het gebied van de ethiek is Immanuel Kant. Hij beschouwt ethiek vanuit een idealistisch en contractualistisch oogpunt (Wood, 2005; Rosen, 2009). Hierbij dient een persoon te handelen naar universeel vastgestelde waarden, de zogenaamde *Categorical Imperative* (Kerstein, 2002; Wood, 2005). Kant is in zijn werken op zoek naar een overkoepelende macht die moraliteit kan omvatten, een soort rationele standaard. Hierdoor wil hij een volgende stap zetten in het vraagstuk over wat goed en fout is. Door een overkoepelende standaard te definiëren, kan er worden achterhaald waarom iets goed of fout is, het is een soort meetlat. Dit is in principe veel waardevoller dan oordelen zonder zo'n lat. Mensen kunnen vervolgens leren van acties door te weten of iets goed of fout was. Met deze zoektocht tracht hij om moraliteit te beschrijven als iets wat te meten is. Door deze aanpak onderscheidt het idealisme zich van andere stromingen, zoals het rationalisme en empirisme. Denkers binnen deze stromingen ontkennen dat er ook maar iets als een overkoepelende definitie van moraliteit bestaat en houden vast aan de kracht van het denken. Dit denken is het uitgangspunt van filosofie en hiermee ethiek (Wood, 2005). Dat Kant zich los probeert te maken van deze denkwijze is opvallend en uniek en daarom is het van waarde om zijn opvattingen over moraliteit te belichten. Met behulp van zijn inzichten is het mogelijk om moraliteit van FGG te onderzoeken.

In het idealistische denkbeeld van Kant wordt gesteld dat moreel zijn iets is dat kan worden afgemeten aan een aantal karakteristieken van gedrag (Rosen, 2009). Wanneer het gedrag van een persoon voldoet aan deze karakteristieken, dan kan er worden gesteld dat er sprake is van moreel

handelen. De karakteristieken die Kant beschrijft, zijn echter lastig te meten. Dit kan als problematisch worden opgevat. Normaliter worden karakteristieken opgesteld om een bepaalde waarde toe te kunnen kennen. Door karakteristieken op te stellen, wordt iets versimpeld. In het geval van moraliteit is het benoemen van karakteristieken problematisch. Hoe kan iets worden gemeten waarvan iedereen een andere opvatting kan hebben? Gedrag kan door iedereen als anders worden beoordeeld. De variabelen die Kant benoemt, zijn: 1) het handelen is praktisch; 2) noodzakelijk; 3) bindend voor alle rationele stakeholders; en 4) het geldt als een oppermachtige norm voor de evaluatie van het gedrag (Wood, 2005). De vier karakteristieken zouden waardevol kunnen zijn bij de vraag of forensische genetische genealogie een goede of foute manier is van opsporing. Door alleen te kijken naar het tweede punt kan de vraag worden gesteld: is het oplossen van bijvoorbeeld oude cold cases wel noodzakelijk? En in welke mate kunnen stakeholders niet meer onder deze nieuwe methode uit? Zulke vragen zijn belangrijk om te stellen, ook al zijn de antwoorden niet direct te geven.

De vier karakteristieken van Kant zijn goed toepasbaar omdat elke handeling anders is. Door middel van deze, vrij algemene, karakteristieken kan iedere handeling ermee beoordeeld worden. Het enige nadeel is de mate van interpretatie die ontstaat. Iedereen die een handeling zal uitvoeren, zal dit met een eigen interpretatie doen. Zodoende kan de uitkomst zeer uiteenlopen. Er kan door gedrag te meten dat gerelateerd is aan deze vier karakteristieken worden gesteld wanneer en waarom gedrag goed of fout is voor degene die het gedrag meet. Op persoonlijk vlak kan dan worden bepaald of iets immoreel is. Dit is waardevol om te weten. Door niet alleen te oordelen, maar door te beargumenteren, kan gedrag ook beter worden begrepen. Dit is iets waar Kant veel waarde aan hecht (MacIntyre, 1998; Kerstein, 2002; Wood, 2005).

3.1.2 Utilitarisme

Waar Kant uitgaat van het beoordelen van gedrag en zich afvraagt waarom gedrag goed of fout is aan de hand van een standaard die voor iedereen geldt, probeert het utilitarisme om gedrag te beoordelen aan de hand van de vraag of de meerderheid van de betrokken partijen er beter van wordt (Viner, 1949; Brown, 1972; Schofield, 2019). Hierbij kan gedrag voor sommige betrokkenen als immoreel worden beoordeeld. Dit is een groot verschil met de opvattingen die Kant heeft over moraliteit. Bentham geeft een eerste aanzet tot het toepassen van het utilitarisme (Brown, 1972; MacIntyre, 1998). Hij noteerde dat mensen op de wereld zijn gezet tussen twee soevereine heersers: pijn en genot. Deze notatie kan worden gezien als het fundament van het utilitarisme. Het bestaat uit de opvatting dat er zo min mogelijk pijn en zo veel mogelijk geluk moet ontstaan bij de meerderheid van een groep betrokkenen. Dit leidde tot het *principle of utility*, waarin utility staat voor het grootste geluk voor de gehele maatschappij. Voor het vraagstuk omtrent FGZ zou het kijken vanuit utilitaristische oogpunt ervoor zorgen dat er wordt nagegaan in welke mate de meerderheid van de maatschappij

baat heeft bij het oplossen van coldcases. De opvatting van moraliteit heeft namelijk een keerzijde genaamd *the tyranny of the majority* (Schofield, 2019). Hierbij zorgt de meerderheid, die geluk ervaart, dat de pijn van de minderheid groter wordt dan nodig is (Schofield, 2019). Dus stel dat de meerderheid van de Nederlandse bevolking gelukkig wordt van het oplossen van coldcases, dan kan het zo zijn dat deze meerderheid verdere stappen blijft nemen om FGG toe te passen bij opsporing. Hierbij wordt de pijn bij mensen die geen geluk ervaren nog groter. Privacy kan een reden zijn voor pijn, toepassing van FGG bij opsporing zou kunnen leiden tot nog meer privacy schending, en nog meer pijn.

In navolging van Bentham breidde Mill het utilitarisme verder uit door de psychologische basis van het concept te achterhalen. De volgende uitspraak is de basis voor zijn belangrijkste toevoeging aan het utilitarisme.

“The creed which accepts as the foundation of morals, Utility, or the Greatest Happiness Principle, holds that actions are right in proportion as they tend to promote happiness, wrong as they tend to produce the reverse of happiness. By happiness is intended pleasure, and the absence of pain; by unhappiness, pain, and the privation of pleasure”. (Schofield, 2019, p. 13)

Deze uitspraak is typerend voor Mill, Bentham deelde deze mening ook deels. Mill voegde hieraan toe dat er een verschil is tussen hoger en lager plezier (Schofield, 2019). Sommige dingen die plezier opleveren zijn meer waard dan andere en zouden derhalve ook meer pijn mogen veroorzaken bij de minderheid. Plezier is daarnaast het enige waar een mens naar op zoek is. Alles wat onderweg naar plezier wordt ondernomen, is onderworpen aan dat einddoel. Op deze manier kunnen plezier en geluk worden gezien als een goed. Wanneer plezier geldt als een goed voor een persoon, dan is vanzelfsprekend algemeen geluk een goed voor de gemiddelde mens. Dit is het uitgangspunt waar het huidige utilitarisme op is gebaseerd. Als iedereen zijn eigen geluk probeert te behalen, dan zal er zoveel mogelijk geluk zijn in een maatschappij. Een hedendaagse uitspraak hierbij is: Als iedereen aan zichzelf denkt, dan wordt er aan iedereen gedacht.

3.1.3 Deugdenethiek

Om een beeld te creëren van het begrip moraliteit is het van waarde om een van de grondleggers van het ethisch denken uit te lichten. Aristoteles is vooral bekend om zijn opvatting van het begrip ‘*euadaimonia*’, ofwel het goed doen voor geluk. Het is een streven waarin een persoon het grootste geluk vindt (MacIntyre, 1998; Solomon, 2004; Armstrong, 2018). Bij het maken van een keuze dient een persoon altijd te kiezen voor de optie die leidt tot dit streven. Tijdens het maken van keuzes is het zo dat opties voordelen en nadelen hebben. Om een keuze te maken kiest een persoon dan vaak voor de meest voordelige. Door deze opvatting is de deugdenethiek een belangrijke stroming om te

bekijken in relatie tot FGG. Door goed te doen, ontstaat geluk. Het is dan de vraag wat 'goed' is aan het toepassen van FGG en of dit opweegt tegen eventuele negatieve uitkomsten. Naast het streven naar een keuze die leidt tot geluk, moet een keuze berusten op de gedachte dat het doel van de keuze niet dubbelzinnig is. Bij het maken van een keuze moet zo min mogelijk worden gedacht aan eventuele keuzes die later moeten worden gemaakt. Wanneer iets centraal staat, is het waardevol en nuttig, maar keuzes moeten ook niet helemaal op zichzelf staan (Armstrong, 2018). Bij het maken van nieuwe keuzes, die voortkomen uit eerdere keuzes, moet hetzelfde pad gekozen worden. Alleen op deze manier ontstaat een gevoel van geluk. Dit is ook toe te passen op de maatschappij waar op een democratische wijze keuzes worden gemaakt. Wanneer leiders keuzes maken, dienen deze voor het geluk van de maatschappij te zorgen. Keuzes maken is dan ook het belangrijkste aspect van een gelukkige maatschappij.

Naast het maken van keuzes is het reflecteren op deze keuzes een belangrijk punt in de zoektocht naar geluk (Ryan & Deci, 2006). Door te reflecteren op de acties op basis van gemaakte keuzes, kan een persoon leren en hier vervolgens de volgende keer beter door handelen. Aristoteles duidt een reflectief leven aan als het meest waardevolle en nuttige leven. Keuzes maken op basis van genot en pijn zijn zodoende niet juist in zijn optiek. Door keuzes te maken gebaseerd op deze twee variabelen verandert de perceptie van wat echt goed is voor een maatschappij als geheel. Soms moet een persoon dingen doen die persoonlijk voor pijn zorgen, maar tot maatschappelijk genot leiden. Uiteindelijk leidt dit dan tot een gelukkig persoon. Deze leeft zowel goed en doet goed (Ryan & Deci, 2006). Filosofen hebben kritiek geuit op deze uitgangspunten. Filosofen die vanuit het utilitarisme denken stellen bijvoorbeeld dat persoonlijk geluk nooit kan ontstaan vanuit persoonlijk pijn (Schofield, 2019).

3.2 Toepassing van moraliteit op FGG

Nu de belangrijkste stromingen binnen de ethiek in het kort zijn besproken is het van belang om te kijken in welke mate het mogelijk is om met behulp van deze visies inzicht te krijgen in morele vraagstukken als het gaat om de toepassing van FGG met behulp van privé DNA-databanken. Moreel handelen wordt verschillend opgevat binnen de verschillende stromingen. Wat in bijna alle stromingen wordt benoemd, is de afweging tussen pijn en genot. Deze afweging is interessant om uit te lichten omdat het bij keuzes maken omtrent FGG ook om eenzelfde soort afweging kan gaan. Voor FGG geldt dat het invloed heeft op een gehele maatschappij. Doordat de handeling van opsporen met behulp van FGG zo'n grote reikwijdte heeft, is de balans tussen pijn en genot moeilijk te meten. Er zullen immers altijd personen zijn die een andere mening zullen hebben dan de meerderheid. Wat voor de een genot is, kan voor de ander pijn zijn. Stel, de meerderheid van de Nederlandse bevolking vindt het goed dat privacy wordt ingeleverd om hiermee meer criminelen op te pakken. Dan zullen er altijd

burgers zijn die dit anders zien. Om te kijken of FGG een juiste opsporingstechniek is, kan er worden gekeken naar de vier karakteristieken van Kant vanuit een idealistische opvatting. Hierdoor kan worden getest of het gebruiken van FGG een moreel juiste handeling is en zou het een minderheid kunnen laten inzien dat het niet zo slecht hoeft te zijn als dat zij het in eerste instantie vinden. Uiteindelijk heeft iedereen een stem in een democratisch land en deze stem dient dan ook gehoord te worden. Het is dan de vraag in hoeverre een minderheid iets kan tegenhouden wat de meerderheid van de bevolking vindt. FGG kan niet 'een beetje' worden toegepast. Dat wil zeggen dat een compromis om de mening van de minderheid tegemoet te komen niet mogelijk is. Hierdoor zal het utilitarisme waarschijnlijk een belangrijke rol spelen bij het vraagstuk FGG. De meerderheid heeft de belangrijkste stem. Uiteindelijk kan er ook worden geredeneerd vanuit de deugdenethiek waarin goed doen leidt tot een gelukkig leven. Tegenstanders van FGG kunnen het inleveren van hun privacy zien als goed doen en hierdoor gelukkiger zijn. Dit zou een goede manier kunnen zijn om dit probleem op te lossen. Dit idee zal uiteraard wel lastig zijn wanneer uit de meting met de vier karakteristieken van Kant blijkt dat het gebruik van FGG immoreel is. De vraag is dan of het luisteren naar de meerderheid wel zo slim is.

3.3 Privacy-effect van FGG

DNA-onderzoek is sinds het ontstaan in 1985 een omstreden methode geweest (Meulenbroek & Aben, 2019). Privacy was vanaf het begin een issue. Het privacyvraagstuk lijkt zich door de jaren heen verder te hebben ontwikkeld. Bij het introduceren van nationale forensische databanken werd er bijvoorbeeld direct gekeken naar de problemen die het zou kunnen opleveren. Deze problemen waren vooral gebaseerd op moraliteit in relatie tot privacy (Guillén et al., 2000). Hierbij werd toen aangedragen dat de inbreuk op de privésfeer niet wenselijk is. Dit was destijds een sterk argument, echter in de hedendaagse maatschappij gaan mensen paradoxaal om met privacy. Aan de ene kant kunnen overheidsingrepen omtrent privacy een probleem zijn, maar aan de andere kant leveren mensen hun privacy heel makkelijk in, bijvoorbeeld op sociale media. Dit fenomeen wordt ook wel de privacy paradox genoemd (Barth et al., 2019). De vraag is in welke hoedanigheid deze paradox bij het toepassen van FGG van toepassing is.

Op vroegere DNA-databanken werd kritiek geleverd op de inhoud van de databank, dit zou niet nuttig zijn. In deze banken kwam enkel DNA van iemand die veroordeeld was. Mocht een mogelijke dader nooit eerder veroordeeld zijn, dan was het vinden van hem via DNA eigenlijk heel lastig. Echter, tijdens een DNA-onderzoek werd onnodig ingebroken in de privésfeer van eerder veroordeelden. Deze inbreuk heeft een verband met een concept dat sinds het ontstaan direct verbonden is met privacy en met de privacy paradox, dat wellicht niet meer kan worden gehanteerd

op de wijze waarop het fenomeen in eerste instantie wordt uitgelegd (Barth et al., 2019). Privacy kan met behulp van FGG en surveillance grotendeels verdwijnen.

Surveillance is een onderwerp dat veelvuldig onderzocht is. Michel Foucault is grondlegger van het begrip. Hij belicht het onderwerp vanuit de zichzelf versterkende relatie tussen kennis en macht. Hij definieert surveillance simpelweg als het bekijken van een ander. Hierbij is het panopticisme het uitgangspunt (Goodyear et al., 2019). Dit principe is jaren geleden ontstaan bij het ontwikkelen van gevangenis (Vaz & Bruno, 2003). Het panopticisme gaat uit van het feit dat het gedrag van een individu gestuurd kan worden naar wenselijk gedrag wanneer er wordt ingespeeld op een psychologisch effect. Dit noemt men de aanwezigheid van de *gaze*, de alziener (Galic, Timan & Koops, 2017). Dit is een metafoor voor een persoon die de mogelijkheid heeft om op ieder moment alles te zien van bijvoorbeeld een gevangene. Doordat een persoon weet dat het onder toezicht staat van deze *gaze* zal de persoon het gedrag vertonen dat wenselijk is. Deze entiteit ziet alles op ieder moment en kan straffend handelen als er iets wordt gezien dat tegen de regels is (Foucault, 2002). De manier waarop Foucault surveillance beschrijft, is nog steeds relevant, bijvoorbeeld in de sportwereld om de relatie tussen coach en spelers te begrijpen (Mills & Denison, 2013; Denison et al., 2013; Jones & Toner, 2020). Maar het is niet meer de enige manier om het begrip surveillance op te vatten. Door globalisering en massamedia is surveillance meer dan alleen het bekijken van een ander in een bepaalde situatie, het is tegenwoordig continue aanwezig (Koskela, 2000; Smith, 2016). Dit principe legt Lyon (2010) uit als 'totalitaire surveillance', waarbij alles gecontroleerd wordt. Dit komt niet slechts door bijvoorbeeld de overheid die alles kan zien, maar ook door de medemens. Mensen delen via sociale media allerlei zaken, die niet enkel henzelf betreffen. Ze slepen anderen mee in hun nalatigheid omtrent privacy. Dit is ook wat er gebeurt wanneer iemand zijn DNA in een privé-databank uploadt. We leven hierdoor in een 'surveillance society' (Lyon, 2001, 2010).

Vanuit het beginsel panopticisme dat Foucault heeft ontwikkeld, waarbij het gevangenisleven als voorbeeld dient, heeft Deleuze (1992) dit begrip uitgewerkt zodat het hanteerbaar is voor een maatschappij buiten de gevangenis. Dit heeft hij gedaan omdat het gevangenisleven een eenduidig bestaan is, de maatschappij verandert echter iedere dag. Hiermee is de werking van surveillance belicht. Dit wordt *dubbed modulation* genoemd. Doordat organisaties en instanties hun werkwijze continue 'verbeteren' heeft dit invloed op het leven binnen de maatschappij en op welke wijze deze instanties en organisaties druk uitoefenen (Deleuze, 1992). De wijze waarop Deleuze (1992) het begrip surveillance belicht, komt in de buurt van de wijze waarop FGG kan worden gezien. Hij stelt dat de werking van surveillance niet meer alleen direct een fysieke druk op personen legt, zoals Foucault vaststelde, maar dat surveillance nog meer op psychologisch gebied invloed heeft dan het panopticisme. Waar Foucault uitgaat van de fysieke straf die iemand ondergaat wanneer deze een fout begaat, legt Deleuze (1992) uit dat men in de huidige maatschappij juist psychologisch zal lijden. Bij

het begaan van een fout, zoals een moord, zal de dader vanaf dat moment in angst kunnen leven om ontmaskerd te worden. Echter, dit zal niet bij iedere crimineel zo zijn. Het hangt samen met een gewetenskwestie die hier niet besproken zal worden. Deze vorm van surveillance komt voort uit de kennis die een dader heeft omtrent de criminele handeling. De dader weet waar hij of zij wellicht een fout heeft gemaakt tijdens de daad en hoe hij of zij hierdoor kan worden opgespoord. Deleuze (1992) stelt dat mensen wellicht zwaarder worden gestraft in de huidige maatschappij dan dat dit in het gevangenisleven van Foucault gebeurde. Toen werd een persoon direct gestraft door bijvoorbeeld een overplaatsing naar een isolatiecel, terwijl in de maatschappij van Deleuze (1992) bestraffing jaren kan duren of zelfs levenslang uitblijft. Een cold case kan, zoals bij de Golden State Killer, jaren na dato nog worden opgelost. Een crimineel lijdt hierdoor ook al die tijd. Dit is een extra straf, die niet onverdiend is.

Dit uitgangspunt leidt tot het raakvlak van surveillance met FGG. Cold cases zijn zaken die jarenlang onopgelost blijven. Hierbij is surveillance voor zowel de burger als de crimineel wellicht interessant. Om coldcases op te lossen, is het mogelijk om gebruik te maken van een privé DNA-databank waarin veel DNA van mensen is opgeslagen. Het gebruik van deze databanken leidt tot een bepaalde mate van surveillance die, zoals hierboven beschreven, eerst enkel door criminelen werd ervaren. De crimineel zou zichzelf een leven lang onveilig kunnen voelen door het plegen van een misdaad. Dit is een legitiem gevoel. Echter, het gebruik van een privé DNA-databank om criminelen op te sporen, leidt ook tot surveillance van 'normale' burgers. Zij weten niet of een verwant van hen ooit een DNA-sample naar de databank heeft gezonden bijvoorbeeld uit nieuwsgierigheid naar de genealogie van de familie. Als dit het geval is, dan kunnen zij in principe nooit meer iets doen zonder genetisch materiaal achter te laten dat tot hen kan worden herleid (Meulenbroek & Aben, 2019). In het wetenschappelijke debat omtrent surveillance wordt dit vraagstuk *lifelongsurveillance* genoemd (Etzioni & Rice, 2015). Dit is mede de uitkomst van de surveillance society (Lyon, 2007).

Lifelongsurveillance is een begrip dat ontstaan is naar aanleiding van het begrip *genetic surveillance* (Haines, 2006; Epstein, 2009). In essentie komen beide begrippen voort uit de al langer bestaande genetische opsporing en betekenen ze ongeveer hetzelfde. Het verschil tussen de twee is dat 'genetic surveillance' voortkomt uit de opsporing vanuit de forensische DNA-databanken en 'lifelongsurveillance' vanuit de privé DNA-databanken. Het verschil tussen beide begrippen is de herkomst van de data die opgeslagen liggen in de databanken. In een forensische DNA-databank is genetisch materiaal opgeslagen van criminelen die eerder zijn aangehouden en DNA af hebben moeten staan. Verwanten van een crimineel weten op deze manier dat het mogelijk is dat hun DNA in de forensische DNA-databank is opgeslagen. Dit biedt een bepaalde vorm van transparantie en kan het gevoel van continue surveillance wegnemen. Dit komt doordat de 'gaze' hier ontbreekt. De 'gaze' moet een entiteit zijn die niet te zien is, een forensische DNA-databank is dit wel. Voor de privé DNA-

databank geldt dit niet. Verwanten van een burger die ooit zijn of haar DNA heeft ingezonden uit nieuwsgierigheid omtrent een familiale stamboom weten dit vaak niet. Hierdoor is er onwetendheid onder burgers over eventuele aanwezigheid van DNA in een privé DNA-databank. Deze onwetendheid is de bron voor een goedwerkende 'gaze'. In de gevangenis ten tijde van Foucault was de onzichtbaarheid van de bewakers deze 'gaze', in dit DNA-tijdperk is de onwetendheid als het gaat om DNA-opslag in een privé DNA-databank de 'gaze' (McCartney, 2013; Galic et al., 2017). Door het ontwikkelen van FGG zijn burgers op deze manier niet meer in staat om te weten of ze wel of niet op basis van hun DNA kunnen worden opgespoord. Doordat er een kans bestaat dat er DNA van burgers in een privé DNA-databank aanwezig is, zijn deze burgers hierdoor niet meer volledig vrij in hun doen en laten. Dit is belangrijk in de verandering van de privacy paradox. Het verschil tussen een beetje privacy inleveren via sociale media of bijna gehele privacy laten wegnemen door de overheid is niet meer in evenwicht. FGG biedt de overheid hierdoor een hele sterke positie die een betere sturing van een maatschappij biedt ondanks het feit dat de overheid niet zelf de databanken opzet en beheert. Eigenlijk zorgen burgers die een privé DNA-databank opzetten indirect voor hun eigen inperking van vrijheid. Doordat er onwetendheid in een maatschappij heerst, kan de overheid optimaal gebruik maken van de kennis-macht relatie die Foucault al jaren geleden aanhaalde (Rouse, 2005). Deze relatie resulteert in een wijze van leiderschap waarbij de overheid niet centraal staat. Governance is volgens Lyon (2001) meer dan alleen het regelen van een staat. Hij stelt dat Foucault (1998) het principe veel beter uitlegt. Hierbij is governance het principe waarbij een machthebbende actor een onderdanige actor onderdrukt en stuurt in de richting die het voordeligst is voor de machthebbende actor. Hierbij is de mogelijkheid tot onethische besluiten groot (Foucault, 1998; Lyon, 2001). Governance wordt ook wel aangehaald als de handelingen die nodig zijn om een ander iets te laten doen en dit te controleren (Whitson, 2015). Governance zorgt ervoor dat een maatschappij doet wat er van haar wordt verwacht en dat een overheid de macht over een maatschappij behoudt. Governance klinkt in essentie zeer strikt en wellicht eng. Het sturen, controleren en onderdrukken is precies wat een overheid dient te doen om een maatschappij te vormen naar, uiteindelijk, de wens van de burger. Deze kiest de machthebbers in een land en hiermee ook de manier waarop er sturing wordt uitgevoerd. FGG kan een manier zijn waarmee de overheid kan sturen. Er moet echter, zoals eerder beschreven, wel worden bekeken op welke manier het een mogelijke en ethisch verantwoorde methode kan zijn in Nederland. Hierbij komt het maken van keuzes opnieuw aan de orde.

3.4 'Policy Paradox'

Wanneer de Nederlandse overheid FGG wil gebruiken moeten er keuzes worden gemaakt. Deze keuzes beginnen bij de vraag of het wel of niet toepassen van FGG een positieve bijdrage gaat leveren aan bijvoorbeeld opsporing. Hierna volgen tal van andere vragen waarvan de antwoorden kunnen helpen

bij het beantwoorden van de eerste vraag. Het maken van keuzes staat aan de basis van het eventuele beleid dat wordt opgesteld omtrent FGG. Beleid maken over deze opsporingsmethode is een belangrijk onderdeel van de implementatie van de methode. Zonder beleid op te stellen kent een methode als FGG geen grenzen en is er geen duidelijkheid over de mogelijke resultaten voor het juridische apparaat. In de rechtszaal is er bijvoorbeeld geen duidelijke richtlijn. Dit kan leiden tot onnodige vrijspraken of veroordelingen. Door beleid op te stellen kan er optimaal worden geprofiteerd van de voordelen die FGG kan bieden. De nadelen van FGG kunnen op dezelfde manier worden ingeperkt en vastgelegd. Beleid maakt ingewikkelde kwesties vaak makkelijker en biedt een kader waarbinnen FGG in praktijk kan worden gebracht.

Het maken van beleid is niet eenvoudig. Er zijn veel zaken waar rekening mee moet worden gehouden om het beleid uiteindelijk effectief te laten zijn. Wanneer beleid ruimte overlaat voor interpretatie, kan hier misbruik van worden gemaakt. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in verschillende cases over milieuzaken. Dit zijn relevante zaken in de huidige maatschappij waarbij beleid opstellen belangrijk is omdat het hoog op de wereldwijde politieke agenda staat (Pollans, 2019). Beleid schrijven moet secuur en zo rationeel mogelijk gebeuren. Rationeel beleid vormt sinds het begin van politiek in de Griekse tijd een kritiek punt omdat hierdoor keuzes in beleid goed beargumenteerd kunnen worden (Miller, 2003; Stone, 2012). Aristoteles legde hier de basis voor door ethiek te combineren met politiek. Voor het beleid omtrent FGG is dit toepasselijk. De ethische kwesties zullen een belangrijk aspect zijn bij de keuzes die gemaakt worden bij het opstellen van beleid voor FGG. Stone (2012) beschrijft het proces van beleid maken uitvoerig en legt uit hoe er tijdens het maken van keuzes altijd een paradox in het beleid kan ontstaan. Zij noemt dit de 'policy paradox' (Stone, 2012, p.10). Zo kan er tijdens droogte oppervlaktewater gebruikt worden voor het besproeien van landbouwgewassen, maar zorgt dit ook voor sterfte van waterdieren. Dit is een klein voorbeeld van een paradox in een keuze. Voor het beleid op het gebied van FGG kan ook zo'n paradox ontstaan. Aan de hand van vijf criteria, namelijk 'equity', 'efficiency', 'welfare', 'liberty' en 'security' zal nu worden bekeken op welke manier de policy paradox bij FGG kan ontstaan. Surveillance is hierbij het uitgangspunt. Op deze manier wordt duidelijk welke dilemma's bij het maken van beleid voor de toepassing van FGG bij opsporing aan de orde zijn en waarom dit belangrijk is bij het achterhalen van de moraliteit bij de toepassing van FGG.

3.4.1 'Equity'

Stone (2012) laat een lastige afweging zien genaamd 'equity' aan de hand van de volgende vraag: "Wie krijgt wat, wanneer en hoe?" (p.39). Deze vraag is relevant omdat het een beginpunt kan zijn voor het opstellen van beleid. Hierbij dient te worden vastgelegd voor wie het beleid is en waarom het wordt geschreven. De vraag die Stone (2012) stelt is gebaseerd op kansen en nadelen van beleid. Deze twee punten bepalen wat er wel en niet haalbaar is. Door kansen en nadelen te onderzoeken, wordt er

inzicht verschaft in een vraagstuk. Dit kan ook gelden voor beleid over FGG in relatie met surveillance. Om FGG-beleid op te stellen, moet er een afweging worden gemaakt tussen twee groepen: de opsporingsdiensten (overheid) en de burgers (maatschappij). Door het verdelen van groepen in wie wat krijgt kan een paradox ontstaan. Wat de ene groep als eerlijk ziet, kan de andere groep als oneerlijk ervaren. Zo kan de overheid het een goed idee vinden dat burgers onder een striktere surveillance moeten gaan leven om daarmee meer veiligheid te verkrijgen voor de gehele maatschappij. Een gedeelte van de burgers kan dit als geen logische redenatie ervaren. Wellicht vinden zij niet dat er meer veiligheid komt, maar juist minder omdat de overheid hun vrijheid deels afneemt. Hier moet vervolgens worden gekozen of de mening van de groep burgers die het oneerlijk vindt opweegt tegen de baten die de overheid gaat hebben. Deze keuze tussen kansen en nadelen is eigenlijk onmogelijk te maken, toch moet het worden gedaan. Dit is wat Stone (2012) 'equity' noemt. Het is een afweging tussen eerlijk en oneerlijk, en de balans moet hierbij zoveel mogelijk in evenwicht zijn. Surveillance is vanuit het perspectief van 'equity' een bijkomstigheid van FGG en is minder belangrijk dan de kansen die de methode biedt.

3.4.2 'Efficiency'

Het volgende punt dat kan leiden tot een paradoxale uitkomst van beleid is wat Stone (2012) 'efficiency' noemt. Dit is uit te leggen als: zoveel mogelijk output krijgen tegen bepaalde input. Ook hier schemert eigenlijk al direct een paradox in door. Wie bepaalt wat de beste en meeste output is? Of hoe kunnen verschillende uitkomsten voor meerdere groepen voordelig zijn? En tot slot, wat voor de ene groep efficiënt is, kan voor de andere groep inefficiënt zijn. Wanneer surveillance weer als uitgangspunt wordt genomen, kan bij FGG de input privacy van burgers zijn. De output is dan zoveel mogelijk cold cases oplossen en tegelijkertijd een mogelijkheid om meer governance, in de betekenis van Foucault, uit te oefenen op de bevolking. Hieruit blijkt dat het de overheid zelf eigenlijk niets kost. Vanuit het burgerperspectief kunnen de kosten en baten heel anders zijn. Hier is de input dan ook privacy en de uitkomst een sterker gevoel van surveillance. Het levert daarnaast wel een sterker gevoel van veiligheid op doordat er door die surveillance een mogelijkheid ontstaat om criminelen sneller te arresteren. Zo wordt duidelijk dat voor verschillende groepen de in- en output kan verschillen. Naast de in- en output kan er ook een verschil zijn in de groep waar de kosten terecht komen. De overheid heeft eigenlijk geen kosten en de burgers wel, hun privacy. Wat efficiënt is, kan lastig worden bepaald. Door het combineren van verschillende in- en output van groepen kan een overzicht worden geschetst van wat het 'kost' om zoveel mogelijk 'winst' te behalen. Tegelijkertijd kan worden gesteld dat efficiëntie voor iedereen eigenlijk onmogelijk is.

3.4.3 'Welfare'

'Equity' en 'efficiency' zijn begrippen die tot op zekere hoogte als meetbaar kunnen worden beschouwd. Bij 'welfare' is dit minder het geval. Met 'welfare' wordt bedoeld op het leven, de vrijheid tijdens dit leven en het zoeken naar geluk tijdens dit leven. Het wordt ook wel vertaald als welzijn. Een belangrijk aspect van 'welfare' is het verschil tussen wat een persoon wil en wat nodig is. Dit verschil kan worden gebruikt om FGG in relatie tot surveillance te analyseren. Er dient dan te worden gekeken naar wat verschillende groepen willen en wat zij nodig hebben. Vrijheid is belangrijk voor iedereen. Door het toepassen van FGG zou persoonlijke vrijheid minder worden door het verhogen van surveillance. Het kan worden gesteld dat vrijheid een noodzakelijk recht is en dat het met toedoen van FGG onnodig wordt ingeperkt (Westin, 1968; Deligiorgi, 2019). Vrijheid inperken kan tot op zekere hoogte, hetgeen ook gebeurt (Westin, 1966). Het oppakken van criminelen door de overheid is in principe noodzakelijk. Deze criminelen hebben eigenlijk de vrijheidsgrens doorbroken door iets te doen wat niet binnen de persoonlijke vrijheid van burgers valt (Broeders, 2016). Het gevolg hiervan is dat het welzijn van anderen is verminderd door het toedoen van een crimineel. Aan de ene kant leveren veel mensen bij de invoering van FGG hun privacy deels in en ontstaat er minder bewegingsvrijheid. Maar hierdoor kan het welzijn van mensen tegelijkertijd worden verhoogd omdat criminelen, die vrijheid van burgers inperken, worden gestraft. De beleidsparadox als het gaat om 'welfare' is hiermee inzichtelijk gemaakt.

3.4.4 'Liberty'

Wanneer bij het opstellen van beleid 'liberty' oftewel vrijheid een rol speelt, kan een paradox snel ontstaan (Stone, 2012). Het is gewoonweg niet te omschrijven wat iedereen als vrijheid beschouwt. Uiteraard zijn er wetten als vrijheid van meningsuiting, geloof en vereniging. Dit zullen de meeste burgers ook als vrijheden beschrijven. In welke mate dit wordt beschreven, is echter niet te voorzien. Een bekende uitspraak van Abraham Lincoln laat dit verschil in opvatting perfect zien: "We all declare for liberty, but in using the same word we do not all mean the same thing" (Basler, Pratt & Dunlap, 1953, p 302).

Door een paradox in de opvatting van vrijheid is het een lastige opgave om beleid over zaken die vrijheidskwesties met zich meedragen, op te stellen. Inperken van vrijheid kan voor de één als een hele benauwende ingreep voelen, maar voor de ander geen enkel probleem zijn. Stone (2012) stelt dat persoonlijke vrijheid soms moet worden ingeperkt om het welzijn en de vrijheid van een gemeenschap te garanderen. Vanuit dit oogpunt zou FGG een goed instrument zijn om opsporing van criminelen te verbeteren. De vraag die hieruit voortvloeit is: Zorgt FGG wel voor meer vrijheid en welzijn van de gemeenschap? Ondanks dat nabestaanden minder leed zullen hebben, en er minder criminelen vrij

rondlopen, hebben burgers wel het idee dat ze onder een continue surveillance leven. Dit is ook niet wenselijk. De beleidsparadox omtrent vrijheid wordt hier zichtbaar.

3.4.5 'Security'

'Security' is het criterium van Stone (2012) dat wellicht het lastigst te definiëren is. Dit komt doordat 'security' kan worden opgevat als zekerheid of als veiligheid. Het begrip verandert per context. Het is daarom beter om te bestuderen wat 'insecurity' is. Stone (2012) beschrijft 'insecurity' als het gevoel dat er iets slechts kan gebeuren. 'Security' zou dan een gevoel zijn waarbij deze angst ontbreekt. Bij een eventuele toepassing van FGG zou angst kunnen ontstaan. Burgers weten niet in welke mate ze 'bekeken' kunnen worden. Onzichtbaarheid is eng (Deleuze, 1992). Angst is waar beleid op gebaseerd moet zijn, maar niet als instrument om burgers te dwingen dingen te doen. Beleid dient gebruikt te worden om aan te tonen dat het gevoel van angst niet nodig is. Er moet vertrouwen zijn dat surveillance niet negatief hoeft te zijn (Stone, 2012). Zoals Roosevelt ooit tijdens zijn inauguratie zei over de grote depressie in de Verenigde Staten: "The only thing we have to fear is fear itself" (Roosevelt, 1933).

Beleid kan aantonen dat angst niet nodig is door burgers te overtuigen dat een bepaalde ingreep noodzakelijk is en dat de uitkomsten positief voor de maatschappij zullen zijn. Als voorbeeld kan worden gekeken naar 9/11. Voor deze dag was vliegveldcontrole eigenlijk nooit een privacy issue. Door zo'n ernstige gebeurtenis werden strengere controles in een groot aantal verschillende landen gemeengoed. Mensen vonden deze controles belangrijk omdat ze niet nog zoiets afgrijselijks mee wilden maken. Bij nieuwe implementaties die privacy verminderen en het gevoel van surveillance verhogen, moet de overheid dit effect zien te bewerkstelligen. De overheid moet ervoor zorgen dat burgers inzien dat moordzaken ernstig zijn, en dat het oplossen ervan belangrijk genoeg is om privacy voor in te leveren (MacIntyre, 1998).

3.5 Werking van privacy paradox bij FGG

Zoals eerder uitgelegd is er een paradox aanwezig in de perceptie van mensen omtrent privacy. In eerste instantie wordt beargumenteerd dat mensen heel erg gesteld zijn op privacy en zij deze privacy met grote kracht beschermen. Aan de andere kant geven dezelfde mensen hun privacy eenvoudig weg op bijvoorbeeld sociale media (Barth et al., 2019). Deze paradox zou met een mogelijke invoering van FGG eigenlijk niet meer hetzelfde zijn, vooral door de relatie met surveillance. Zoals blijkt uit de paradoxen die Stone (2012) beschrijft, komt er in beleid maken vaak tegenstrijdigheid voor. Door surveillance te bespreken aan de hand van de vijf criteria van Stone (2012) wordt duidelijk dat surveillance een lastig concept is. Elke paradox zou er van toepassing kunnen zijn. Hiermee is het een logische uitkomst dat dit ook geldt voor beleid omtrent privacy. De privacy paradox die met

surveillance en DNA ontstaat is sterker en meer relevant dan de eerder omschreven paradox die uitgaat van privacy op bijvoorbeeld sociale-media. Dit kan worden beredeneerd door deze oorspronkelijke privacy paradox verder uit te lichten. De paradox hierin bespreekt dat burgers hun privacy op bijvoorbeeld sociale media veel te makkelijk opgeven. De privacy die zij inleveren, is blijkbaar niet belangrijk genoeg om te behouden in tegenstelling tot de voordelen die sociale media voor burgers hebben. De privacy die burgers hebben op het gebied van DNA gaat verder. Het heeft voor een burger vaak geen persoonlijk voordeel om deze informatie prijs te geven. Dit maakt de paradox anders dan de paradox die Barth (2019) bespreekt als het gaat om sociale media. Er is een verschil in vrijwillig privacy afstaan of het worden ontnomen van privacy. De paradox komt daarom aan bod doordat privacy afstaan aan de ene kant makkelijk gaat omdat het persoonlijk 'winst' oplevert. Aan de andere kant willen burgers privacy tot op een bepaalde hoogte blijven beschermen omdat het informatie bevat waar burgers zelf vaak geen baat bij hebben wanneer ze het inleveren. Daarentegen is dit wel informatie wat maatschappelijk gezien 'winst' kan opleveren. De surveillance die ontstaat bij beide vormen van privacy afstaan kan met elkaar vergeleken worden. Surveillance op basis van het DNA van burgers gaat veel verder dan surveillance op basis van informatie van een Fitbit of Facebook (Goodyear et al., 2019). Met deze gegevens kunnen burgers veel minder worden 'opgespoord', dit is met DNA wel anders.

4. Methode

In dit hoofdstuk zal de methodologie van dit onderzoek worden toegelicht. Er zal worden ingegaan op de onderzoeksbenadering, de onderzoeksmethoden en hoe de data van dit onderzoek zijn verzameld en geanalyseerd. Ook wordt ingegaan op kwaliteitscriteria waaronder de rol van de onderzoeker.

4.1 Onderzoeksbenadering

Dit onderzoek naar de perceptie op moraliteitskwesaties privacy en surveillance bij FGG is uitgevoerd aan de hand van de kwalitatieve onderzoeksbenadering. De keuze voor deze wijze van onderzoek is gebaseerd op de mogelijkheden die kwalitatief onderzoek biedt. Voor dit onderzoek zijn er interviews gehouden met medewerkers van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en met rechtsfilosofen. Bij kwalitatief onderzoek is het van belang dat er wordt gekeken naar de betekenis van de data doordat ervanuit wordt gegaan dat er niet één beeld van de werkelijkheid is. Dit is voor een onderzoek naar percepties van individuen een passende methode (Bryman, 2016).

Omdat de hoofdvraag gaat over de perceptie van respondenten, is er voor dit onderzoek gekozen om semi-gestructureerde interviews af te nemen. Hiermee is het goed mogelijk om te achterhalen hoe respondenten over moraliteitskwesaties denken. Om het onderwerp van dit onderzoek in internationaal perspectief te zetten, zal er tevens een media analyse worden uitgevoerd op basis van internationale krantenartikelen. Met als doel te achterhalen hoe de moraliteitskwesaties als privacy en surveillance in landen buiten Nederland worden besproken. Aan de hand van beide analyses zal vervolgens kunnen worden geïnterpreteerd hoe medewerkers van het ministerie en rechtsfilosofen binnen Nederland, en media buiten Nederland de moraliteit van FGG in totaliteit beschouwen. Voordat deze analyses kunnen worden gedaan zal er eerst een literatuurstudie worden uitgevoerd.

4.2 Literatuurstudie

De literatuurstudie biedt een wetenschappelijke basis voor dit onderzoek. Deze bestaat uit een uitleg van de meest relevante concepten en ethische stromingen die dit onderzoek nodig heeft om uitspraken te kunnen doen over de analyses. De literatuurstudie bestaat uit inzichten die zijn opgedaan vanuit eerder onderzoek naar ethiek, beleid en moraliteitskwesaties als privacy en surveillance. Door deze inzichten te verenigen ontstaat een beeld over hoe dit onderzoek kan voortborduren op deze eerdere werken.

De literatuurstudie is uitgevoerd door via de online zoeksystemen van de Universiteit Utrecht relevante teksten te vinden. Doordat de universiteitsbibliotheken ten tijde van dit onderzoek gesloten waren, door Covid-19, is alleen online gezocht. De online zoeksystemen die gebruikt zijn voor de literatuurstudie zijn Google Scholar en WorldCat. In deze online omgevingen is gezocht naar losse artikelen, journals en boeken die informatie bevatte over de concepten en begrippen die van waarde

waren voor dit onderzoek. In het begin van dit onderzoek is vooral gezocht naar een brede uitleg van ethiek en hiermee moraliteit. Hierbij werden zoektermen gebruikt als: 'Ethics', 'Morality and Ethics', 'Aristotle's Ethics' en 'Utilitarianism'. Dit leverde artikelen op van Schofield (2019) en MacIntyre (1998). Ik heb hiervan de relevantie beoordeeld om ethiek te kunnen begrijpen. Door te lezen over verschillende ethische stromingen werd duidelijk dat er drie stromingen belangrijk zouden zijn voor dit onderzoek. Deze stromingen zijn vervolgens verder behandeld in de literatuurstudie. Er is hiervoor verder gezocht op termen als 'Kant's supreme principle of morality' en 'Categorical Imperative'. Met behulp van deze zoektermen is bijvoorbeeld het artikel van Wood (2005) gevonden. Om een verbinding te maken tussen ethiek en FGG is in het verdere verloop van de literatuurstudie gezocht naar artikelen die een combinatie maakten tussen beide onderwerpen. Doordat FGG nog redelijk nieuw is zijn hiervoor ook teksten gebruikt die DNA-onderzoek als uitgangspunt nemen in plaats van FGG. Andere zoektermen die tot relevante artikelen over deze onderwerpen hebben geleid, waren 'Forensic Genetic Genealogy', 'Ethics of Forensic Investigation', 'DNA and Privacy', 'DNA and Surveillance'. Deze zoektermen leverden teksten op van bijvoorbeeld Wickenheiser (2019) en Guerrini, et al. (2019). In deze artikelen kwamen de begrippen privacy en surveillance voor. Op basis hiervan is inzicht verkregen over de moraliteitskwesies van dit onderzoek.

4.3 Empirisch onderzoek

Nadat de literatuurstudie was afgerond is er een media analyse gedaan en zijn er interviews gehouden.

4.3.1 Media analyse

Om inzicht te verkrijgen in de perceptie op moraliteitskwesies die verbanden houden met FGG is ervoor gekozen om naast de interviews een media analyse uit te voeren. Deze media analyse is uitgevoerd aan de hand van internationale krantenartikelen. Met behulp van deze media analyse is het mogelijk om een vergelijking tussen landen te maken.

Voor een kwalitatieve media analyse is het belangrijk om een selectie te maken van woorden en frasen die bijdragen aan de lading dat een mediabericht heeft. Door te kijken hoe deze woorden en frasen per mediabericht worden gebruikt en in context worden gezet, kan worden achterhaald wat de boodschap van het bericht is. Voor dit onderzoek zijn woorden en zinnen gekozen die gerelateerd zijn aan ethiek, beleid en privacy en surveillance. Deze onderwerpen kunnen worden gezien als de onderzoekscategorieën (MacNamara, 2018). De woorden die onder deze categorieën vallen, dienen te worden geïnterpreteerd. De woorden die bijvoorbeeld lading hebben bij privacy waren problematisch, wenselijk en gevaarlijk. Dit soort woorden dragen bij aan de lading van de onderwerpen. Tijdens het analyseren is er op twee dingen gelet. Ten eerste is er gekeken hoe bepaalde woorden worden gebruikt en ten tweede in welke hoedanigheid ze voorkomen. Woorden in de kop van een artikel wegen bijvoorbeeld zwaarder dan de woorden in de normale tekst.

De media analyse in dit onderzoek is op een inductieve wijze uitgevoerd door krantenartikelen uit vier verschillende landen te bestuderen. Deze zijn geselecteerd op basis van het criterium dat er minstens 10 artikelen in een land over FGG moeten zijn geschreven. Om de resultaten vervolgens terug te koppelen naar de theorie. De krantenartikelen zijn opgezocht via Nexis Uni. In deze databank staan krantenartikelen die zijn geschreven over de hele wereld. De zoekterm die is gebruikt om krantenartikelen te vinden was voor deze analyse simpel: forensic genealogy. Hieraan werd een land toegevoegd waarin werd gezocht. Doordat Van ieder land zijn 4 tot 6 artikelen geselecteerd. Dit is voldoende omdat er is gekozen voor een kwalitatieve wijze van analyseren. Hiervoor is een kleine hoeveelheid data genoeg (Baxter & Babbie, 2003). Deze zijn vervolgens geanalyseerd. Hierna is een tabel opgesteld waarin schematisch wordt weergegeven welke onderwerpen er per land aan bod komen omtrent de moraliteitskwesties.

4.3.2 Semi-gestructureerde interviews

Interviews zijn voor kwalitatief onderzoek een uitkomst omdat het inzichten kan bieden in onderwerpen die niet zichtbaar zijn op het eerste aanzicht (Baxter & Babbie, 2003). De keuze voor semi-gestructureerde interviews is gemaakt omdat deze manier van interviewen goed past bij een kwalitatief kleinschalig onderzoek (Pathak & Intrathat, 2012). Doordat semi-gestructureerde interviews de mogelijkheid bieden om door te vragen naar het 'waarom' van een antwoord ontstaat er een beeld van de perceptie van de respondenten. Dit zou bij gestructureerde interviews bijvoorbeeld niet mogelijk zijn (Pathak & Intrathat, 2012). Een ander voordeel is dat er tijdens de interviews ruimte is voor 'two-way' communicatie (Pathak & Intrathat, 2012). Hierdoor kan er bijvoorbeeld makkelijk tot gemeenschappelijk begrip worden gewerkt wanneer er onduidelijkheden zijn bij de respondent.

4.3.2.1 Topiclijst

De semi-gestructureerde interviews voor dit onderzoek zijn uitgevoerd aan de hand van een vooropgestelde topiclijst (bijlage 1). Op deze lijst worden de belangrijkste onderwerpen van het onderzoek beschreven. Aan de hand van deze topics kunnen er tijdens een interview vragen worden gesteld (O'Keeffe et al., 2016). Op de topiclijst is beschreven wat er tijdens het interview achterhaald dient te worden over deze onderwerpen. De topiclijst is opgesteld aan de hand van de inzichten die zijn opgedaan tijdens de literatuurstudie. Hierdoor is het mogelijk om de antwoorden van de respondenten tijdens de analyse in het kader van de bestudeerde theorie te plaatsen.

In de topiclijst (bijlage 1) van het onderzoek naar de moraliteit van forensische genetische genealogie zijn vier onderwerpen onderscheiden: ethiek, privacy, beleid en surveillance. Op basis van de literatuurstudie zijn vragen opgesteld over deze vier onderwerpen. Voorbeelden van vragen zijn:

“Wie zijn er betrokken bij de toepassing van FGG en wat betekent FGG voor hen?”, “Zou de toepassing van FGG bij mensen leiden tot geluk omdat ze iets goed doen?” of “Speelt de onwetendheid bij burgers een rol van betekenis bij de toepassing van FGG?”. Doordat er gebruikt wordt gemaakt van topics was het tijdens de interviews mogelijk om de vragen door elkaar heen te stellen, er kon worden geanticipeerd op de ‘flow’ van het gesprek (Baxter & Babbie, 2003).

De topiclijst is getest voordat de interviews plaatsvonden. De pre-test van het interview is uitgevoerd door twee personen te interviewen uit de eigen omgeving. Uit de pre-test bleek dat de vragen in algemene zin goed te begrijpen en te beantwoorden zijn, maar nadat de pre-test was uitgevoerd is toch besloten een andere volgorde van de topics aan te houden. Privacy en surveillance werden eerst bevestigd gevolgd door beleid. Ook zijn sommige vragen in een andere vorm gesteld waardoor er gemakkelijker in kon worden gegaan op het ‘waarom’ van het antwoord.

4.3.2.2 Respondenten (bijlage 3)

In dit onderzoek is ervoor gekozen om twee groepen respondenten te onderscheiden: respondenten die deskundig zijn op het gebied van ethiek en recht en respondenten die werken als beleidsmedewerker op het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Dit onderscheid is gemaakt omdat FGG een onderwerp is dat vanuit beide groepen respondenten anders kan worden opgevat. Voor dit onderzoek zijn in totaal 12 respondenten geselecteerd.

De zes respondenten met kennis van beleid zijn werkzaam op het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Dit ministerie bepaalt het beleid omtrent FGG. De respondenten van dit onderzoek zijn benaderd door een contactpersoon van een ander ministerie. Deze persoon is afkomstig uit mijn eigen omgeving. Van het Ministerie van Justitie en Veiligheid zijn medewerkers van verschillende afdelingen gevraagd mee te werken aan dit onderzoek. Ze waren afkomstig van het Nederlands Forensisch Instituut, de ICT-afdeling en de Immigratie- en Nationalisatiedienst. Vanwege anonimiteit van de respondenten is in overleg met hen besloten dat deze afdelingen in combinatie met de functie niet specifiek worden genoemd, omdat er op sommige afdelingen weinig personen werken. Hierdoor zouden de respondenten herleidbaar zijn.

De andere zes respondenten zijn allen rechtsfilosofen. Deze respondenten zijn afkomstig van verschillende universiteiten in Nederland. Deze keuze is gemaakt omdat er op deze manier geen bias ontstaat waarin rechtsfilosofen vanuit één denkkader denken. De rechtsfilosofen van de verschillende universiteiten zijn persoonlijk benaderd via e-mail. De rechtsfilosofen die mee hebben gedaan aan dit onderzoek komen van Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Leiden, Radboud Universiteit, Universiteit van Amsterdam en Universiteit Tilburg. Van een van deze universiteiten zijn twee respondenten geselecteerd. Dit is gedaan omdat er op de andere universiteiten in Nederland geen

rechtsfilosofen waren die mee wilden doen, of omdat er überhaupt geen rechtsfilosofen werkzaam waren bij deze universiteiten. Dit is niet geheel volgens mijn initiële plan, maar dit was onoverkomelijk.

4.3.2.3 Dataverzameling

Alle interviews voor dit onderzoek zijn telefonisch of via Skype gehouden. Covid-19 en de intelligente lockdown heeft ervoor gezorgd dat het niet mogelijk was om face-to-face af te spreken met de respondenten. Dit heeft ertoe geleid dat het lastiger was om een natuurlijke band op te bouwen met de respondenten. Om dit effect te minimaliseren heb ik tijdens de interviews gebruik gemaakt van drie technieken. Met behulp van de technieken was het mogelijk om toch deels een band te vormen en duidelijkheid te creëren over het interview.

Tijdens het interviewen was het ten eerste belangrijk dat er rekening wordt gehouden met *rapport building* (Pathak & Intrathat, 2012). Dit houdt in dat er een gemeenschappelijk startpunt wordt gecreëerd tussen de interviewer en de respondent. In het geval van dit onderzoek, over een onderwerp wat nog redelijk nieuw is, is er voornamelijk worden getracht om een gelijk begrip van het onderwerp te creëren. Dit is gedaan door de respondenten voorafgaand aan het onderzoek eerst een kort artikel te laten lezen waarin het onderwerp wordt uitgelegd (bijlage 2). Vervolgens werd dit artikel kort besproken en werd er gevraagd of alles duidelijk was. In de meeste gevallen was dit het geval. Wanneer er toch nog onduidelijkheden waren, heb ik kort en bondig nogmaals uitgelegd wat FGG inhoudt. Door dit te doen werd de mogelijkheid tot misverstanden geminimaliseerd (Pathak & Intrathat, 2012). Een tweede techniek die de kracht van semi-gestructureerde interviews ondersteunt is *thought-provoking injections*. Met behulp van vragen als; “Waarom denkt u dat?” of “Kunt u hiervan een voorbeeld noemen?” wordt de gedachtegang van de respondent gestimuleerd. Door deze stimulans zullen er diepere antwoorden ontstaan, dit is van groot belang voor het onderzoek. Met dit soort vragen komt de perceptie van de respondenten naar boven. Deze perceptie is uiteindelijk het belangrijkste aspect om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. In de interviews over de moraliteit van FGG is dit aspect erg belangrijk. De redenen achter antwoorden kunnen interessanter zijn dan de antwoorden zelf. Tijdens de interviews heb ik daarom regelmatig gevraagd of de respondenten hun antwoorden kunnen toelichten en of zij een persoonlijk voorbeeld hebben van een antwoord wat werd gegeven. Het geven van voorbeelden droeg tevens bij aan het creëren van een band tijdens de interviews. Door het vertellen van persoonlijke ervaringen ontstond er vaak een lossere sfeer tijdens het interview. Tot slot kwam het de interviews ten goede door *critical events* toe te passen in de vraagstelling. Dit voorkomt abstracte antwoorden. Critical events zijn onderwerpen waarover iedereen anders kan denken (Pathak & Intrathat, 2012). In het onderzoek naar de toepassing van FGG waren dit bijvoorbeeld termen als geluk of blijdschap. Dit zijn ethisch gerelateerde begrippen. Door het

gebruiken van deze termen ontstond er een effect waarbij ledere respondent een andere interpretatie kon hebben. Hierdoor ontstonden uiteenlopende gesprekken en antwoorden.

4.4 Analyseren van de data

De semi-gestructureerde interviews zijn opgenomen met behulp van de dictafoonfunctie van mijn laptop. Nadat alle interviews waren uitgevoerd zijn deze getranscribeerd. De transcripten zijn gecodeerd. Met behulp van het coderen van de data was het mogelijk om patronen binnen interviews te vinden. Deze patronen zijn vervolgens onder overkoepelende concepten gehangen zoals eerlijkheid, toezicht of balans. Dit is de eerste stap van coderen en wordt ook wel open coderen genoemd (Cope, 2010). Er kan worden gezegd dat uitspraken over dezelfde onderwerpen en thema's met elkaar kunnen worden vergeleken. Hierbij moet worden genoteerd dat het altijd een bepaalde mate van interpretatie met zich meedraagt (Burnard, 1991). Nadat het open coderen is uitgevoerd, is er axiaal gecodeerd. Er is geprobeerd om codes samen te voegen om zo het aantal codes te verminderen (Cope, 2010). Hierbij ontstonden codes als toestemming en impact. Door het uitvoeren van axiaal coderen zijn er een soort 'core' codes ontstaan (Cope, 2010). Tot slot is aan de hand van selectief coderen een codeboom (bijlage 4) opgesteld met onderwerpen als 'belang individu' en 'surveillance en privacy'. Hierin zijn de core codes verwerkt en zijn er subcategorieën bij geplaatst.

4.5 Kwaliteitscriteria van het onderzoek

Er zal eerst worden ingegaan op de validiteit en betrouwbaarheid en tot slot op de rol van de onderzoeker.

4.5.1 Betrouwbaarheid en validiteit

Betrouwbaarheid is de mate waarin de bevindingen van het onderzoek is behoed voor fouten of toevalligheden (Noble & Smith, 2015). Om deze betrouwbaarheid te garanderen is er tijdens dit onderzoek gebruik gemaakt van 'consistency en neutrality'. 'Consistency' houdt in dat er tijdens het onderzoek gelijkmatig wordt gehandeld en dat elke handeling steeds hetzelfde wordt uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek is dit gedaan door bijvoorbeeld iedere respondent eerst het artikel te laten lezen, zelfs wanneer ze zeiden dat ze het onderwerp voldoende begrepen (bijlage 2). Daarnaast een topiclijst aangehouden als uitgangspunt. Hierdoor is er getracht alle topics te bevragen en zo min mogelijk af te wijken van het onderzoeksonderwerp. Bij de media analyse is dit geprobeerd te bereiken door slechts één zoekterm te gebruiken. Hierdoor is er een gelijke aanpak per land toegepast. Om betrouwbaarheid te garanderen is tevens geprobeerd om 'neutrality' te bereiken. Hierbij is het van belang dat de mening van de onderzoeker zo min mogelijk doorschemert in het gesprek. Dit is tijdens dit onderzoek gedaan door bijvoorbeeld altijd twee kanten te belichten. Wanneer een respondent een wedervraag stelde,

heb ik telkens geprobeerd mijzelf in een positie te positioneren waarbij ik voor- en tegenargumenten noemde. Zo heb ik geprobeerd beïnvloeding van de respondent te voorkomen.

De validiteit van een onderzoek is de mate waarin er wordt gemeten wat er gemeten dient te worden (Noble & Smith, 2015). De bevindingen moeten daarbij de data reflecteren. Voor dit onderzoek is hiervoor gebruik gemaakt van 'truth value'. Hierbij is het belangrijk dat een onderzoeker begrijpt dat er meerdere waarheden en interpretaties zijn. Om dit te bereiken, zijn tijdens de interviews antwoorden van de respondent samengevat en bij de respondent gecheckt. Op deze manier is geprobeerd een zo accuraat mogelijke vertaling van data naar bevindingen te creëren. Ten tweede is de pre test belangrijk geweest bij de vraag of er gemeten wordt wat er gemeten dient te worden. Door eerst te testen of de vragen 'werkten' kon er tijdens de interviews tot op zekere hoogte vanuit worden gegaan dat de vragen duidelijk te begrijpen waren en dat ze aanstuurden op waardevolle antwoorden. Bij de media analyse is er ook getracht om 'truth value' toe te passen. Dit is gedaan door vast te houden aan de vier onderwerpen die vooraf zijn opgesteld. Het doel was om de perceptie van de vier onderwerpen per land te achterhalen, er is daarom geen aandacht besteed aan andere onderwerpen die wellicht interessant zouden kunnen zijn.

Tot slot is er tijdens het onderzoek gelet 'applicability' (Noble & Smith, 2015). Hiermee was het mogelijk om uitspraken te doen die verder reikten dan enkel de respondenten. Het onderzoek moet hiervoor tot op zekere hoogte te generaliseren zijn. 'Applicability' is geprobeerd te bereiken door respondenten duidelijk te maken dat uitspraken over anderen dan henzelf goed zijn voor het onderzoek. De respondenten hebben uitspraken gedaan over bijvoorbeeld de Nederlandse burgers en hierdoor kunnen hierover uitspraken worden gedaan. Tijdens het onderzoek is dit gestimuleerd door vaak aan te geven dat in een antwoord en bepaalde mate van inschatting aanwezig mag zijn. Bijvoorbeeld hoe een respondent dacht hoe de meerderheid van Nederland zou denken over een bepaalde kwestie.

4.5.2 Rol van de onderzoeker

Het is tot slot belangrijk om stil te staan bij de rol die ik als onderzoeker. Zoals ik eerder aangaf is het tijdens het interviewen niet wenselijk om mijn en mening door te laten schemeren in de vraagstelling of tijdens een wedervraag. Dit was soms best lastig omdat er respondenten waren die letterlijk vroegen hoe ik zelf dacht over een vraag die ik stelde. Hierbij heb ik zoveel mogelijk geprobeerd antwoord te geven waarbij ik beide kanten van de vraag in kwestie belichtte. Een ander punt is de virtuele afstand tussen mij en de respondent. Ik vond het hierbij soms lastig om een gesprek te starten aan de hand van bijvoorbeeld smalltalk. In een face-to-face gesprek gaat dit naar mijn mening meer natuurlijk wanneer je iemand voor het eerst ziet. Het was soms aftasten, voornamelijk bij de eerste paar interviews. Ik merkte dat het makkelijk was om een gesprek op gang te helpen door eerst even

te vragen of ik goed verstaanbaar was. Hierna was het dan makkelijker om over te gaan tot het echte interview.

5. Media analyse

In deze media analyse zal een vergelijking worden gemaakt tussen vier verschillende landen. Deze vergelijking zal bestaan uit de wijze waarop er in krantenartikelen over moraliteitskwesaties als privacy en surveillance bij FGG wordt geschreven. Als eerste zal er per land worden gekeken wat er over de moraliteitskwesaties wordt geschreven. Dit zal worden omschreven in een resultaten sectie per land. Vervolgens wordt er geanalyseerd wat deze resultaten betekenen voor de perceptie op de moraliteitskwesaties. Tot slot zullen de uitkomsten gepresenteerd worden in een schematisch overzicht om hiermee inzichtelijk te maken op welk vlak er overeenkomsten en verschillen zijn tussen de landen.

De krantenartikelen die worden gebruikt voor deze analyse zijn afkomstig van Nexis Uni. Hierbij is gezocht in de periode van 2018 tot en met 2020. Dit is gebaseerd op het feit dat in 2018 'The Golden State Killer' werd opgepakt en de berichtgeving over FGG startte. Het overgrote deel van de berichtgeving over FGG komt uit de Verenigde Staten. Het gaat hierbij vooral om nieuwsberichten over arrestaties, zonder verdere informatie over de opsporingsmethode. Hierin is weinig tot geen bruikbare informatie te achterhalen als het gaat om de moraliteitskwesaties privacy en surveillance. Daarnaast is het door de enorme omvang van het aantal krantenartikelen dat in de Verenigde Staten is geschreven, meer dan 10.000, gewoonweg onmogelijk om als onderzoeker eventuele relevante krantenartikelen te selecteren. Daarom is gekozen om landen te bestuderen waar minstens 10 artikelen zijn geschreven over FGG en waarbij er in de krantenartikelen relevante informatie te achterhalen is over de perceptie op moraliteitskwesaties.

Op basis van deze criteria zijn Duitsland, India, Canada en het Verenigd Koninkrijk bestudeerd. De berichtgeving in deze landen is vaak gebaseerd op successen in de Verenigde Staten, maar er wordt wel met een kritische noot over deze successen geschreven. In India en Canada zijn er ook krantenartikelen over de opsporingen die in eigen land zijn gedaan met behulp van FGG. Er worden in de analyse van de krantenartikelen op deze manier twee landen besproken waar FGG wordt toegepast (Canada en India) en twee landen waarin dit niet het geval is (Duitsland en het Verenigd Koninkrijk). Uit de krantenartikelen uit de eerstgenoemde landen kan ook lering worden getrokken over hoe deze landen FGG hebben geïmplementeerd. Dit kan relevant zijn voor een eventuele toepassing in Nederland. Tot slot is het belangrijk om te vermelden dat het vermoeden dat het Verenigd Koninkrijk reeds gebruik maakt van FGG niet kan worden bevestigd, daarom zal ervan uit worden gegaan dat dit niet zo is.

5.1 Ethiek en beleid in de massa media

Uit de media analyse komt naar voren dat in de landen Canada, India, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk in de berichtgeving in verschillende mate aandacht voor ethiek bij FGG aanwezig is. Er is

tussen de landen tevens een verschil in de wijze waarop hierover wordt geschreven. Dit zal in de komende paragrafen worden aangetoond.

5.1.1 Canada

5.1.1.1 Resultaten

Voor de analyse van de berichtgeving in Canada zijn zes artikelen geselecteerd. In deze artikelen wordt in verschillende mate gesproken over privacy en surveillance, uiteenlopend van een alinea tot niets. Een eerste bevinding die is gedaan bij het bestuderen van de krantenartikelen is gebaseerd op de volgende zin: 'privacy advocates, however, have serious misgivings about unchecked police handling of the method' (Abbotford News, 2019). Deze zin geeft aan dat er in dit artikel rekening wordt gehouden met de moraliteitskwestie privacy. Wat opvalt is dat de methode op zichzelf niet wordt bekritiseerd, maar de wijze waarop de politie met de methode omgaat. In het krantenartikel staat dat er betere regelgeving moet zijn over hoe en wanneer FGG mag worden gebruikt. De tweede bevinding die relevant is voor dit onderzoek gaat over de familiariteit van FGG. Dit wordt in slechts één artikel beschreven. De relevantie van deze beschrijving is groot omdat hierbij wordt ingegaan op het moraliteitskwestie surveillance. Er wordt uitgelegd dat DNA niet persoonlijk is maar familiair, en dat iedereen binnen een familie opgespoord kan worden aan de hand van DNA. Een derde onderwerp dat in de krantenartikelen in Canada naar voren komt is de preventieve werking van FGG. Doordat er steeds meer bekendheid ontstaat over de effectiviteit van FGG is de verwachting dat er minder criminelen een misdaad zullen plegen.

Uit bovenstaande bevindingen lijkt het alsof er in de krantenartikelen die in Canada zijn geschreven veel aandacht is voor de moraliteitskwesties privacy en surveillance. Deze gedachte dient ontkracht te worden. In twee van de zes artikelen werd niet gesproken over deze moraliteitskwesties, en in één artikel werd enkel vermeld dat er over privacy dient te worden nagedacht. Het is belangrijk om dit mee te nemen in de analyse van Canada. Ondanks dat er in drie artikelen duidelijke uitspraken worden gedaan over moraliteitskwesties, wordt dit onderwerp niet in alle artikelen als noemenswaardig beschouwd.

5.1.1.2 Analyse

Uit de bevindingen die zijn beschreven in bovenstaande sectie kan worden geanalyseerd in hoeverre de krantenartikelen in Canada de moraliteitskwesties surveillance en privacy bespreken. De moraliteitskwestie privacy wordt op een interessante manier beschreven. Er wordt gesteld dat er vraagtekens worden gezet bij de mate waarin FGG mag worden toegepast door de politie. Dit gebeurt op dit moment niet gereguleerd. Deze uitspraak heeft een relatie met moraliteit omdat er wordt gesproken over wanneer FGG wel mag en wanneer niet. Dit is onderdeel van de balans die vanuit

ethisch opzicht wordt belicht (Kerstein, 2002; Wood, 2005). Iets is ethisch verantwoord wanneer de kosten en baten in evenwicht zijn. Deze balans is niet aanwezig. De moraliteitskwestie surveillance wordt beschreven in twee artikelen. Er wordt niet letterlijk gesproken over surveillance, maar de onderwerpen die worden aangehaald, komen hier wel uit voort. Familiariteit van DNA is hierbij het eerste onderwerp. Deze familiariteit is de basis van 'genetic surveillance' (Haimes, 2006; Epstein, 2009). Deze surveillance houdt in dat door DNA van één persoon de gehele familie kan worden opgespoord. Dat in de artikelen familiariteit als probleem wordt gezien, kan doordat de werking van 'genetic surveillance' bekend is. Tot slot wordt de preventieve werking aangehaald. Dit is tevens gebaseerd op de surveillerende kracht die FGG heeft. Criminelen weten dat ze bekeken kunnen worden en veranderen hierdoor hun gedrag. Dit is exact wat 'the gaze' binnen surveillance kan bereiken (Galic et al., 2017). De preventieve werking van FGG wordt als positief punt benaderd, en daarmee de moraliteitskwestie surveillance indirect ook.

5.1.2 India

5.1.2.1 Resultaten

In de vijf krantenartikelen die in India zijn gepubliceerd, wordt er op meerdere manieren gesproken over FGG en de moraliteitskwesties die daarbij horen. Ten eerste wordt er gesproken over toestemming bij het gebruik van DNA-materiaal. Hierbij wordt met behulp van een quote van een bio-ethicus uitleg gegeven over het feit dat personen die hun DNA naar private DNA-databanken hebben opgestuurd niet hebben ingestemd met participatie in een forensisch onderzoek, laat staan hun verwanten. Het tweede onderwerp waarover wordt gesproken is de maatschappelijke vrijheid die niet mag worden belemmerd bij de toepassing van FGG. Dit wordt in twee verschillende artikelen besproken. De maatschappelijke vrijheid wordt aangehaald omdat er wordt gesteld dat opsporingsdiensten ver mogen gaan om het recht te laten zegevieren, maar dat iets als maatschappelijke vrijheid nooit te ver mag worden ingeperkt. Het derde onderwerp, uit dezelfde krant als waarin werd gesproken over de maatschappelijke vrijheid en dat als relevant kan worden gezien, is toestemming middels opt-in. Dit is relevant omdat toestemming een connectie heeft met privacy, zoals eerder uitgelegd bij de analyse van Canada, en omdat een opt-in optie een oplossing biedt voor deze toestemming. In het artikel waarin dit is beschreven, wordt er gesproken over een opt-in optie die sommige private DNA-databanken in de Verenigde Staten toepassen vanwege privacy van gebruikers. Deze opt-in optie biedt een mogelijkheid om toestemming, of niet, te verlenen aan de private DNA-databank over het deelnemen aan forensische onderzoeken. Tot slot wordt er in twee krantenartikelen gesproken over het gat tussen de publieke en private databanken en wat dit betekent voor privacy. Er wordt in deze artikelen uitgelegd dat er in India een non-profit databank is opgezet

die als een soort brug tussen de publieke en private databanken moet fungeren. Er wordt tevens ingegaan op het feit dat een burger door onderdeel te zijn van deze databank medeburgers kan helpen.

5.1.2.2 Analyse

De onderwerpen die in de resultaten zijn beschreven hebben een relatie met moraliteitskwesaties bij de toepassing van FGG. Krantenartikelen in India zijn vooral geschreven vanuit het perspectief dat privacy belangrijk is en dat dit moet worden gewaarborgd. Dit blijkt uit onderwerpen als toestemming van donateurs en de opt-in optie die wordt besproken. Er moet over het onderwerp toestemming bij FGG worden nagedacht, wil er een positieve perceptie zijn van de moraliteitskwesatie privacy. Dit gebeurt in India door onder andere de opt-in optie te steunen en het ontbreken hiervan in sommige private DNA-databanken te bekritisieren. Om herhaling te voorkomen zal er niet verder worden ingegaan op de relevantie van toestemming in relatie tot privacy. Dat is al gedaan bij de analyse van Canada. In India wordt ook nagedacht over de andere moraliteitskwesatie: surveillance. Maatschappelijke vrijheid mag niet te ver worden ingeperkt ten behoeve van opsporing. Dit houdt in dat burgers zich vrij moeten kunnen bewegen in de openbare ruimte. Wanneer er een te hoge mate van surveillance aanwezig is, kan dit niet (Vaz & Bruno, 2003; Goodyear et al., 2019). Een burger voelt zich dan continue bekeken en dit kan leiden tot een 'surveillance society' (Lyon, 2001, 2010). Dat er in krantenartikelen over de maatschappelijke vrijheid wordt gesproken, betekent dat er rekening wordt gehouden met de surveillerende werking van FGG en dat dit niet te ver mag gaan. Het is interessant om te zien dat India voor zowel de moraliteitskwesatie privacy als surveillance een oplossing heeft. Er wordt gesproken over een gat tussen de private DNA-databanken en de overheidsdatabank. Dit gat wordt gedicht door veiligheid van data te garanderen waarmee surveillance kan worden verlaagd en door een opt-in optie toe te passen in een non-profit databank om privacy te verbeteren. De surveillance kan worden verlaagd omdat de data door de overheid worden gereguleerd, en dat het gebruik hiervan wettelijk kan worden vastgelegd. De Indische burger weet zodoende in welke mate er op basis van DNA wordt gesurveilleerd. De opt-in optie werkt verbeterend voor privacy doordat er toestemming wordt gevraagd over deelname in forensische onderzoeken. Hiermee wordt een soort compromis gesloten met de bezwaren die worden gemaakt ten aanzien van private databanken door een gebrek aan veiligheid van data en de positieve opvatting van de opt-in optie die privacy garanderen. Tot slot wordt ingegaan op de positieve bijdrage die een Indische burger kan leveren aan het leven van een andere burger wanneer er DNA wordt afgestaan aan deze non-profit DNA-databank. Dit is te relateren aan het ethische inzicht waarbij iets 'goed' doen kan leiden tot persoonlijk geluk (MacIntyre, 1998; Solomon, 2004; Armstrong, 2018).

5.1.3 Verenigd Koninkrijk

5.1.3.1 Resultaten

Bij het bestuderen van de krantenartikelen uit het Verenigd Koninkrijk is een drietal bevindingen relevant voor dit onderzoek. Ten eerste wordt er over de moraliteitskwestie van privacy gesproken op basis van de balans tussen kosten en baten. Er zijn veel negatieve uitingen over FGG en de voordelen worden minder benoemd. Zo wordt er in de titel van een artikel het volgende geschreven: “[FGG] raises a lot of ethical questions” (The Observer, 2018) en in een ander artikel “[FGG] is like a fishing expedition” (Medical Xpress, 2018). Hierbij worden ‘kosten’ genoemd in de vorm van privacy. Deze uitingen gaan niet letterlijk over privacy, maar de context maakt dit duidelijk. Met een ‘fishing expedition’ wordt bedoeld dat er gevist wordt naar een match op basis van DNA waarbij onnodig veel andere DNA-samples worden onderzocht, wat als privacy schending kan worden gezien. Er wordt geschreven dat er veel ‘kosten’ voortkomen uit bijvoorbeeld de ethische vraagstukken. Deze kosten wegen zwaarder dan de baten. De tweede bevinding gaat over de angst die er is voor de toekomst van FGG. Hierbij wordt gezegd dat er angst is dat FGG in het begin slechts voor moordzaken zal worden gebruikt, maar na enkele jaren voor allerlei kleinere misdaden. Dit toekomstperspectief kan worden gerelateerd aan surveillance. De laatste bevinding komt voort uit de interesse die er in het Verenigd Koninkrijk is voor toepassing van FGG. Dit komt veel aan bod ondanks dat er negatieve berichtgeving over FGG is. Bij deze toepassing wordt niet gesproken over moraliteitskwesties, maar enkel over juridische en technische mogelijkheden. Dit is ook belangrijk om te analyseren.

5.1.3.2 Analyse

De kosten en baten die worden benoemd in de krantenartikelen uit het Verenigd Koninkrijk worden uitgelegd aan de hand van uitingen die worden gedaan in deze krantenartikelen. Deze negatieve uitingen zorgen ervoor dat de perceptie is dat de kosten van de methode niet opwegen tegen de baten. Doordat deze kosten in de vorm van privacy worden beschreven, wordt de moraliteitskwestie privacy in negatieve zin gepercipieerd. De balans tussen kosten en baten op basis van een moraliteitskwestie kan worden belicht aan de hand van de ethiek (Kerstein, 2002; Wood, 2005). Bij meer kosten dan baten is er geen sprake van moraliteit bij privacy. De moraliteitskwestie surveillance komt ook aan bod in de kranten in het Verenigd Koninkrijk. Dit is gebaseerd op de angst die in drie verschillende artikelen wordt geuit over de toekomst. Hierover wordt geschreven dat FGG nu enkel zal worden ingezet voor moordzaken, maar over een aantal jaar wellicht ook voor kleine misdaden. Hierbij speelt de angst voor toenemende surveillance een rol in combinatie met de maatschappelijke vrijheid. Deze relatie is eerder bij de analyse van India besproken. Hoe vaker FGG wordt ingezet voor andere zaken, hoe minder het idee van maatschappelijke vrijheid wordt. Er wordt hier in negatieve zin gesproken over de werking van surveillance door toedoen van het ontstaan van een ‘surveillance society’ (Lyon, 2001,

2010). In de krantenartikelen schuilt een contradictie als het om surveillance gaat. De angst voor de toenemende surveillance wordt weerlegd door te schrijven over een grote toekomst van FGG om criminaliteit aan te pakken door juridische en technologische voordelen. Hierin wordt balans getracht te creëren tussen de voor- en nadelen van surveillance. Waar dit bij privacy niet werd geprobeerd, gebeurt dit bij surveillance wel.

5.1.4 Duitsland

5.1.4.1 Resultaten

Het bestuderen van vijf krantenartikelen uit Duitsland heeft twee belangrijke bevindingen opgeleverd die relatie hebben tot de moraliteitskwesties privacy en surveillance. Ze zijn gebaseerd op familiariteit van DNA en veiligheid van DNA-data. Ten eerste wordt er gesproken over het feit dat opsporingsdiensten die FGG toepassen verwantschap aan kunnen tonen. Een zin die hiervan de uitkomst illustreert is: “Wil je als burger weten of je neef of nicht een moordenaar is?” (Neue Zürcher Zeitung, 2019). Hiermee wordt aangetoond dat DNA familiair is, en dat dit een bepaalde uitwerking kan hebben die al dan niet gewenst is. Familiariteit heeft een relatie tot de moraliteitskwestie surveillance, zoals in de analyse van Canada is uitgelegd. Een andere zin die familiariteit beschrijft is: “Ben ik verplicht mijn familie te vertellen dat hun DNA ook in een databank zit?” (Neue Zürcher Zeitung, 2019). In deze zin komt deels terug dat er toestemming ontbreekt bij verwanten over het delen van DNA met een private DNA-databank. Hierbij speelt transparantie een rol. Transparantie is een belangrijke term bij surveillance. Het ontbreken van transparantie kan leiden tot onwetendheid. Dit kan vervolgens leiden tot een sterkere vorm van surveillance (McCartney, 2013; Galic et al., 2017). De tweede bevinding is gerelateerd aan de moraliteitskwestie privacy en betreft veiligheid van data. Hierbij wordt er gesproken over de veiligheid van DNA-data. Er wordt bijvoorbeeld een vraag gesteld over de opslag van het DNA: “Wat gebeurt er met DNA na het afronden van het onderzoek, komt dit terecht in de forensische databank?” (Neue Zürcher Zeitung, 2019).

5.1.4.2 Analyse

In de artikelen uit Duitsland wordt over de moraliteitskwesties privacy en surveillance geschreven. Er moet hierbij worden genoteerd dat dit slechts in twee van de vijf artikelen het geval was. Familiariteit staat zoals eerder uitgelegd in relatie tot surveillance doordat het een vorm van ‘genetic surveillance’ is (Haimes, 2006; Epstein, 2009). Het feit dat deze relatie in een vragende vorm aan de lezer wordt voorgelegd, betekent dat het moeilijk te zeggen is wat de perceptie op deze relatie is vanuit de media. Doordat het wordt aangehaald kan er worden gesteld dat erover nagedacht dient te worden, maar niet of het als iets positiefs of negatiefs wordt opgevat. Dit geldt niet voor de moraliteitskwestie privacy. Hierbij worden vraagtekens gezet bij de veiligheid van DNA-data. DNA-data kunnen als

privacygevoelige data worden bestempeld (Guillén et al., 2000). De perceptie op de moraliteitskwestie privacy is daarom niet positief. De relatie tussen veiligheid en privacy is eerder uitgelegd in de analyse van India.

5.1.5 Samenvatting

In de media analyse per land is getracht uit te zoeken wat de perceptie van de media in Canada, India, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland is als het gaat om de moraliteitskwesties privacy en surveillance. Uit deze analyse is gebleken dat in ieder land wordt gesproken over deze moraliteitskwesties maar dat er verschil is in de manier waarop. Terugkomende thema's die relevant zijn in relatie tot moraliteitskwesties zijn in Tabel 1 gepresenteerd. Hierin is terug te zien dat de onderwerpen familiariteit, maatschappelijke vrijheid en veiligheid van data het meest worden besproken. India is het land dat de meeste onderwerpen aanhaalt en waarin tevens in alle bestudeerde krantenartikelen werd gesproken over minstens één van de moraliteitskwesties. In Duitsland werd procentueel (40 procent) het minst over de moraliteitskwesties gesproken per artikel. Tot slot werden in het Verenigd Koninkrijk de minste onderwerpen besproken.

Tabel 1

Vergelijking van besproken onderwerpen gerelateerd aan moraliteitskwesties privacy en surveillance per land.

Onderwerpen	Canada	India	Verenigd Koninkrijk	Duitsland
Toestemming		X		
Familiariteit	X			X
Preventie	X			
Maatschappelijke vrijheid		X	X	
Persoonlijke bijdrage		X		
Angst voor toekomst			X	
Veiligheid van data		X		X
Transparantie				X
Aantal artikelen over moraliteitskwesties	3/6	5/5	3/5	2/5

6. Resultaten interviews

In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste resultaten van de interviews met medewerkers van het ministerie en rechtsfilosofen worden gepresenteerd. In totaal zijn er 12 interviews gehouden, de respondenten zijn aangegeven met de code R(nummer). De beleidsmedewerkers hebben code R1 tot en met R6 en de rechtsfilosofen R7 tot en met R12. De onderwerpen die aan bod zullen komen, zijn achtereenvolgens perceptie vanuit ethische stroming, privacy in relatie met surveillance en beleidsvorming omtrent FGG. Omdat het niet het doel van dit onderzoek is om een verschil aan te tonen tussen de perceptie tussen de respondentengroepen worden de resultaten van beide groepen tegelijk gepresenteerd en daarna geanalyseerd.

6.1 Leidende ethische stroming onder respondenten

Om de uitspraken van respondenten over de moraliteitskwesties privacy en surveillance te kunnen begrijpen en interpreteren, was het voor dit onderzoek van belang om te achterhalen vanuit welk ethisch gedachtegoed de respondenten hoofdzakelijk hun perceptie vormen. Dit is onderzocht door FGG vanuit de visie van drie ethische stromingen te bevragen. Ten eerste het idealisme, vervolgens het utilitarisme en tot slot de deugdethiek. De resultaten hiervan zullen hieronder worden besproken.

6.1.1 Idealisme, noodzaak en betrokken partijen

Een van de kernwaarden van het idealisme is dat een handeling noodzakelijk moet zijn om als moreel goed te kunnen worden bestempeld. De meerderheid (zeven van de twaalf) van de respondenten meende dat er op dit moment geen noodzaak zou zijn voor de toepassing van FGG. Dit betekent dat vijf respondenten deze noodzaak wel inzien. De verdeeldheid onder respondenten gaat voornamelijk over het feit hoe noodzaak werd opgevat. Respondent R3 zegt hierover: “Waarom zou het nu opeens noodzakelijk zijn. Dit zou betekenen dat het nu direct zou moeten worden toegepast. Ik zeg niet dat het een slecht idee is, maar of het noodzakelijk is, zou ik ook weer niet zeggen”. Een andere respondent (R7) gaf aan de term noodzaak een andere betekenis door te zeggen dat het belangrijk is dat opsporingsdiensten zo veel mogelijk opties moeten gebruiken om zaken op te lossen. “Als het kan, dan is er noodzaak. Want het is in mijn ogen niet te verkopen aan nabestaanden dat je zegt dat het mogelijk is om wellicht de dader te vinden maar het vervolgens niet doet”. De noodzaak van FGG is door de verdeeldheid in opvatting over de term niet aanwezig. Een tweede punt waardoor kan worden beoordeeld of er een idealistische gedachte heerst bij de respondenten als het gaat om de toepassing van FGG, is gebaseerd op het aantal betrokkenen bij de handeling. In het geval van FGG komt uit de interviewresultaten naar voren dat welke personen of groepen betrokken zouden moeten zijn bij deze opsporingsmethode erg uiteenlopen. De helft van de respondenten gaf aan dat er een rol zou ontstaan voor iedereen in de Nederlandse maatschappij. Hiermee gingen ze vooral in op het feit dat er slechts

drie procent van de bevolking DNA af dient te staan om iedereen in Nederland te traceren. Deze informatie stond in het artikel dat voorafgaand werd gelezen. Het antwoord van R1 illustreert deze gedachte: “Doordat iedereen op te sporen is, in dat artikel staat 3 procent geloof ik, is het eigenlijk heel Nederland die betrokken is bij deze methode”. Hierbij geeft een andere respondent aan dat er verschillende mate van betrokkenheid zou ontstaan. Deze respondent zegt hierover:

“De meeste Nederlanders lopen gewoonweg niet dagelijks rond met de gedachte dat er criminaliteit in de wereld is, of zijn zelf bezig met iets crimineels. Deze mensen raken dus wel hierbij betrokken door hun DNA, maar zullen lang niet zoveel bezig zijn met FGG als dat de politie dit zal zijn”. (R5)

Tegenover de mening dat de hele maatschappij betrokken raakt bij FGG, stond dat vier van de twaalf respondenten de politie en justitie aangaven als betrokken partijen. Twee respondenten geven aan dat er ook een rol zou zijn voor nabestaanden. Geconcludeerd kan worden dat er verdeeldheid onder de respondenten is over de noodzaak van FGG en betrokkenheid bij deze opsporingsmethode.

6.1.2 Utilitarisme, de meerderheid en het individu

Bij het utilitarisme draait het voornamelijk om de macht van de meerderheid en het recht dat hieraan ontleend kan worden. De meerderheid van Nederland zou volgens negen van de twaalf respondenten geen moeite hebben met de toevoeging van FGG aan de opsporingsmethodes. Hierbij gaven vier personen aan dat de gemiddelde Nederlandse burger zich niet zo snel zou verdiepen in opsporingsmethodes en het gewoon accepteren. Een respondent verwoordde dit als volgt.

“Ik schat dat wel zo in, het is natuurlijk koffiedikkijken, maar ik denk dat de meeste mensen niet echt aandacht zullen besteden aan dit soort opsporingsmethode. Helemaal niet als ze weten dat er boeven mee worden gevangen, even in Jip en Janneke taal”. (R7)

Het utilitarisme gaat uit van het feit dat de goedkeuring van de meerderheid hetzelfde is als de goedkeuring van een maatschappij en dus moreel gezien juist is. De respondenten in dit onderzoek gaven over het algemeen aan dat dit het geval zou zijn bij FGG. Zes van de negen respondenten zeiden dat er kan worden gesteld dat FGG moreel goed zou zijn wanneer er daadwerkelijk een meerderheid is die de methode goed zou vinden om in te zetten voor opsporing. Van de drie respondenten die de inschatting maakten dat er geen meerderheid voorstander van de methode zou zijn, gaf er één aan dat de gedachte over moraliteit op basis van de meerderheid wel juist was. De voornaamste reden voor een goedkeuring van een meerderheidsbesluit werd gebaseerd op het democratische stelsel van

Nederland (R9, R11 en R12). Respondent R9 zegt hierover: “In Nederland is er uiteindelijk altijd een vorm van meeste stemmen gelden doordat we een democratie zijn. Ik zou dan wel zeggen dat wanneer de meerderheid van Nederland dit DNA-onderzoek wil, dat we dat gewoon doen” (R9). Respondenten die het niet eens zijn met meerderheidsbesluitvorming gaven aan dat het oneerlijk is om de minderheid niet te horen. Er werd onder andere aangegeven dat het verschil tussen een minderheid en meerderheid in principe één persoon zou kunnen zijn. Dit werd als oneerlijk en niet logisch bestempeld. De helft van de respondenten gaf aan dat in sommige gevallen het belang van een individu, of minderheid, zwaarder kan wegen dan het belang van de meerderheid. Wanneer deze meerderheid bijvoorbeeld tegen de toepassing van FGG is, weegt dit niet op tegen belang van nabestaanden. Een respondent, die wel voorstander van meerderheidsbesluitvorming was, zei hierover: “Denk aan de nabestaanden, die kunnen zo veel baat hebben hierbij. Dan is een individu belangrijker dan iemand die wellicht niet zo graag opgespoord wil worden via DNA” (R2). Een andere respondent was nog stilliger:

“De nabestaanden zijn natuurlijk een minderheidsgroep in Nederland, maar deze personen zouden wel boven de algemene maatschappelijke mening kunnen worden verheven. Veel mensen hebben geen idee wat DNA-onderzoek inhoudt en zeggen maar wat, bijvoorbeeld dat ze tegenstander zijn vanwege privacy redenen. Dus de meerderheid moet ook niet altijd te serieus worden genomen vind ik”. (R8)

6.1.3 Deugdenethiek, persoonlijk geluk en communicatie met burgers

Wanneer vanuit de deugdenethiek naar een handeling wordt gekeken, is het van belang dat er geluk ontstaat door het uitvoeren van zo'n handeling. Een handeling die voelt als iets goed doen, zou kunnen leiden tot een gevoel van persoonlijk geluk. Zeven van de twaalf respondenten onderschreven deze gedachte. De reden die vier respondenten hiervoor geven, is dat er een zekere mate van maatschappelijke bijdrage plaatsvindt. Er werd gesteld dat maatschappelijke bijdrage leveren zorgt voor een gevoel van persoonlijk geluk. R1 zei hierover: “Dit draagt bij aan een gevoel van maatschappelijke bijdrage leveren. Dit geeft een persoon betekenis in zijn leven”. Het noemen van maatschappelijke bijdrage is van belang bij deugdenethiek, persoonlijk geluk hoeft niet altijd voort te komen uit iets doen waar een persoon zelf beter van wordt. Het kan ook in een vorm ontstaan waarbij een andere persoon baat heeft van andermans inspanning of bijdrage. Vijf van de twaalf respondenten zien geen positieve relatie tussen FGG en persoonlijk geluk. Een van deze respondenten geeft aan dat er geen direct resultaat zichtbaar is bij het inleveren van DNA. Hierdoor is er ook geen gevoel van persoonlijk geluk. Deze respondent beweerde hierover het volgende: “Misschien als ik later hoor dat door mijn DNA 15 cold cases zijn opgelost, dat ik dan een beetje blij word. Ik denk niet [dat ik

persoonlijk geluk ervaar] zonder zoiets". In eerste instantie is er geen persoonlijk geluk, maar wellicht wel in de toekomst. Acht van de twaalf respondenten zien persoonlijk geluk als belangrijk in de communicatie naar burgers toe. Wanneer de overheid uitlegt dat FGG een vorm is van 'iets goed doen', kan dit leiden tot een groter draagvlak bij burgers voor de toepassing van de opsporingsmethode. Respondent R2 zegt hierover dat de overheid een bepaald frame moet kiezen om duidelijk te maken dat FGG voor iedereen iets oplevert. "Wanneer de overheid een frame kiest waardoor een burger inziet dat het persoonlijk ook iets krijgt, in de vorm van geluk. Dan is het denk ik makkelijker om mensen te overtuigen". Een andere respondent gaf aan dat de overheid met de boodschap over persoonlijk geluk rekening moet houden met transparantie.

"Stel dit [persoonlijk geluk] wordt gecommuniceerd. Dan denk ik wel dat het goed kan werken, maar er moet wel een hoge mate van transparantie zijn. Burgers zijn niet gek, ze weten dat er ook negatieve dingen aan de methode kleven. Dus als je dan als overheid zegt dat er persoonlijk geluk ontstaat, moet je wel nadelen benoemen. Anders is het niet geloofwaardig".
(R3)

Vier andere respondent benoemden transparantie ook in relatie tot de communicatie naar burgers.

6.2 Privacy en surveillance

In het onderstaande wordt ingegaan op de interviewresultaten over privacy en surveillance bij toepassing van FGG.

6.2.1 Toestemming en huidige situatie

In het Nederlandse opsporingssysteem is DNA-onderzoek al jarenlang een gebruikte methode. Privacy issues zijn hierbij in het verleden verworpen en geaccepteerd (Guillén et al, 2000). Dit blijkt ook uit de perceptie van respondenten als het gaat om het huidige opsporingssysteem. Negen van twaalf respondenten gaven aan geen problemen te zien op het gebied van privacy in het DNA-onderzoek dat nu wordt gedaan. Een term die hierbij een aantal keer werd genoemd was toestemming. Met toestemming werd bedoeld dat in het huidige systeem geen DNA-samples worden onderzocht van mensen die daar geen toestemming voor hebben gegeven. Een respondent zei hier het volgende over.

"Denk aan de zaak van Nicky Verstappen. Dit is een onderzoek dat erg veel overeenkomsten kent met FGG als het gaat om de manier van verwantschapsonderzoek. Het grote verschil is wel dat iedereen die mee heeft gedaan, toestemming heeft gegeven om mee te doen. Dat is denk ik een belangrijk verschil met FGG. Huidig DNA-verwantschapsonderzoek kan alleen maar

worden uitgevoerd wanneer hiervoor toestemming wordt verleend. Dit is dan ook geen inbreuk op privacy". (R1)

De relevantie van toestemming zal in de analyse duidelijk worden gemaakt. Een ander inzicht uit de interviewresultaten is dat er volgens een respondent wel sprake is van privacy schending. Hij zei dat er in Nederland afspraken zijn over wanneer er DNA-onderzoek wordt gedaan. Er is wel inbreuk op privacy, maar dat moet geoorloofd zijn bij ernstige zaken.

De meerderheid van de respondenten ziet geen probleem in de huidige vorm van DNA-onderzoek. Een ander punt dat uit de interviewresultaten naar voren kwam, was de mate van privacy die er in de openbare ruimte in Nederland is. Dit is relevant omdat opsporingsdiensten die FGG toepassen gebruik moeten maken van deze ruimte om onderzoek te doen. De respondenten ervaren weinig ruimte in de hedendaagse openbare ruimte. Hierbij zien drie respondenten de rol van de overheid als cruciaal. De overheid bepaalt in welke mate er wordt gesurveilleerd met bijvoorbeeld camera's.

"We hebben wel privacy in de openbare ruimte omdat niet alles wordt bekeken. Er hangen wel overal camera's, dus als je iets fout doet, kan je gevonden worden. Alleen is het niet zo dat er iemand is die de hele dag bepaalde openbare plekken aan het bekijken is vanachter een scherm. Dus de gewone mensen hebben wel privacy, vind ik". (R8)

Een respondent vergelijkt de huidige situatie in Nederland betreffende privacy bijvoorbeeld met China. Dit werd gedaan om uit te leggen dat er in Nederland weinig privacy is, maar het altijd erger kan. "Ja en nee, als je naar Nederland kijkt denk je: zo dat zijn veel camera's. Als je dan vervolgens naar China of zo kijkt, dan valt het eigenlijk wel mee. Dus het is een beetje dubbel eigenlijk". (R9)

6.2.2 Surveillance en het gedrag in het dagelijkse leven

De uitwerking die FGG kan hebben op de mate waarin surveillance wordt ervaren door burgers is groot volgens de meerderheid van de respondenten. Negen van de twaalf respondenten gaven aan dat het denkbaar is dat burgers hierdoor gedragsverandering zullen vertonen, zoals bijvoorbeeld het voorzichtiger zijn met wildplassen of andere kleine overtredingen van de wet. De onwetendheid van burgers als het gaat om FGG wordt hierbij niet per se als belangrijk ervaren. Deze onwetendheid komt voort uit het feit dat burgers niet weten of hun DNA via een verwant in een private DNA-databank terecht is gekomen. Respondent R8 zegt hierover dat het niet in de lijn der verwachting ligt dat burgers hierover nadenken. Dit werd als volgt uitgelegd: "Ik denk dat mensen niet bezig zullen zijn met een gedachte dat ze bekeken worden. Ik denk ook niet altijd aan het feit dat ik op camerabeelden kom

wanneer ik een winkel in loop". Deze gedachte omschrijven vier andere respondenten in ongeveer dezelfde woorden. De gedragsverandering die zou kunnen ontstaan, brengen acht van de negen respondenten vooral in verband met de preventieve werking die uitgaat van FGG. Doordat criminelen weten dat er meer mogelijkheden zijn om gearresteerd te worden, zal er minder snel een criminele handeling worden verricht. Criminelen zullen daarom meer bezig zijn met de surveillerende werking van FGG dan een niet-criminele burger. Een voorbeeld van een reactie van een respondent is de volgende: "Een potentiële moordenaar zal wel twee keer nadenken als hij weet dat er een hogere kans op opsporing is" (R4). In het dagelijkse leven zal er volgens de respondenten voor een niet-criminele burger weinig veranderen, voor criminele burgers wel.

Bij het uitvoeren van surveillance, zoals met camerabeelden, kan een bepaalde mate van governance ontstaan waarbij de overheid kennis, in de vorm van DNA in het geval van FGG, gebruikt om de bevolking te sturen. Deze uitwerking zien de respondenten niet als realistisch. Hierbij werd bijvoorbeeld het volgende gezegd.

"Nederland is niet net als China, waar de overheid alles zo maar doet. Ik denk dat onze overheid zich zou houden aan de regels die er worden opgesteld over het gebruik van FGG en dat burgers niet op basis van angst kunnen worden gestuurd". (R8)

Deze gedachtegang komt voort uit het bestaan van wetten in Nederland omtrent DNA-onderzoek. In Nederland zal worden vastgelegd in welke mate er DNA-onderzoek mag plaatsvinden. Dit zal bij FGG zo worden bepaald dat er alleen een mogelijkheid is om opsporing aan de hand van deze methode uit te voeren bij ernstige delicten. Het is voor niet-criminele burgers dan onnodig om angstig te zijn over FGG. Zonder deze angst is een zware vorm van sturing, zoals in China gebeurt, niet mogelijk.

6.2.3 Privacyaspect van DNA in relatie tot de privacy paradox

DNA is persoonlijke data en hierdoor is het onderdeel van een persoons privacy. Hierdoor zou de privacy paradox wellicht mee kunnen wegen in de perceptie op FGG en de moraliteitskwesaties. Deze paradox ontstaat bij thema's die over privacy gaan. De paradox is niet teruggevonden in de interviews. Acht van de twaalf respondenten vinden het onlogisch als mensen makkelijk privacy weggeven op sociale media en vervolgens kritiek hebben op het inleveren van DNA. Hierbij overheerst het idee dat er geen verschil is in het soort privacy. Vijf van de acht respondenten geven aan dat privacy een algemene beschrijving is en dat er geen gradaties zijn. R5 verwoordt dit als volgt. "Het mechanisme [van privacy] werkt hetzelfde vind ik. Er zit alleen een groot verschil in niet-intentioneel en intentioneel. Een foto plaatsen doe je zelf, DNA inleveren kan een ander voor je doen". Het principe van toestemming geven komt hierbij wederom aan bod.

6.3.4 Beleidsvorming, redelijkheid, transparantie en vrijheid

Bij de eventuele toepassing van beleid als het gaat om FGG is het van belang dat er een zo goed mogelijke balans is tussen de voor- en nadelen van FGG. Er wordt verschillend nagedacht over hoe deze eerlijkheid kan ontstaan tussen deze twee. Zeven van de twaalf respondenten geven aan dat er een eerlijke verhouding is wanneer er redelijkheid is. Hiermee wordt bedoeld dat FGG ingezet dient te worden wanneer het delict zwaar genoeg is. Het is lastig te omschrijven wanneer iets zwaar genoeg is. Een respondent gaf hiervoor een oplossing: "High impact crime is een maatstaf waarmee kan worden bepaald of FGG moet worden gebruikt. Dit zijn overtredingen waar minimaal vier jaar gevangenis voor staat" (R7). Een term die drie van deze zeven respondenten gebruiken was impact. Een zware overtreding heeft impact op de perceptie van burgers. Bij een ernstige gebeurtenis, bijvoorbeeld 9/11, zijn burgers sneller geneigd een zwaar middel te accepteren om herhaling te voorkomen. Aan de andere kant werd er ook gesteld dat er eigenlijk geen balans te creëren is voor zaken die gerelateerd zijn aan privacy. Deze respondent zei hierover het volgende.

"Een balans is niet mogelijk. Je kunt privacy inleveren niet vergelijken met boeven vangen. Dat is appels met peren vergelijken. De balans hoeft er ook niet te zijn; er moet worden gedacht aan het maatschappelijke belang. Dit is in mijn optiek dan het opsporen van moordenaars. Dit komt omdat ikzelf niet zo gesteld ben op privacy en autonomie". (R1)

Wat ook meespeelt bij het beleid is de transparantie over dit beleid en dan vooral over het privacy aspect. Wanneer hier duidelijkheid over is zullen burgers de privacyaspecten volgens respondent R3 sneller accepteren. Dit is noodzakelijk omdat er op het gebied van privacy volgens de respondenten geen concessie moet worden gedaan. Alle respondenten waren van mening dat limieten stellen aan de mate van DNA dat gebruikt kan worden voor een onderzoek niet efficiënt is. Beleid moet efficiënt zijn, zo vonden alle respondenten. Hierbij houdt efficiëntie in dat er zoveel mogelijk winst wordt behaald tegen een zo klein mogelijke inzet.

Een onderwerp dat negatief kan worden beïnvloed door transparantie is het gevoel van veiligheid. Drie respondenten haalden aan dat door bekend te maken dat FGG wordt toegepast, mensen gaan denken dat dit noodzakelijk is om veiligheid te garanderen. R9 laat zich uit over deze kwestie in de volgende bewoordingen.

"Ik denk dat het [transparantie voor meer veiligheid] zelfs negatief kan werken. Denk maar aan die zin van 'meer blauw op straat'. Mensen gingen zich toen juist onveilig voelen omdat ze

dachten dat meer blauw nodig was om hun veiligheid te garanderen. Dit kan hetzelfde gelden voor DNA-onderzoek". (R9)

Veiligheid hangt samen met vrijheid die burgers ervaren. Dit blijkt uit de wijze waarop de respondenten de relatie zien tussen persoonlijke vrijheid en maatschappelijke vrijheid. Zes van de twaalf respondenten vonden dat het inleveren van persoonlijke vrijheid, door DNA in te leveren, uiteindelijk zorgt voor meer maatschappelijke vrijheid. Een voorbeeld ter illustratie van deze gedachte is: "Door die methode worden er meer criminelen opgepakt, dus op straat zou het wel veiliger moeten zijn dan. Ja, ik denk wel dat er dan meer maatschappelijke vrijheid is ook" (R8). Zes andere respondenten vatten dit uitgangspunt juist andersom op. Respondent R2 benoemt dat de impact van het inleveren van eigen privacy niet opweegt tegen maatschappelijke vrijheid, wat in zijn ogen amper zou toenemen.

7. Analyse

In dit hoofdstuk zullen de data uit het vorige hoofdstuk worden geanalyseerd om inzicht te krijgen in de perceptie op de moraliteitskwesties bij toepassing van FGG. Ten eerste zal er worden ingegaan op de ethische denkwijze van de respondenten. Ten tweede zal er, aan de hand van toestemming, transparantie, impact en de huidige maatschappij, uiteen worden gezet hoe privacy en surveillance worden gepercipieerd. Tot slot zal er worden ingegaan op de beleidsvorming op basis van balans en redelijkheid en hoe dit de perceptie van de moraliteitskwesties vormt.

7.1 Ethische denkwijze

De ethische stromingen die voor dit onderzoek zijn besproken, zijn een manier om naar moraliteit te kijken. Op basis van de interviewresultaten kan worden gesteld dat de meeste respondenten moraliteit opvatten vanuit de deugdethiek. Dit betekent dat de perceptie van de moraliteitskwesties privacy en surveillance hierop is gebaseerd. Dit zal in het onderstaande worden uitgelegd aan de hand van het belang van het individu, het uitvoeren van een 'goede' handeling en het belang van moraliteit voor draagvlak.

7.1.1 Belang van het individu

Het eerste inzicht dat is voortgekomen uit de interviews heeft te maken met de drie ethische stromingen die bevestigd zijn. Door deze drie samen te zien, wordt duidelijk waarom de deugdenethiek een leidende rol heeft in de gedachtegang van de respondenten. Vanuit het idealistisch oogpunt is onderzocht wie de respondenten als betrokkenen zien bij een toepassing van FGG. Het aantal betrokken partijen is een van de karakteristieken van Kant waarmee kan worden beoordeeld of iets behoort tot een moreel goede of foute handeling (Wood, 2005; Rosen, 2009). Uit de interviews blijkt dat nabestaanden tot een groep betrokkenen horen. Dit kan duiden op de aandacht voor minderheden in onze democratie. Nabestaanden maken immers deel uit van alle betrokken partijen, zoals opsporingsdiensten, het openbaar ministerie en het ministerie voor Justitie en Veiligheid. Dat er aandacht is voor nabestaanden zegt iets over het belang van het individu. Deze nabestaanden werden erkend en belangrijk bevonden, want de nabestaanden hebben veel baat bij de toepassing van FGG.

Het belang van het individu komt ook tot uiting bij de bespreking van FGG vanuit het utilitarisme. Hierbij kwam tevens naar voren dat een individu in sommige gevallen belangrijker kan zijn dan een meerderheid, terwijl vanuit utilitaristisch oogpunt dit niet mogelijk zou moeten zijn (Viner, 1948; Brown, 1972; Schofield, 2019). Bij de toepassing van FGG zou vanuit het oogpunt van de respondenten het voordeel voor een nabestaande zwaarder kunnen wegen dan het nadeel 'leed' van de meerderheid doordat zij een gedeelte van hun privacy inleveren. Hierbij wordt duidelijk dat er niet altijd onwelwillend tegenover eigen pijn wordt gestaan wanneer er geluk bij een ander mee kan

worden behaald. Dit is een gedachte die rechtstreeks past bij de deugdenethiek waarbij geluk niet enkel ontstaat doordat er persoonlijke baat wordt gerealiseerd, maar ook wanneer erdoor persoonlijke inzet geluk bij een ander ontstaat (MacIntyre, 1998; Solomon, 2004; Armstrong, 2018). Vanuit de visie die wordt gehanteerd binnen de deugdenethiek is er aandacht voor belang van het eigen individu, maar ook voor een ander. Dit sluit goed aan bij de werking van FGG. Hierbij is het mogelijk om als burger, middels het afstaan van DNA, anderen te helpen. Dit heeft alles te maken met dat goed doen leidt tot 'eudaimonia', of wel ultiem geluk (MacIntyre, 1998; Solomon, 2004; Armstrong, 2018).

7.1.2 Het uitvoeren van een 'goede' handeling

De erkenning van het belang van het individu, zowel het eigen als dat van de ander, komt voort uit de gedachte dat iets goed doen, kan leiden tot ultiem geluk (MacIntyre, 1998; Solomon, 2004; Armstrong, 2018). Deze gedachte leeft bij de respondenten van dit onderzoek. Ze zien in dat het inleveren van privacy iets is wat als een goede daad kan worden ervaren en waar uiteindelijk een gevoel van geluk uit kan worden gehaald. Dit blijkt uit de interviews waarin dit vaak is benoemd. Zelfs als er wellicht niet direct een zichtbaar resultaat is van de opoffering van een persoon, dan nog kan dit in de toekomst voor persoonlijk geluk zorgen. Een maatschappelijke leveren wordt hierbij als belangrijk gezien voor een persoon. Dit komt overeen met de gedachtegang in de deugdenethiek waarbij het altruïsme een rol van betekenis kan spelen. Dit altruïsme komt bijvoorbeeld voor bij orgaandonatie waarbij men überhaupt nooit het resultaat te zien krijgt omdat ze dan zijn overleden. Toch zorgt orgaandonatie voor persoonlijk geluk (Bok et al., 2018). Orgaandonatie zou in een bepaalde mate kunnen worden vergeleken met het doneren van DNA. Aristoteles bespreekt het leerproces dat mensen ondergaan op weg naar geluk. Doordat mensen voorbeelden hebben van een toename van persoonlijk geluk doordat het zelf kosten maakt, door bijvoorbeeld orgaandonatie, is dit leerproces bij een eventuele toepassing van FGG belangrijk (Ryan & Deci, 2006). Het maken van persoonlijke kosten ten behoeve van persoonlijk geluk is iets dat respondenten in een ander daglicht zetten. Er wordt een relatie gelegd tussen de ethiek en beleid. Dit wordt hieronder toegelicht.

7.1.3 Ethiek en beleid

De kennis over het feit dat persoonlijke kosten tot persoonlijk geluk kunnen leiden wanneer een andere persoon baat heeft bij de gemaakte kosten, kan de overheid gebruiken om FGG op een voor burgers duidelijke manier te introduceren als de overheid beleid over dit onderwerp maakt. Uit de interviews is gebleken dat de overheid duidelijk moet maken dat persoonlijke kosten niet erg zijn. Dit kan de overheid bijvoorbeeld doen door de orgaandonatie te gebruiken als voorbeeld. Hierdoor

zouden burgers een meer positieve perceptie krijgen van FGG, en de daarbij horende moraliteitskwesities.

7.1.4 Samenvatting

Uit de analyse van de ethiek is gebleken dat de respondenten FGG voornamelijk vanuit de deugdenethiek beschouwen, doordat er veel aandacht is voor het eigen belang en van de ander. Daarnaast wordt er gesteld dat iets goed doen kan leiden tot persoonlijk geluk waarbij FGG wordt gezien als iets goed doen. Dit heeft als resultaat dat de moraliteitskwesities die ontstaan bij FGG ook vanuit deze optiek worden bekeken en beoordeeld. FGG wordt gezien als een goede daad en hierdoor zullen de moraliteitskwesities wellicht als minder erg worden opgevat. In het onderstaande zal worden ingegaan op de wijze waarop de moraliteitskwesities gepercipieerd worden met als uitgangspunt de deugdenethiek.

7.2 Privacy en surveillance als moraliteitskwesities van FGG

FGG wordt in dit onderzoek bestudeerd aan de hand van twee moraliteitskwesities: privacy en surveillance. De respondenten belichten deze kwesities vanuit een visie waarbij het belangrijk is dat er ultiem geluk ontstaat. Dit geluk ontstaat als er baat is bij de eigen persona of bij een ander door eigen toedoen. In het onderstaande zullen de moraliteitskwesities worden geanalyseerd en de perceptie van respondenten hierop.

7.2.1 Toestemming voor DNA-onderzoek

Een onderwerp dat tijdens de interviews vaak ter sprake kwam, was de toestemming die van belang is bij het vraagstuk over toepassing van FGG. Voor de respondenten was het belangrijkste verschil tussen DNA-onderzoek via de overheidsdatabank of via een private DNA-databank dat er op twee niveaus geen toestemming wordt verleend. Dit heeft gevolgen voor de perceptie van de moraliteitskwesities bij toepassing van FGG. Ten eerste hebben de personen die reeds hun DNA hebben afgestaan aan een private DNA-databank geen toestemming verleend om hun persoonlijke data te gebruiken voor forensisch onderzoek. Dit wordt gezien als privacy schending. Naast het feit dat privacy wordt geschonden, is er een verband tussen toestemming geven en surveillance. Surveillance komt voort uit vaagheid en onwetendheid (Galic, Timan & Koops, 2017). Respondenten vatten het feit dat er geen toestemming wordt verleend en er hierdoor onwetendheid is over deelname aan forensisch onderzoek als negatief op. Het kan bijdragen aan de werking van surveillance en een versterking van de macht-kennis relatie tussen de opsporingsdienst, ofwel de overheid, en de burger (Deleuze, 2002; Rouse, 2005). De overheid kan meer grip op de burgers krijgen door informatie te verschaffen waarvoor het geen toestemming heeft. De respondenten benoemen ook een tweede niveau van het

ontbreken van toestemming. Hierbij ligt de onwetendheid over gebruik van DNA voor toepassing van FGG ligt ook aan de basis. Verwanten van iemand die reeds DNA heeft opgestuurd naar een private DNA-databank worden zonder toestemming onderdeel van forensische opsporing. De respondenten stellen dat deze verwanten een nog sterkere vorm van surveillance kunnen ervaren doordat de onwetendheid groter is. Er is bij verwanten geen kennis of hun DNA in een private DNA-databank aanwezig is. Wanneer dit wordt teruggekoppeld naar de perceptie van de respondenten op surveillance en privacy is dit een tweede negatieve perceptie op deze moraliteitskwesities van FGG. Surveillance kan makkelijk in werking treden doordat er toestemming ontbreekt en hierdoor wordt privacy indirect geschonden. Toestemming is een belangrijk aspect van privacy, want zonder toestemming persoonlijke informatie gebruiken is niet wenselijk en wordt privacy schending genoemd.

7.2.2 Transparantie van overheid en burger

Als het gaat om toestemming blijkt uit bovenstaande dat onwetendheid bij burgers een belangrijke rol kan spelen bij de werking van surveillance. Transparantie kan ervoor zorgen dat onwetendheid bij burgers afneemt en dat er wellicht zelfs verandering kan komen in een gedeelte van het toestemmingsprobleem. Uit de interviews is gebleken dat transparant handelen op twee manieren onwetendheid kan wegnemen bij burgers. Ten eerste kan er vanuit de overheid transparantie worden geboden over de toepassing van FGG. De respondenten leggen uit dat dit kan worden gedaan door duidelijk te zijn over het gebruik van FGG en de nieuwe mogelijkheden die de overheid krijgt met deze methode. Deze transparantie betekent geen beperking van de privacy schending. Deze blijft in dezelfde mate aanwezig als zonder transparantie. Het zorgt ook niet voor een vermindering in sterkte van de surveillance. Als de overheid transparantie biedt kan dit wel voor verheldering zorgen en leiden tot het ontwikkelen van begrip over FGG. De respondenten gaven aan dat het dan makkelijker te begrijpen is in welke mate het een persoon iets kost, en wat het oplevert. Zoals uitgelegd maakt dit dan niet uit of het om persoonlijke opbrengsten gaat of opbrengsten bij een ander. De tweede vorm van transparantie kan als belangrijk worden opgevat wanneer dit wordt gerelateerd aan de werking van surveillance. Deze tweede vorm borduurt voort op het ontbreken van toestemming bij de verwanten van iemand die DNA heeft afgestaan aan een private DNA-databank. Uit de interviews kwam naar voren dat wanneer er verplichte transparantie zou zijn over het afstaan van DNA naar verwanten toe, de mate van surveillance zou afnemen. Dit komt doordat de onwetendheid bij burgers omtrent de aanwezigheid van DNA in een private DNA-databank wordt verminderd (Galic et al., 2017). De perceptie van respondenten op de werking van surveillance verandert hier dan ook door in positieve zin. Transparantie is daarom van groot belang voor de toepassing van FGG.

7.2.3 Impact

Impact is een belangrijk onderwerp wanneer het gaat om de perceptie van de respondenten op de moraliteitskwesaties bij de toepassing van FGG. Bij de toepassing van een nieuwe methode, waarbij privacy een issue kan zijn, denken sommige respondenten dat het van waarde is om impact te hebben. Met impact wordt bedoeld dat er iets moet gebeuren voorafgaand aan de toepassing van een nieuwe methode om te begrijpen dat zo'n methode nodig is. Dit neemt de privacy issues niet weg, maar het maakt het wel makkelijker om ze te accepteren. Een voorbeeld van impact is de toename van vliegtuigcontroles na de aanslagen van 9/11 (Blalock et al., 2007). Wanneer deze aanslagen niet hadden plaats gevonden, hadden burgers het niet redelijk gevonden dat er een aanzienlijke toename van controles zou komen op vliegvelden. Er zou dan minder acceptatie zijn voor de inbreuk op hun privacy. Doordat burgers wisten dat het nodig was om nog zo'n aanslag te voorkomen, was er tegen deze controles weinig weerstand. Ditzelfde zou moeten gelden voor het toepassen van FGG, maar dan zonder daadwerkelijke impact. Om privacy issues te kunnen accepteren, is het volgens respondenten belangrijk om te snappen dat een handeling niet zomaar wordt uitgevoerd, maar dat het belang groot is. Dit belang kan worden aangetoond door het leed van nabestaanden te tonen. Doordat er duidelijk is gemaakt dat de respondenten van dit onderzoek aandacht hebben voor het individu en graag een 'goede' handeling verrichten, zou het tonen van het leed van nabestaanden kunnen werken als impact.

De eerder benoemde privacy paradox, hoewel de respondenten deze niet erkennen, wordt nog minder relevant wanneer er impact is. Burgers bieden alleen weerstand tegen ingrepen die privacy schendingen zijn wanneer ze hier geen meerwaarde in zien (Barth et al., 2019). Wanneer een nieuwe methode als FGG wordt ingebed in een context waarbij het belang duidelijk is, dan neemt de weerstand ertegen af. Het kan dan zo zijn dat burgers DNA-privacy hetzelfde opvatten als alle andere vormen van privacy. Dit betekent niet dat het ook daadwerkelijk hetzelfde is; het moet bij de burgers slechts voelen als een gelijke mate van privacy schending.

7.2.4 Privacy in de huidige maatschappij, gedrag en preventie

In de huidige maatschappij is privacy in de openbare ruimte laag volgens de respondenten. Doordat er bijvoorbeeld overal camera's hangen, is het volgens respondenten lastig om ongezien op straat te zijn. Dit wordt echter niet als belangrijk gezien in het vraagstuk rondom de moraliteitskwesaties van FGG, omdat er niet continue wordt stilgestaan bij het feit dat er toezicht is. Daarnaast wordt er gedacht dat er geen 24/7 toezicht wordt gehouden in de openbare ruimte. Dat er continue filmopnames worden gemaakt betekent niet dat deze beelden ook allemaal worden bekeken. Dit gaat in tegen het principe van de 'surveillance society' waarbij iedereen zich bewust is van surveillance en hier gedrag op aanpast (Koskela, 2000; Lyon, 2006; Smith, 2016). Het feit dat de gedachte van de respondenten tegen dit principe ingaat is van belang voor de perceptie op surveillance in het algemeen. Doordat surveillance

op basis van 'the gaze' werkt (zie hoofdstuk 3) is het noodzakelijk dat deze 'gaze' erkend wordt (Galic et al., 2017). Uit de interviews blijkt dat 'the gaze' in de huidige maatschappij niet leidt tot ander gedrag omdat er geen continu bewustzijn is over deze 'gaze'. Dit leidt tot de opvatting van de respondenten van surveillance aan de hand van DNA. Uit de interviews blijkt dat met de komst van FGG, en hiermee de bijhorende mate van surveillance, het gedrag in de openbare ruimte niet zal veranderen. De uitleg hiervoor is dat de meeste mensen niets te vrezen hebben als het gaat om opgespoord kunnen worden op basis van DNA omdat ze niets verkeerd doen. De perceptie van respondenten op surveillance door de eventuele komst van FGG is dat er geen angst is en dat surveillance niet zal toenemen. Het gedrag in de openbare ruimte verandert niet.

Dit is anders wanneer surveillance in verband wordt gebracht met criminelen. Uitgaande van het feit dat de respondenten van dit onderzoek geen crimineel zijn, is dit slechts een schets van hun verwachting. De respondenten denken over het algemeen dat FGG een preventieve werking kan hebben omdat criminelen het gevoel van surveillance wel ervaren. Doordat dit wordt benoemd kan er worden bevestigd dat de respondenten wel inzien dat er surveillance kan ontstaan bij de toepassing FGG. Het is alleen niet relevant voor hen. De preventieve werking van FGG zorgt ervoor dat er deels een positieve gedachte ontstaat over de moraliteitskwesaties. Het feit dat er alleen een gevoel van surveillance zou kunnen ontstaan bij criminelen, maar zeker niet bij de respondenten, zegt iets over het feit dat de moraliteitskwesatie surveillance wellicht minder belangrijk is dan gedacht. Dit betekent niet dat er iets verandert in de perceptie op privacy.

7.3 Redelijkheid in relatie tot moraliteitskwesaties

De eventuele toepassing van FGG in Nederland zal leiden tot beleidsvorming rondom dit onderwerp. Hierbij spelen moraliteitskwesaties een rol. De perceptie van deze moraliteitskwesaties in relatie tot beleidsvorming is vooral gebaseerd op de redelijkheid van FGG in relatie tot het delict. Dit is al eerder in dit onderzoek aan bod gekomen en zal hieronder worden toegelicht.

Uit de interviews bleek dat een onderdeel van de perceptie van de privacy voorkomt vanuit een balansprincipe. Stone (2012) beschrijft dat er balans moet zijn tussen wie wat krijgt bij het vormen van beleid. Dit principe is terug te zien bij de perceptie van de respondenten op privacy. Volgens hen wordt privacy geschonden bij de toepassing van FGG. Dat dit gebeurt kan niet worden veranderd of verminderd met beleid, wil FGG efficiënt worden ingezet. De acceptatie van deze privacy schending kan wel worden beïnvloed met beleid. Dit kan worden gedaan door een balans te creëren in redelijkheid. Hiermee wordt bedoeld dat een zware ingreep als FGG alleen wordt ingezet bij zware delicten. Het zou volgens respondenten vreemd, en onacceptabel zijn, als privacy wordt geschonden om een winkeldiefstal op te lossen. Voor het opsporen van een seriemoordenaar is dat volgens

respondenten wel acceptabel. Dit kan worden verklaard door privacy te relateren aan de deugdenethiek die leidend is bij het vormen van de perceptie (MacIntyre, 1998; Solomon, 2004; Armstrong, 2018). Om persoonlijk geluk te ontwikkelen moet er een gevoel heersen waarbij er iets 'goed' wordt gedaan. Zo'n goede handeling staat in relatie tot het resultaat hiervan. Blijkbaar is het oplossen van een winkeldiefstal niet waardevol genoeg om persoonlijk geluk mee te ontwikkelen. Een moordzaak is dat wel. Dit laat zien dat de perceptie van de respondenten voortkomt uit deze ethische gedachte. Met dit inzicht kan worden verklaard waarom redelijkheid een rol van betekenis speelt. Redelijkheid ontstaat vanuit een gedachte waarbij persoonlijk geluk dient te worden behaald.

8. Conclusie

In dit hoofdstuk zal er aan de hand van de inzichten die zijn opgedaan in de analyse antwoord worden gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek: Wat is de perceptie van medewerkers van het ministerie van Justitie en Veiligheid en rechtsfilosofen op de moraliteitskwesaties privacy en surveillance die kunnen ontstaan bij het gebruik van FGG? Om deze vraag te beantwoorden zullen de inzichten die zijn opgedaan in de empirie worden verbonden met inzichten uit de literatuurstudie. Dit zal in het eerste gedeelte van deze conclusie worden gedaan. Vervolgens wordt er ingegaan op de betekenis die de inzichten vanuit de media-analyse kunnen hebben voor Nederland. Ten derde wordt er ingegaan op het beantwoorden van de hoofdvraag. Er wordt afgesloten met een drietal aanbevelingen voor de Nederlandse overheid omtrent de toepassing van FGG.

8.1 Overeenkomsten en verschillen tussen theorie en empirie

Tijdens de literatuurstudie zijn inzichten opgedaan omtrent FGG en onderwerpen die bij de toepassing van FGG van belang kunnen zijn. Deze inzichten zullen nu worden afgezet tegen de resultaten uit de empirie.

8.1.1 'Pijn en Genot' en deugdenethiek

Bij het onderzoek naar de perceptie op de moraliteitskwesaties surveillance en privacy bij de toepassing van FGG zijn bevindingen gedaan die overeenkomen of juist verschillen van aannames die op basis van de theorie zijn gemaakt. Uit deze theorie werd aangenomen dat het principe van 'pijn en genot' een belangrijke rol zou gaan spelen bij de toepassing van FGG. 'Pijn en genot' komt bij iedere ethische stroming aan bod en kan worden gezien als fundamenteel voor de beoordeling van een handeling, dus ook voor de beoordeling van FGG (MacIntyre, 1998; Kerstein, 2002; Solomon, 2004; Wood, 2005; Armstrong, 2018; Schofield, 2019). Uit de resultaten van dit onderzoek is gebleken dat 'pijn en genot' inderdaad een belangrijke rol speelt. Dit is vooral terug te zien in de wijze waarop redelijkheid wordt besproken. Redelijkheid komt voort uit een afweging tussen kosten en baten, ofwel pijn en genot in ethische termen. Zowel uit de resultaten van de interviews als die van de media analyse is gebleken dat deze afweging belangrijk is. Uit de theorie bleek ook dat het utilitarisme als belangrijkste stroming zou kunnen gelden. Dit werd aangenomen omdat er bij de toepassing van FGG maar twee keuzemogelijkheden zijn. FGG wordt toegepast of niet, er is geen middenweg. Deze abstractie komt overeen met de scheiding tussen de meerderheid en minderheid die binnen het utilitarisme wordt aangehouden (Schofield, 2019). Uit de empirie van dit onderzoek blijkt echter dat deze abstractie bij de toepassing van FGG niet geldt. Dit komt doordat er aandacht is voor het individu. Het belang van het individu kan in sommige gevallen belangrijker zijn dan het belang van meerdere mensen. Bij

toepassing van FGG kan dit worden opgevat als de verhouding tussen nabestaanden en de meerderheid van de Nederlandse maatschappij. Het belang van nabestaanden om rust te krijgen kan belangrijker zijn dan de schade die burgers kunnen oplopen op het gebied van privacy. Het belang van het individu staat in relatie met de gedachtegang omtrent het uitvoeren van een goede handeling. Een goede handeling verrichten, dit soms voor persoonlijke pijn kan zorgen, geeft een goed gevoel en leidt tot persoonlijk geluk. Dit is een opvatting die is ontstaan bij filosofen die vanuit de deugdenethiek nadenken (Solomon, 2004; Armstrong, 2018). Deze deugdenethiek werd vanuit theoretisch oogpunt niet als belangrijkste ethische stroming gezien, maar door de combinatie van het belang van het individu en persoonlijk geluk is dit wel het geval gebleken.

8.1.2 Betekenis van surveillance bij FGG

Surveillance kan worden opgevat als een ingrijpende vorm van toezichthouden (Deleuze, 1992; Lyon, 2007). Dit komt doordat de toezichthoudende macht onzichtbaar is voor de personen die onder toezicht staan. De toezichthoudende macht, ofwel 'the gaze', kan ervoor zorgen dat er een gedragsverandering plaatsvindt bij de personen die onder toezicht staan (Deleuze, 1992). Bij de toepassing van FGG zou dit kunnen gebeuren doordat er sprake kan zijn van 'lifelongsurveillance' (Etzioni & Rice, 2015). DNA verandert niet en hierdoor kan een persoon een leven lang worden getraceerd op basis van dit DNA. Vanuit een distopische gedachtegang zou deze surveillance kunnen leiden tot een maatschappij die continue druk voelt van 'the gaze'. Uit dit onderzoek blijkt dat de kans dat dit zou kunnen gebeuren vrij klein is. Surveillance kan een rol spelen, en gedragsverandering kan plaatsvinden, maar wel voornamelijk bij mensen die iets te verbergen hebben. Er kan vanuit worden gegaan dat 'normale' burgers niet extra voorzichtig zullen worden op straat omdat ze bang zijn dat ze te traceren zijn. Dit geldt wel voor criminelen, zij zullen de druk van 'the gaze' meer ervaren. Deze criminelen zullen hierdoor naar verwachting minder snel over gaan op een criminele activiteit. Surveillance bij FGG heeft hierdoor een preventieve werking. Het feit dat er vanuit de theorie werd aangenomen dat de toepassing van FGG zou bijdragen aan de 'surveillance society' is hierdoor niet volledig bevestigd (Lyon, 2007). Door de preventieve werking zal een gedeelte van de maatschappij (de criminelen) de werking van surveillance ervaren, maar een groot gedeelte ook niet.

Dat de Nederlandse burgers de surveillance waarschijnlijk niet zullen ervaren betekent niet dat de surveillance niet aanwezig is. Met behulp van slechts 3% DNA is iedereen in Nederland traceerbaar (Meulenbroek & Aben, 2019). De meeste mensen in Nederland zullen hierdoor traceerbaar worden. Hierdoor moet er wel aandacht zijn voor de surveillance die bij FGG tot stand komt. Uit dit onderzoek blijkt dat deze aandacht aanwezig is. Er wordt in beide analyses gesproken over transparantie. Het feit dat hierover wordt gesproken geeft aan dat er wordt nagedacht over de werking van surveillance. Surveillance werkt door de mate van onzichtbaarheid, doordat er over de tegenhanger van

onzichtbaarheid wordt gesproken kan er worden gesteld dat er rekening wordt gehouden met surveillance. Hierdoor kan er vanuit de empirie aan de ene kant worden gesteld dat surveillance voor 'normale' burgers waarschijnlijk geen grote rol zal spelen bij de toepassing van FGG. Aan de andere kant wordt er wel indirect over surveillance nagedacht doordat er wordt ingegaan op het belang van transparantie bij de toepassing van FGG. Dit laat zien dat surveillance een belangrijk aspect is bij de toepassing van FGG.

8.1.3 FGG en beleid

Het beleid bij de toepassing van FGG is tijdens dit onderzoek behandeld aan de hand van de 'policy paradox' van Stone (2012). Tijdens de literatuurstudie zijn alle vijf de criteria die bij de 'policy paradox' horen in relatie tot surveillance besproken. Uit de empirie blijkt dat alleen de 'equity' en 'liberty' paradoxen relevant zijn bij de toepassing van FGG. 'Equity' gaat uit van een zo eerlijke mogelijke verdeling (Stone, 2012). Deze verdeling is in verband te brengen met de redelijkheid die wordt aangehaald door de respondenten van dit onderzoek. Er moet een balans zijn in de voor- en nadelen van FGG om de toepassing redelijk te noemen. 'Liberty' is tevens een relevant criterium gebleken. In de interviews kwam naar voren dat het inleveren van persoonlijke vrijheid ten behoeve van een toename van maatschappelijke vrijheid verschillend werd opgevat, sommige respondenten konden zich hierin vinden, anderen niet. Vanuit de theorie wordt gesteld dat persoonlijke vrijheid altijd leidend is, dit is niet het geval gebleken (Stone, 2012). Op basis van theorie werd aangenomen dat alle vijf de criteria relevant zouden zijn bij de toepassing van FGG. Doordat alleen de relevantie van 'equity' en 'liberty' empirisch is bewezen wordt deze aanname verworpen.

8.2 Betekenis van FGG in het buitenland voor Nederland

Door het uitvoeren van de media analyse is kennis opgedaan die relevant kan zijn voor de toepassing van FGG in Nederland. In India wordt gebruik gemaakt van de opt-in optie. Deze optie maakt het mogelijk voor een gebruiker van de DNA-databank om zelf te kiezen of het DNA voor forensisch onderzoek mag worden gebruikt. Dit is een belangrijk punt omtrent de waarborging van privacy. Zoals eerder uitgelegd is toestemming essentieel bij deze waarborging. Bij een eventuele toepassing van FGG in Nederland zou de impact van de moraliteitskwestie privacy hiermee deels kunnen worden ingeperkt. De nadruk moet hierbij worden gelegd op 'deels', want verwanten hebben met deze opt-in optie nog steeds geen inspraak. Naast het perspectief wat de opt-in optie Nederland kan bieden is er nog een punt wat van waarde kan zijn voor Nederland. Er wordt in Duitsland, een land waar FGG nog niet wordt toegepast, gesproken over de veiligheid van het DNA. Dit is een interessant punt omdat dit tijdens de interviews van dit onderzoek niet ter sprake is gekomen. Het is wel een punt waar Nederland rekening mee zou moeten houden bij de toepassing van FGG en waar het een oplossing voor dient te

vinden. Wanneer de Nederlandse overheid een DNA-sample opstuurt naar een privé DNA-databank ten behoeve van opsporing dient deze databank deze data te waarborgen. Hoe dit gebeurt is niet helder. Wanneer Nederland FGG gaat toepassen moet deze waarborging helder zijn.

8.3 Antwoord op de hoofdvraag

In dit onderzoek stond het achterhalen van de perceptie van beleidsmedewerkers van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en rechtsfilosofen op de moraliteitskwesities privacy en surveillance centraal. De media analyse heeft in dit onderzoek een extra perspectief geboden. Er kan worden gesteld dat er een verschil is in perceptie voor beide moraliteitskwesities. De perceptie op privacy wordt over het algemeen als problematisch gezien doordat toestemming ontbreekt. Dit blijkt uit de interviews en de media analyse. Toestemming is het belangrijkste aspect van de dilemma's die verder rondom privacy worden benoemd. Dilemma's als 'verwanten worden onderdeel van forensisch onderzoek' en 'DNA is persoonlijke informatie, dit mag niemand anders (een DNA-databank) zomaar gebruiken' komen grotendeels voort uit het ontbreken van toestemming. Doordat toestemming als fundamenteel onderwerp wordt aangehaald is het mogelijk om privacy schending deels te voorkomen, bijvoorbeeld aan de hand van een opt-in optie. De perceptie op privacy is hierdoor oplossingsgericht te noemen. De gedeeltelijke oplossing voor het privacy probleem ligt eigenlijk voor ons, er moet enkel op in worden gegaan. Met de opt-in optie wordt, zoals eerder vermeld, het probleem rondom toestemming van verwanten niet opgelost.

De perceptie op surveillance kan ambigu worden genoemd. Dit komt doordat er aan de ene kant vanuit wordt gegaan dat de werking van surveillance mee zal vallen. De aanname bij de respondenten is dat er alleen sprake is van surveillance bij criminelen. 'Normale' burgers zullen de druk van surveillance niet voelen. Aan de andere kant is gebleken dat transparantie heel belangrijk wordt gevonden. Doordat dit belang aanwezig is kan worden aangenomen dat surveillance, wellicht onbewust, wel een rol speelt. Er wordt nagedacht over transparantie, en hiermee eigenlijk over een soort oplossing voor surveillance. Het is lastig om harde uitspraken over surveillance te doen aangezien uit de empirie blijkt dat surveillance voor burgers niet van belang zal zijn. Het feit dat transparantie als belangrijk wordt bestempeld wijst in de richting dat surveillance wel een rol kan spelen, dit is alleen niet te bewijzen aan de hand van de resultaten van dit onderzoek.

8.4 Aanbevelingen

Bij het uitvoeren van dit onderzoek is de perceptie achterhaald over de moraliteitskwesities privacy en surveillance bij de toepassing van FGG. Dit heeft geleid tot inzichten waarbij de relevantie van deze moraliteitskwesities kan worden beperkt. Hierdoor zal het ethische vraagstuk ook minder relevant worden. Het is niet het doel van dit onderzoek geweest om aanbevelingen te doen aan een organisatie,

maar de inzichten die zijn opgedaan in de beide analyses kunnen deze wel bieden. Daarom heb ik drie aanbevelingen opgesteld over de toepassing van FGG in Nederland.

8.4.1 Aanbeveling 1

Mocht de Nederlandse overheid overgaan op het gebruik van FGG, dan is het aan te raden om wettelijk vast te leggen dat er enkel gebruik wordt gemaakt van privé DNA-databanken die een opt-in optie aanbieden voor de DNA-donateurs. Dit waarborgt privacy door de toestemming die hieraan is verbonden. Ten behoeve van transparantie is het aan te raden om DNA-donateurs wettelijk te verplichten om verwanten in te lichten over een donatie van DNA. Hiermee wordt de privacy schending van verwanten niet voorkomen. Er is wel duidelijkheid bij verwanten van DNA-donateurs over het feit dat hun DNA in een privé DNA-databank aanwezig is.

8.4.2 Aanbeveling 2

Om de transparantie die in aanbeveling 1 wordt aangereikt vanuit de overheid te versterken wordt er aanbevolen om wettelijke limieten aan het gebruik van FGG te stellen. Hiermee wordt bedoeld dat FGG enkel voor high-impact criminaliteit mag worden ingezet. Dit kan onzekerheid en angst wegnemen bij de Nederlandse burger over het misbruik wat kan worden gemaakt met FGG.

8.4.3 Aanbeveling 3

Bij de toepassing van FGG in Nederland moet er een contractuele relatie worden aangegaan met de privé DNA-databanken die gebruikt gaan worden omtrent de veiligheid van data. In zo'n contract dienen concrete afspraken te komen staan over het gebruik en de opslag van de DNA-samples. Op deze manier kan Nederland deels invloed hebben op de waarborging van deze data en hiermee privacy. In hoeverre de DNA-databanken open staan voor dit soort contractuele relaties is niet bekend, dit moet door de Nederlandse overheid worden onderzocht.

9. Discussie

In dit hoofdstuk zal er kritisch worden gereflecteerd op het onderzoeksproces. Er zal ook worden ingegaan op de belangrijkste beperkingen van dit onderzoek. Tot slot worden suggesties gedaan voor vervolgonderzoek.

9.1 Interviews

Voor dit onderzoek zijn er interviews gehouden met medewerkers van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en met rechtsfilosofen. Hierbij zijn een aantal beperkingen van belang om te bespreken.

9.1.1 Selectieproces

Het selectieproces voor de groepen is in dit onderzoek voor een gedeelte uit handen gegeven. Een medewerker van het ministerie, die ik privé kende, heeft dit proces uitgevoerd. Doordat ik niet zelf deze selectie heb uitgevoerd is dit te zien als een beperking. Bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid werken honderden mensen, en hiervan zijn er veel werkzaam binnen de beleidssector. Om hieruit zes geschikte kandidaten te kiezen is lastig. Wanneer ik zelf deze selectie had uitgevoerd waren de respondenten waarschijnlijk anders geweest dan degene die nu zijn geselecteerd. Het was helaas niet mogelijk om deze selectie zelf te doen door de intelligente lockdown vanwege Covid-19. Wanneer ik zelf de respondenten had mogen selecteren had ik bijvoorbeeld meer aandacht besteed aan de werkachtergrond en opleiding van de beleidsmedewerkers. De persoon die de selectie voor dit onderzoek heeft uitgevoerd heeft dit niet gedaan. Dit kan uitwerking hebben gehad op de mate van kennis waarover de respondenten voor dit onderzoek beschikken. Voor dit onderzoek zijn bijvoorbeeld twee personen vanuit het NFI geselecteerd. Naar mijn mening hadden dit er meer mogen zijn. Deze personen hadden vanuit hun achtergrond meer kennis over DNA. Dit was voor de kwaliteit van het interview bevorderlijk. Tijdens deze interviews was het eenvoudiger om over vaktermen vanuit DNA-onderzoek te spreken. Deze twee respondenten hadden ook geen extra uitleg nodig na het lezen van het artikel (bijlage 2). Bij de andere respondenten was dit soms wel het geval.

9.1.2 Interviewlocatie

Door de intelligente lockdown die van kracht was tijdens het uitvoeren van dit onderzoek was het niet mogelijk om de interviews af te nemen op locatie. Ik kon niet naar het Ministerie van Justitie en Veiligheid, en de universiteiten waar de rechtsfilosofen werken waren ook gesloten. Hierdoor zijn alle interviews telefonisch of via Skype afgenomen. Dit heeft een bepaalde distantie teweeggebracht. Vooral bij de eerste paar interviews was het lastig om een connectie te voelen met de respondent. Ik weet niet in hoeverre dit de resultaten van het interview heeft beïnvloed, maar het heeft er wel toe geleid dat ik sommige interviews als koud en afstandelijk heb ervaren. Dit kan overigens ook te maken

hebben met de persoonlijk van respondenten, bij de meeste interviews was de sfeer goed. Een ander nadeel van thuisinterviews is dat het inefficiënt is. De interviews zijn gehouden op verschillende dagen, dit heeft onnodig veel tijd gekost. Ik moest bijvoorbeeld voor elk interview alle voorbereiding uitvoeren, terwijl dit bij interviews op locatie maar één keer had gehoeven. Op locatie zou ik alle zes de interviews met beleidsmedewerkers op één dag kunnen doen, dit was nu niet mogelijk. Daarnaast kon ik pas beginnen met analyseren van data nadat alle interviews waren afgerond. Waar dit bij interviews op locatie na een paar dagen had gekund (één dag interviewen op het ministerie en een paar dagen op de universiteiten), was dit nu bijna twee weken na het eerste interview. Het interviewen heeft hierdoor meer tijd in beslag genomen dan vooraf werd ingeschat. De planning voor dit onderzoek kwam hierdoor in gevaar.

9.2 Onderzoekresultaten

9.2.1 Media analyse en interviews

De uitkomsten van dit onderzoek zijn een samenvoeging van de media analyse en de interviews die zijn uitgevoerd. Doordat de hoofdvraag van dit onderzoek gebaseerd is op de interviews was het lastig om de media analyse relevant te maken. Dit is gedaan door in de conclusie de belangrijkste punten uit de media analyse te verbinden aan de resultaten van de interviews. Het bewerkstelligen hiervan was voor mij een van de grootste uitdagingen bij het schrijven van dit onderzoeksverslag. Het heeft ook lang geduurd voordat de media analyse uiteindelijk van toegevoegde waarde werd voor dit onderzoek. Dit is mede de uitkomst van de verschillen tussen de onderwerpen die aan bod zijn gekomen. De interviews zijn voortgekomen uit mijn opvatting van FGG in relatie tot de literatuur die hierover is geschreven. Hierdoor is er tijdens de interviews bijvoorbeeld ingegaan op beleidsvorming. In de krantenartikelen over FGG die voor de media analyse zijn bestudeerd kwam beleidsvorming niet of nauwelijks aan bod. Dit maakte het lastig om hierover uitspraken te doen. Uiteindelijk is het waardevol gebleken om de media analyse uit te voeren omdat twee onderwerpen overlap hadden met de data uit de interviews. Hierdoor was het mogelijk om de media analyse te gebruiken als derde perspectief op FGG. Dit heeft geleid tot meer inzichten en uiteindelijk zelfs tot een aanbeveling die niet had worden gedaan wanneer er enkel interviews waren uitgevoerd. Aanbeveling 3, over de veiligheid van data, is gedaan op basis van de media analyse. Dit onderwerp kwam niet naar voren tijdens de interviews maar is van belang bij de toepassing van FGG in Nederland.

9.2.2 Subjectiviteit bij interpretatie

In de beoordeling van de data die is verkregen uit de interviews en media analyse zit een zekere mate van subjectiviteit. Ik heb vanuit mijn kennis de data geïnterpreteerd en gekoppeld aan literatuur die hierbij, naar mijn inzien, relevant was. Hierdoor is er bijvoorbeeld veel aandacht besteed aan de

werking van surveillance bij de toepassing van FGG. Tijdens de analyse heb ik surveillance gekoppeld aan de aandacht voor transparantie. Vanuit mijn optiek is dit een logische beredenering, maar zoals eerder aangegeven is deze aanname niet volledig hard te maken. Het is mogelijk dat surveillance niet de achterliggende gedachte was bij de respondenten wanneer zij over transparantie spraken. Dit is een voorbeeld van subjectiviteit. Er zit altijd een onbepaalde foutmarge in het interpreteren van data. Hierdoor is het mogelijk dat er in dit onderzoek verbanden zijn gelegd tussen de theorie en empirie die wellicht niet verbonden hadden moeten worden. Dit is helaas lastig te voorkomen. Ik heb dit proberen te minimaliseren door zo abstract mogelijk naar de data te kijken, echter kan niet worden gezegd dat dit voor de volle 100% is gelukt. Hiermee moet rekening worden gehouden.

9.3 Suggesties voor vervolgonderzoek

In dit onderzoek wordt er ingegaan op de perceptie van beleidsmedewerkers en rechtsfilosofen. Deze personen hebben een bepaalde kennis over onderwerpen als FGG vanuit hun vakgebied. Dit is terug te zien in de resultaten en analyse. Er worden opmerkingen gedaan die een gemiddelde Nederlandse burger niet zou kunnen doen omdat hiervoor kennis ontbreekt. Wanneer FGG in Nederland zou worden toegepast hebben echter niet alleen geleerde personen als beleidsmedewerkers en rechtsfilosofen een mening over deze opsporingsmethode. Om betere uitspraken te kunnen doen over de perceptie die de gemiddelde Nederlandse burger zou hebben over FGG dient hiervoor een opinieonderzoek te worden uitgevoerd. Met het uitvoeren van een opinieonderzoek kan worden nagegaan of er draagvlak is onder de Nederlandse bevolking en of er hiermee een realistische toekomst is voor FGG in Nederland. De wijze waarop FGG dient te worden gepresenteerd bij dit opinieonderzoek is dan de FGG die ontstaat nadat de aanbevelingen die ik heb gedaan zijn doorgevoerd. Hierdoor zullen ethische dilemma's een minder grote rol spelen en is het draagvlak wellicht hoger. Het verschil met het burgeronderzoek wat is gedaan in de Verenigde Staten is dat er bij het opinieonderzoek in Nederland duidelijk moet worden uitgelegd wat problematisch kan zijn bij FGG (Guerinni et al., 2018). Er moet bijvoorbeeld worden aangegeven dat het verwantschapsaspect niet kan worden tegengegaan. Verwanten van DNA-donateurs moeten worden ingelicht, maar hebben nog steeds geen toestemming verleend. Door duidelijk te zijn over problemen ontstaat er een meer realistisch beeld van het draagvlak. Dit was in de Verenigde Staten niet het geval (Guerinni et al., 2018). Er kan tijdens dit opinieonderzoek tevens worden ingegaan op de redelijkheid van FGG. Doordat de respondenten duidelijkheid hebben over de impact die FGG kan hebben zal de balans bij redelijkheid ook anders kunnen liggen. In aanbeveling 2 wordt uitgegaan van een balans in redelijkheid bij de toepassing van FGG voor high-impact criminaliteit, wellicht ligt deze balans hoger of lager. Dit hangt uiteindelijk af van de vraag in hoeverre we de baas willen blijven over ons eigen DNA.

10. Literatuurlijst

7News. (2018). Cold case: Breakthrough forensic technology is helping police solve the unsolved. Geraadpleegd op 2 februari 2020, van <https://7news.com.au/original-fyi/crime-story-investigator/cold-cases-breakthrough-forensic-technology-is-helping-police-solve-the-unsolved-c-196178>

Abbotfords News. (2019). Life in prison for killer of young Victoria couple murdered in 1987. Geraadpleegd op 11 apri 2020, van <https://advance-lexis-com.proxy.library.uu.nl/document/?pdmfid=1516831&crd=cc77c712-1784-4655-bd53-872ae59b7841&pddocfullpath=%2Fshared%2Fdocument%2Fnews%2Furn%3AcontentItem%3A5WN6-CDR1-JDH1-C4X1-00000-00&pdcontentcomponentid=438205&pdteaserkey=sr1&pditab=allpods&ecomp=kb63k&earg=sr1&prid=924a9704-1e8a-4aac-a9f4-bcfbfc0a148e>

ABC. (2020). The controversial forensic test catching killers and rapists through relatives' DNA. Geraadpleegd op 15 juni 2020, van <https://www.abc.net.au/news/2020-06-15/forensic-test-catching-killers-and-rapists-through-familys-dna/12349898>

Aben, D.J.C., & Meulenbroek, L. (2019). Grootschalig DNA-verwantschapsonderzoek. *Expertise en Recht*, 1(1), 4

Armstrong, J. M. (2018). Aristotle's Nicomachean Ethics. Geraadpleegd via SSRN 2985643.

Barth, S., de Jong, M. D., Junger, M., Hartel, P. H., & Roppelt, J. C. (2019). Putting the privacy paradox to the test: Online privacy and security behaviors among users with technical knowledge, privacy awareness, and financial resources. *Telematics and informatics*, 41, 55-69.

Basler, R. P., Pratt, M. D., & Dunlap, L. A. (Eds.). (1953). *The collected works of Abraham Lincoln*. Rutgers University Press.

Baxter, L. A., & Babbie, E. R. (2003). *The basics of communication research*. Cengage Learning.

Blalock, G., Kadiyali, V., & Simon, D. H. (2007). The impact of post-9/11 airport security measures on the demand for air travel. *The Journal of Law and Economics*, 50(4), 731-755.

Bok, C., Oh, J., Park, J., Lee, E., Lee, M., & Cho, W. (2018). Analysis of the Reasons Donor Families Donate Organs for Organ Transplantation. *Transplantation*, 102, S763.

Broeders, T. (2016). Forensisch bewijs. *Criminologie en Strafrecht*, 4, 117-161.

Brown, D. G. (1972). Mill on liberty and morality. *The Philosophical Review*, 133-158.

Burnard, P. (1991). A method of analysing interview transcripts in qualitative research. *Nurse education today*, 11(6), 461-466.

Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Oxford university press.

Clements, J. (2019). Privacy in the 21st Century: DNA and the Fourth Amendment. *Honors Projects and Presentations: Undergraduate*.

Cope, M. (2010). Coding Transcripts and Diaries 27. *Key methods in geography*, 440(1), 886-910.

Davidowitz, S. (2019). 23andEveryone: Privacy Concerns with Law Enforcement's Use of Genealogy Databases to Implicate Relatives in Criminal Investigations. *Brook. L. Rev.*, 85, 185.

Deleuze, G. (1992). Postscript on the societies of control. In *October*, 59(1). pp. 3–7.

Deleuze, G., & Rabinow, P. (2016). Foucault and prison. *Between Deleuze and Foucault*, 288.

Deligiorgi, K. (2019). Freedom and ethical necessity: a Kantian response to Ulrich (1788). *Practical Philosophy from Kant to Hegel: Freedom, Right, Revolution*. Cambridge University Press.

Epstein, J. (2009). Genetic surveillance the bogeyman response to familial dna investigations. In *University of Illinois Journal of Law, Technology & Policy*, 1(1). pp. 141-174.

Erdi. (2020). *Missie*. Geraadpleegd op 4 januari, van <https://www.erd.nl/over-erdi/missie>

Etzioni, A., & Rice, C. J. (2015). *Privacy in a cyber age: Policy and practice*. Springer.

Foucault, M. (1998). *The will to knowledge: The history of sexuality vol. I*.

Foucault, M. (2002). *Power: essential works of Foucault 1954–1984, Vol. 3* London: Penguin Books.

Frankfurter Allgemeine Zeitung. (2018). So konnte der 'Golden State Killer' gefunden werden. Geraadpleegd op 2 februari 2020, van <https://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/kriminalitaet/so-konnte-der-golden-state-killer-gefunden-werden-15562928.html>

Galič, M., Timan, T., & Koops, B. J. (2017). Bentham, Deleuze and beyond: An overview of surveillance theories from the panopticon to participation. *Philosophy & Technology*, 30(1), 9-37.

Goodyear, V. A., Kerner, C., & Quennerstedt, M. (2019). Young people's uses of wearable healthy lifestyle technologies; surveillance, self-surveillance and resistance. *Sport, education and society*, 24(3), 212-225.

Grapperhaus, F.B.J. (2020). Brief van de minister van Justitie en Veiligheid. *Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, 29 628, nr. 939*

Guerrini, C. J., Robinson, J. O., Petersen, D., & McGuire, A. L. (2018). Should police have access to genetic genealogy databases? Capturing the Golden State Killer and other criminals using a controversial new forensic technique. *PLoS biology*, 16(10).

Guillén, M., Lareu, M. V., Pestoni, C., Salas, A., & Carracedo, A. (2000). Ethical-legal problems of DNA databases in criminal investigation. *Journal of Medical Ethics*, 26(4), 266-271.

Hannoversche Allgemeine. (2019). Cold Case Unit: Polizei rollt ungelöste Kriminalfälle erneut auf. Geraadpleegd op 3 februari, van <https://www.haz.de/Hannover/Aus-der-Stadt/Neue-Einheit-Polizeidirektion-richtet-Cold-Case-Unit-in-Hannover-ein>

Haimes, E. (2006). Social and ethical issues in the use of familial searching in forensic investigations: insights from family and kinship studies. *The Journal of Law, Medicine & Ethics*, 34(2), 263-276.

Hill, K., & Murphy, H. (2019). Your DNA profile is private? A Florida judge just said otherwise. *New York Times*.

Independent. (2018). Meals on wheels delivery driver jailed for pensioner's murder 25 years after killing. Geraadpleegd op 2 februari 2020, van <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/amy-shepherd-murder-trial-raymond-kay-sexual-assault-court-bradford-a8924881.html>

Kerstein, S. J. (2002). *Kant's search for the supreme principle of morality*. Cambridge University Press.

Kloosterman, A.D. (2018). 40 jaar biologie: "Waarheidvinding als Wetenschappelijke missie". *Afscheidsrede Ate Kloosterman*. Universiteit van Amsterdam.

Koskela, H. (2000). 'The gaze without eyes': video-surveillance and the changing nature of urban space. *Progress in Human Geography*, 24(2), 243-265.

Lyon, D. (2001). *Surveillance society: Monitoring everyday life*. McGraw-Hill Education (UK).

Lyon, D. (2007). *Surveillance studies: An overview*. Polity.

Lyon, D. (2010). Surveillance, power and everyday life. *Emerging digital spaces in contemporary society* (pp. 107-120). Palgrave Macmillan, London.

Machado, H., & Granja, R. (2020). *Forensic Genetics in the Governance of Crime*. Springer Nature.

MacIntyre, A. (1998). *A short history of ethics*. Routledge and Kegan Paul Ltd.

Macnamara, J. (2018). "Content analysis", in P. Napoli (ed.), *Mediated Communication*, de Gruyter Mouton, Berlin, Germany and Boston, MA, 191–212. <https://doi.org/10.1515/9783110481129-012>

McCartney, C. (2013). *Forensic Identification and Criminal Justice*. Verenigd Koninkrijk. Willan.

Medical Xpress. (2018). DNA websites cast broad net for identifying people. Geraadpleegd op 21 april 2020, van <https://medicalxpress.com/news/2018-10-dna-websites-broad-net-people.html>

Melendez, M. (2020). Protecting Your DNA From Government Fishing Expeditions. *Liberty Institute Libertas*.

Merkur. (2018). Cold Case: Verbrechen seit 23 Jahren ungelöst – “Aktenzeichen XY” Anrufer geben neue Hinweise auf Täter. Geraadpleegd op 3 februari 2020, van <https://www.merkur.de/tv/zdf-aktenzeichen-xy-verbrechen-nach-23-jahren-vor-loesung-anrufer-geben-neue-hinweise-zr-12954641.html>

Meulenbroek, L., & Aben, D.J.C. (2019). *Een hooiberg vol spelden*. Uitgeverij Paris.

Miller Jr, F. D. (2003). Aristotle: ethics and politics. *The Blackwell Guide to*, 1(8.1218), 184.

Mills, J. P., & Denison, J. (2013). Coach Foucault: Problematizing endurance running coaches' practices. *Sports Coaching Review*, 2(2), 136-150.

Neue Zurcher Zeitung. (2019). Verwandte führen zum Mörder. Geraadpleegd op 24 april 2020, van <https://advance-lexis-com.proxy.library.uu.nl/document/?pdmfid=1516831&crd=38b319c3-a2cc-4211-b07e-be77ca640b40&pddocfullpath=%2Fshared%2Fdocument%2Fnews%2Furn%3Acontentitem%3A5VTF-CH11-F16T-2322-00000-00&pdcontentcomponentid=12122&pdteaserkey=sr3&pditab=allpods&ecomp=kb63k&earg=sr3&pid=240974dd-644a-4883-aaed-302bc083408b>

Noble, H., & Smith, J. (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-based nursing*, 18(2), 34-35.

NOS. (2018). Identiteit Golden State Killer achterhaald door dna-test. Geraadpleegd op 2 februari 2020, van <https://nos.nl/artikel/2229248-identiteit-golden-state-killer-achterhaald-door-dna-test.html>

O’Keeffe, J., Buytaert, W., Mijic, A., Brozovic, N., & Sinha, R. (2016). The use of semi-structured interviews for the characterization of farmer irrigation practices. *Water for food Faculty Publications*. 33.

Pathak, A., & Intratat, C. (2012). Use of semi-structured interviews to investigate teacher perceptions of student collaboration. *Malaysian Journal of ELT Research*, 8(1), 1-10.

Pollans, L. B. (2019). Sustainability policy paradox: coping with changing environmental priorities in municipal waste management. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 21(6), 785-796.

Roosevelt, F.D. (1933). *First inauguration of Franklin D. Roosevelt*. Washington.

Rosen, G. (2009). Might Kantian contractualism be the supreme principle of morality?. *Ratio*, 22(1), 78-97.

Rouse, J. (2005). Power/Knowledge. In *Division and Faculty Publications*, 34(1). pp. 1-20.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2006). Self-regulation and the problem of human autonomy: Does psychology need choice, self-determination, and will?. *Journal of personality*, 74(6), 1557-1586.

Schofield, P. (2019). Utilitarianism. *Bentham Project*. Cambridge University Press.

Smith, R. (2016). SuperVision: an introduction to the surveillance society. *Information, Communication & Society*, 19(12), 1713-1715

Solomon, R. C. (2004). Aristotle, ethics and business organizations. *Organization Studies*, 25(6), 1021-1043.

Stone, D. A. (2012). *Policy paradox*. Norton & Company. London.

The Observer. (2018). How taking a home genetics test could help catch a murderer; Specialists are using public-access DNA databases to track down violent criminals such as the notorious Golden State Killer. But the technique raises a host of legal and ethical questions. Geraadpleegd op 21 april 2020, van <https://advance-lexis-com.proxy.library.uu.nl/search/?pdmfid=1516831&crd=cb15d900-5077-49c8-bd9a-e18193c0effc&pdsearchterms=forensic+genetic+genealogy&pdstartin=hlct%3A1%3A1&pdtypeofsearch=searchboxclick&pdsearchtype=SearchBox&pdqtype=and&pdpsf=&pdquerytemplateid=urn%3Aquerytemplate%3A78338d18781c574d11af5fa2f7097c99~%5ENieuws&ecomp=kzw3k&earg=pdpsf&prid=ac1b3aa5-9680-47fa-b66b-e8055d9f4ed0>

Toner, J., & Jones, L. (2020). Surveillance technologies as instruments of discipline in the elite sports coaching context: A cautionary post-structural commentary. *Sensoria: a journal of mind, brain and culture*, 12(2), 13-21

U.S. Const. (1792). 4th Amendment. *U.S. Constitution*.

Vaz, P., & Bruno, F. (2003). Types of Self-Surveillance: from abnormality to individuals 'at risk'. *Surveillance & Society*, 1(3), 272-291.

Viner, J. (1949). Bentham and JS Mill: The utilitarian background. *The American economic review*, 39(2), 360-382.

Westin, A. F. (1966). Science, Privacy, and Freedom: Issues and Proposals for the 1970's. Part II: Balancing the Conflicting Demands of Privacy, Disclosure, and Surveillance. *Columbia Law Review*, 66(7), 1205-1253.

Westin, A. F. (1968). Privacy and freedom. *Washington and Lee Law Review*, 25(1), 166.

Whitson, J. (2015). Foucault's Fitbit; Governance and Gamification. In S. Walz & S. Deterding (Eds.) *The Gameful World* (pp. 339-345). Cambridge, Mit Press.

Wickenheiser, R. A. (2019). Forensic genealogy, bioethics and the Golden State Killer case. *Forensic Science International: Synergy*, 1, 114-125.

Wood, A. W. (2006). The supreme principle of morality. *The Cambridge companion to Kant and modern philosophy*, 342 (80).

11. Bijlage

11.1 Topiclijst

Introductie van mijzelf

Mondeling informed consent:

- Toestemming vragen voor opname van het interview
- Onderwerpen die aan bod komen (Ethiek, Privacy en Beleid)
- Duur van interview: 40-60 minuten

Algemene vragen

Functie: kunt u vertellen welke functie u heeft, en welke taken hierbij horen? Hoe lang bekleedt u deze functie?

Wat houdt volgens u FGG in?

Wat zijn dilemma's die hierbij aan de orde zijn?

Wat zijn de perspectieven van ethici en beleidsmedewerkers op moraliteit van FGG?

Ethiek

Idealisme

- Is het noodzakelijk dat FGG wordt toegepast? Waarom?
- Waarom zou FGG goed of fout zijn als het wordt toegepast?
- Is het toepassen van FGG praktische voor opsporingsdiensten?
- Wie zijn er betrokken bij de toepassing van FGG en wat betekent FGG voor hen?
- Is FGG de enige optie om meer cold cases te kunnen oplossen, en waarom denkt u dat?

Utilitarisme

- Wie hebben er volgens u baat bij de toepassing van FGG
- Zou het merendeel van Nederland tevreden zijn met de toepassing van FGG, waarom denkt u dat?
- Zouden de mensen die baat hebben bij FGG ervoor zorgen dat de mensen die er geen baat bij hebben steeds meer benadeeld zullen worden? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Is de toepassing van FGG goed wanneer het merendeel van Nederland er baat bij heeft? Zo ja, waarom. Zo nee, waarom niet?
- Is een individu belangrijker dan een gemeenschap als het gaat om de toepassing van FGG? Zo ja, wat betekent dit dan voor FGG? Zo nee, waarom niet?
- Als het merendeel van de individuen blij is met de toepassing van FGG, kan er dan worden gesteld dat een gemeenschap blij is met de toepassing?

Deugdenethiek

- Zorgt zelf iets goed doen voor persoonlijk geluk? Zo ja, zou u dit met een voorbeeld kunnen toelichten? Zo nee, waarom niet?

- Zou de toepassing van FGG bij mensen leiden tot geluk omdat ze hiermee goed doen? Zo ja, kan dit gecommuniceerd worden naar burgers? Zo nee, waarom niet?

Privacy

Surveillance

- Is origineel DNA-onderzoek in forensische bank inbreuk op privéleven? Waarom vindt u dat?
- Is er überhaupt nog sprake van privacy in openbare ruimtes? Kunt u dit toelichten?
- Hebben burgers recht van spreken wanneer ze zelf overal hun privacy inleveren op sociale media? Waarom?
- Zullen burgers voorzichtiger zijn met het dagelijkse leven wanneer FGG wordt toegepast? Waarom denkt u dat?
- Speelt de onwetendheid bij burgers een rol van betekenis bij de toepassing van FGG? Waarom?

Governance

- Zal de overheid meer grip krijgen op criminele activiteiten bij de toepassing van FGG? Waarom denkt u dat?
- Is FGG een methode waarmee de overheid burgers kan sturen? Zo ja, hoe. Zo nee, waarom niet?

Beleid

Equity

- Hoe kan FGG het meest eerlijk worden toegepast zodat er een balans is tussen voor- en nadelen voor burgers en de maatschappij?

Efficiency

- Is FGG efficiënt als het beleid rekening houdt met privacy van burgers en dus beperkt wordt ingezet? Waarom?
- Is de toepassing van FGG voor zowel overheid als burgers even efficiënt? Waarom?

Welfare

- Is er een balans tussen wat de overheid zou willen en wat de overheid nodig heeft?
- Geldt dit ook voor burgers? Waarom?

Liberty

- Zorgt het inleveren van de vrijheid van burgers voor een grotere maatschappelijke vrijheid? Waarom?
- Zorgt maatschappelijke vrijheid voor meer persoonlijk welzijn? Waarom?

Security

- Is het terecht als er angst bij burgers ontstaat wanneer FGG wordt toegepast in de maatschappij? Waarom?
- Hoe zou de overheid burgers kunnen laten inzien dat het een veilige is om FGG toe te passen?

Privacy

- Wordt de privacy van burgers bij toepassing van FGG meer geschaad dan dat er nu al gebeurt? Waarom?

- Is DNA-privacy anders dan privacy die wordt beperkt door het gebruik van sociale media? Waarom?
- Is DNA meer persoonlijk dan een foto op facebook? Waarom?

Zijn er nog dingen die niet aan bod zijn gekomen?

Heeft u nog toevoegingen?

11.2 Artikel

ONOPGELOSTE ZAKEN

Hobby-databanken als opsporingsmethode

De politiek moet besluiten over het gebruik van particuliere dna-databanken, vindt de advocaat-generaal van de Hoge Raad.

Door onze correspondent
Bram Endendijk

DEN HAAG. „Ze noemen het daar niet voor niets het Wilde Westen, hè?” Diederik Aben, advocaat-generaal bij de Hoge Raad, glimlacht. Het gaat over de Amerikaanse politie, die in anderhalf jaar tijd zo'n zeventig onopgeloste zaken wist op te lossen. Zaken die onoplosbaar leken te zijn, waarbij het onderzoek was vastgelopen ondanks de beschikbaarheid van dna.

Neem een van de meest beruchte seriemoordenaars uit de Amerikaanse geschiedenis, die dertien moorden zou hebben gepleegd en vijftig vrouwen zou hebben verkracht. Hij werd na jaren toch aangehouden. Het wondermiddel: dna-spoor dat door de politie werd geüpload in een genealogische dna-databank. Het bijzondere is dat die banken niet in handen zijn van de overheid. Het gaat om particuliere testbedrijven zoals FamilyTreeDNA en om GEDmatch, een databank waarin je dna-profielen kunt uploaden.

Omdat ze merken dat veel mensen niet op de hoogte zijn van deze ontwikkelingen in de VS, ook niet in de juridische wereld, schreef dna-deskundige Lex Meulenbroek van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) samen met Diederik Aben een boekje over de opsporingsmethode. *Een hooiberg vol spelden*, dat deze week uitkomt. „Er zijn in Nederland zo'n 1.700 cold cases en minstens 900 ongeïdentificeerde doden”, zegt Lex Meulenbroek. „En met deze methode kan in principe een deel daarvan worden opgelost.”

Coldcaseteams in Amsterdam en Rotterdam zijn al langer geïnteresseerd. In februari lieten ze NRC weten dat ze de Amerikaanse particuliere databank GEDmatch willen inzetten om de identiteit van onbekende doden te achterhalen, die geen slachtoffer zijn geweest van een misdrijf. Juristen van de politie, het OM, het NFI en het ministerie van Justitie en Veiligheid zijn volgens Meulenbroek nog steeds in overleg over de vraag of dat met de huidige wetgeving wel kan.

Stamboomonderzoek

Met hun boekje hopen Meulenbroek en Aben te bereiken dat de politiek het onderwerp op de agenda zet en er een maatschappelijk debat komt over het gebruiken van particuliere dna-databanken. Volgens Aben is klassiek dna-onderzoek, zoals de politie dat nu doet, in de Nederlandse wet keurig geregeld, maar is nooit nagedacht over deze nieuwe methode, omdat het pas zo kort speelt. „De huidige wetgeving kent de nodige haken en ogen, maar het is ook niet zo dat we deze methode zeker niet mogen uitvoeren volgens de wet.” Daarom vindt de advocaat-generaal het belangrijk dat de politiek er een beslissing over neemt.

Als een klein deel van de bevolking dna ter beschikking stelt kan via deze dna-banken en stamboomonderzoek vrijwel iedereen opgespoord worden. Meulenbroek: „In theorie is het zo dat als 2 procent van de Nederlandse be-

ILLUSTRATIE: ARMAND BAKX

Particulier dna Zo werkt het

Mensen kunnen zelf hun dna-profiel laten bepalen en zo meer te weten komen over hun familiegeschiedenis.

Ze krijgen een dna-kit thuisgestuurd, staan speeksel of wangslijm af, en sturen dat op naar een van de bedrijven. In particuliere dna-databanken is vervolgens te zien wie de mogelijke verwanten zijn; daarbij kunnen ook hele verre familieleden worden gevonden. Via stamboomonderzoek zijn zo uiteindelijk ook mensen te vinden die nooit hun dna-profiel hebben geüpload.

Hoewel het gaat om Amerikaanse bedrijven, zijn ook Nederlanders op deze manier te vinden. Omdat ze verre bloedverwanten hebben in de VS, maar ook omdat Nederlanders hun dna kunnen opsturen naar de particuliere databanken.

De techniek die wordt gebruikt, is anders dan de forensische dna-analyse die door het NFI wordt gedaan en waarmee de politie strafzaken oplost. Bij deze techniek wordt een grofmaziger profiel van iemands dna bekeken. Genoeg om een spoor te kunnen matchen met een persoon, maar niet genoeg om verre familieleden te vinden.

volking zegt dat haar dna in een databank mag om misdrijven op te lossen, met deze techniek elk spoor met voldoende dna kan worden geïdentificeerd.”

Daarom gebruikt de Amerikaanse politie de databanken om zaken op te lossen. Maar daar is discussie over: de databanken zijn immers opgezet voor hobbyisten die verwanten zoeken, niet voor politieonderzoek. Nadat een aantal zaken werden opgelost hebben de databanken GEDmatch en FamilyTreeDNA de voorwaarden aangepast: de politie mag het dna-profiel van een dader alleen nog maar vergelijken met deelnemers die daar toestemming voor hebben gegeven.

Bij lokale rechtbanken zijn inmiddels al mensen veroordeeld die gevonden zijn via genealogische particuliere databanken. „Maar het Amerikaanse Hoogerechtshof heeft er nog geen uitspraak over gedaan”, zegt Aben.

Privacyschending

Of de methode ook in Nederland onder de huidige wetgeving kan worden gebruikt, moet de advocaat-generaal „in het midden laten”. Wel is het zo dat materiaal dat door de politie wordt vergaard en waar privacy van mensen is geschonden, soms toch als bewijs kan worden gebruikt. Aben: „De jurisprudentie van de Hoge Raad is zo dat, als de politie bijvoorbeeld een doorzoeking in een huis doet zonder machtiging en ze vinden materiaal, de Hoge Raad niet zonder meer zegt dat het niet gebruikt mag worden. Dus ook materiaal dat in strijd met bepaalde regels is verkregen, mag je soms gebruiken. Ik sluit niet uit dat als het zoeken in Amerikaanse particuliere dna-databanken leidt tot het vinden van een dader, zo iemand in Nederland toch veroordeeld wordt.”

Aben zegt het „menselijkerwijs” te begrijpen als een Nederlands rechteam de methode nu al zou gebruiken, maar dat hij er als jurist moeite mee heeft. „Ik denk: justitie moet zich aan de regels houden. Die regels zijn nu kwetsieus, dus waarom zou je het risico nemen? We moeten wachten totdat de wetgever zich uitspreekt.” De ontwikkelingen in Amerika zijn volgens Meulenbroek zo stormachtig omdat de politie daar zelf is gaan uploaden. „In Nederland willen wij eerst dat het goed geregeld is, de Amerikanen zijn het gewoon gaan doen.”

Meulenbroek zegt dat de kracht van de opsporingsmethode ook de achilleshiel is. „We hebben het over het uploaden van een dna-profiel door de Nederlandse politie in een databank in een ander land. Door dat profiel te uploaden, is er ook meteen informatie beschikbaar over heel verre familieleden. Het heeft daarvoor impact op de privacy van veel mensen.” Daarom is het ook zo belangrijk dat de politiek beslist of en hoe de nieuwe opsporingsmethode in Nederland ingezet moet worden. Aben: „Deze ontwikkelingen moeten gewoon onder de aandacht komen”

11.3 Respondentenlijst

Tabel 2
Lijst met respondenten en hun herkomst

Respondent nummer	Beroep en werkgever
R1	Medewerker NFI
R2	Medewerker NFI
R3	Medewerker ICT
R4	Medewerker NDI
R5	Medewerker ICT
R6	Medewerker NDI
R7	Rechtsfilosoof Radboud Universiteit
R8	Rechtsfilosoof Radboud Universiteit
R9	Rechtsfilosoof Universiteit van Amsterdam
R10	Rechtsfilosoof Rijksuniversiteit Groningen
R11	Rechtsfilosoof Tilburg University
R12	Rechtsfilosoof Universiteit Leiden

11.4 Codeboom

